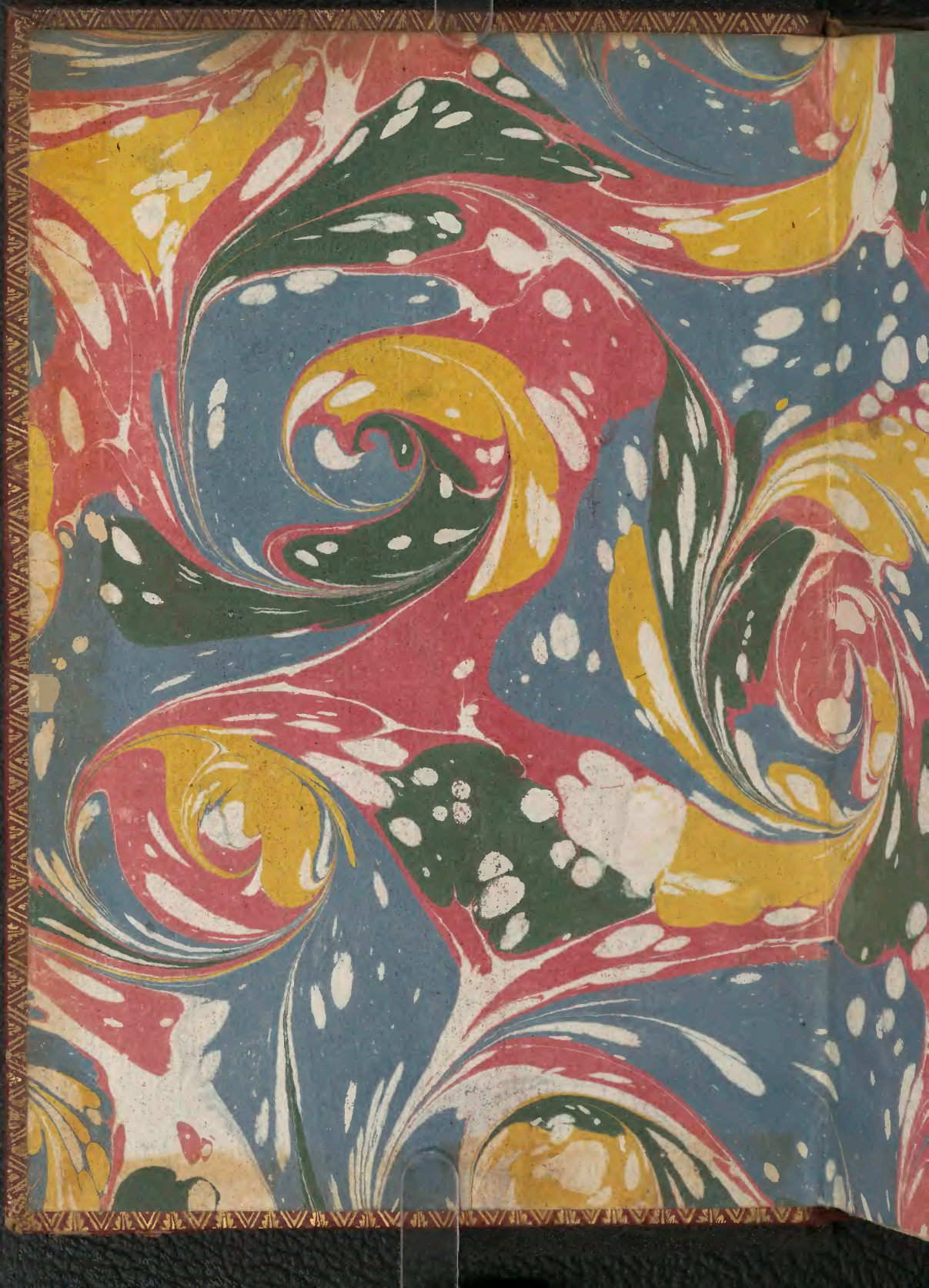

18.7.14

770-20-

Claudius Claudianus

Lactantius Firmianus De opificio Hominis & /Ira Dei/

Iohannis antony campani oratio in die cinerum apud papam secundum. Quia pulvis es & in pulverem reverteris.

QVid inter tot ritus cerimoniasq; christianas pie S^me dies hic maxime pertinens sit ad rationem uite inspiciende cognoscendaq; imbecillitate mortalium christiani quod ceteri grauissimis in rebus solent facere & altissimis questionibus de deo. de misteriis arcanis. de cultu obseruantiaq; sacrorum. id michi de ortu & cursu hominus in hoc infimo cubiculo & tecto atq; aperto dicendi campo facienduz non ea spereni minora hec satisfame prestari posse. Sz quoniam maiora illa aggredi non ausus sim. Quippe vetus dicteritus uidemus in terris causse supra solem & lunam occultantur. Sic helyas uultum pallio operuit in oshoz spelunce ne mens humanis alta cogitaret. An illis accusari potuisset temeritas si tanto ponderi nō sufficeret shic uenia digna uideri potest si spes perficiendi ad ea me traxerit que & patebant oculis & nisi uel in medio ceu desse uidebantur. Labi enim & errare grauissimis in rebus sponte susceptis audacie est. in minimis uero atq; leuissimis infirmitatis: quarū altera ad uenia & supplicio digna est. altera de

Ad. Bib.

fensionis atq; auxilio: ut ꝯtum cetera neque
unti michi excusatõis. tantũ modestia cona
tus mei laudis afferre debeat cupienti. Qꝛq;
non adeo sim demens: ut non intelligam ī hac
rerum planitie multa m̃ cẽ proposita: ⁊ ea ma
xima queq; atq; amplissima. Dico hoc ī tẽ
plo totius orbis terrarum celeberrimo ⁊ qđ
michi felix: faustumq; sit. Dico nũc p̃mũ
ubi ẽt qui sepe dixerunt non possunt splen
dore loci tam illustrissimi non permoueri. ⁊
Dico in consessu sũmorũ p̃cipum. qui ut
ip̃i ad hunc ordinem dignitatis probitate
doctrina eloquentia delecti sunt. ita nichil
nisi exquisitum atq; eximium uel taciti
uidentur exposcẽ. Dico apud eum pontifi
cem: qui ut taceam tãtum supremi fastigij
maiestatem nõ mõ nũ tẽporis: sꝫ oms mul
tarum etatũ oratores longissimo post se re
liquit intervallo: ut ẽt qui uberrimi fuĩnt:
⁊ uocalissimi: si ei fuĩnt compti. siccissimi
ac rucissimi fuisse uideantur. Ita fit ut si
ubi uis alibi terrarum hĩnc: funesset oratio: potu
issem meme unius aut altius hõis iudicio ac
comodare. Hic ũo quocunq; me uertã cla
rissima undiq; obsident ingenia: quorum
aures ⁊ capacissime sunt ut nunq̃ ipleãt
⁊ oĩum p̃cipum gentiũ nationũ totius re
niq; orbis terrarum oratoribus patuerunt.

Sz hoc me recreat. q; qua de re futura ē oīo: ea
ita est insita oīm mentibus: ut non uereā
dum sit: quominus quisq; facilem michi atte
tumq; se prebeat in cā comuni. Res agitur no
stra nostrum hec festū. nāq; solepnitas ē. Ceteri
enim dies festi celebrandi: illi quidē ⁊ pie et
sancte: illeseq; habendi. Sed hic hodiernus tā
to plus postulat diligentie q̄nto nobis ē prosor.
Colimus ortum saluatoris. aliena cā facimus.
Veneramur natales sōrum. ⁊ hoc quoq; causā
facimus aliena. Hunc uo diem dū colimus nō
alienas colimus colimus cerimonias. Sz uniuſ
cuiusq; nām Sz totius humani gēnis memoria
tōrem quandam celebramus. Quid enim ē
aliud Memento hō q; puluis es ⁊ in puluē
uerteris. nisi status ⁊ nature sue admoneri
unūquemq; nostrū? Quo monitu quid me
lius: quid ab eccīa humano generi salutari
us institutum? Quod si tantopē laudatur
illa thaletis milesij sententia. Cognosce te
ipsum: quam oīnis etas in celum tulit aureis
expressam litteris ⁊ pie foribus clarissimo in
templo collocatam. quanto ē hec nostra pre
clarior: q̄nto sūma laude dignior iudicanda.
Admonet illa ut cognoscamus nos ipos. hec
quid sumus ostendit. Illa querit. hec profert
exhibetq; quod queritur. Illa quid uelit
ignorat. hec nō solum quid sumus aperit. Sz

unde profecti quorsum eamus in medium affert.
ut cum demum stabilita sit nobis uite ratio: cum
exitus noster in hanc lucem reditusq; patuerit.
et sciri queat quo in loco collocari oporteat spes: co
gitationesq; nostras ut finem tuti stabilesq; ee uale
amus. quod nisi hominis fine cognito fieri non
potest: ut qui portum ignorat huic nulla vel fini
ret errorem nisi naufragio finiet. Dico autem
fintim ⁊ interiorem hois qui est animus. exteri
quod corpus dr. Vtrumq; enim his uerbis expressit
apostolus. Licet is noster homo: qui foris est mo
riatur: tm is qui intus est de die in diem renouat.
Nos aut ubi comode potuit quo breuior futura
sit oratio simul de utroq; disseremus. primusq; or
tum hois deinde uite cursum aperiemus.

Multi quesierunt originem hois nec gens fu
it ulla tam ignara rerum ⁊ uictu barbara. que n
huius rei cognoscende studio traheret. Deplora
runt alij uite nostre breuitatem ⁊ cur ita fieret
aeu persecutati studio lucem oculis nostris clari
simam reliquerit. Nos autem qm res aliqua ex
parte testibus confieretur eos adferemus solos q
neq; abhorreant longe a fide uera neq; parum
ipsi per se noie ⁊ doctrina ualuerit. Egipty q̃
magna sint autoritas ⁊ feruntur antiquissimi
primiq; ausi sunt perquirẽ atq; inuestigare cele
stia. hoiem affirmant terrenum eẽ aial ⁊ limo
natum. Itaq; cetera animantia suam queq; sor

tita regionem alia uolare natare alia natura ipa
dicieſſe. ſolum hoiem ex tam incedere nullo
modo poſſe niſi arte adiutum. Eam ob rem quo
tiens eet egiptijs rei diuina facienda uiuam ter
bam paluſtrem hoiſ deceptam manu templiſ af
ferebant. q ea quoq; limo nata eet 7 quadam
nobiſ conuungi affinitate uideretur. porro treniſ
corporibuſ ignem auit e celo iniectum ee: qui eis
dederit atq; initium mouendi 7 ſentiendi. nec
ee eum ignem qualem uidemuſ in teris ſ diumi
et celeſtem partim a ſole qui alioſ incendit: p
tim a deo unde profecta e menſ nra pulchima
7 regina oium que in teris gignunt animantiu.
Eumdem ee animum hoiſ infuſum mebuſ predi
tum tee 7 memoria quitum i ipo e immortali et
ſempiterna illa quidem ſ affici interdum oblui
one 7 hebetari terena maſſa obſitum atq; melu
ſum. 7 hunc quidem conſtare 7 immortale ee. co
puſ aut dilabi 7 redire ad intentos. Accedunt
egiptijs ſitu finitimi ethiopes qui inter primaſ
laudeſ hanc ſolent aferre precipuam q ſe pri
moſ omium eterna natos ee gliantur quod
ip uicinitate orientis ſoliſ uolunt euenisſe. Acce
dunt pragmam atq; eſſeny qui omni tremi co
poriſ uerecta cura aiorum celeſtium ſtudyſ ſe ſe
dedere. Accedunt prophete theologi fideſ
q ſanctiſſima. Horum eſt ſententia deum
immortalem initio rerum cum hac celi qd

undiq; patens intuemur creasset illustrasset
q; siderib⁹ hoiem e tre limo confecisse. Con
ficiendi cās fuisse duas. Altām ut infinita ei⁹
atq; imensa bñficentia expandi latius posset
propagariq; in hominem. Alteram ut sedes
ille celestes complerentur hominū cetu, ut q̄m
admodum angeli celo nati sēbia p̄cipites ex
ciderant in terram. sic hoies nati e tra ad ce
lum humilitate sublimes euolarēt. eūq; hoiē
apellasse adam quod hebraica lingua e terra
natum interpretatūr. exegisseq; eius uultum
in celum. ideoq; a grecis antropon. i. sursū
spectantē apellatum: quod solus ex oīm genere
animantium celum stellasq; suspiciat. Suaq
deinde diuinam impressisse ei ymaginem. 7
ethereo afflasse spū: qui ē in nobis imortalis 7
sempiternus. formauit igitur dns deus hoiē
de limo tre. 7 spirauit in faciem eius spiracu
lum uite. 7 fēs ē hō in animam uiuentē. Sz
cum iussis ille p̄cipis dei gula impulsus nō
obtemperasset. 7 morte muletatus est. 7 idip
sum quod uiuēt ad laborem perpetuū sudo
remq; dāpnatus. Jratusq; dñs ait. Jn sudore
uultus tui uesceris pane tuo. donec redeas i
terram unde assūptus es. q2 puluis es. 7 in
puluerē reuerteris. Sed asseramus ēt alienos
testes: agamusq; repetundaru. 7 si quid qđ
ad rem ptineat poete dixerint ex toq̄ueaz?

tanq; a predonibus ut firmius sit in causa: qđ
et aduersarij nostri fateantur. Hi fingunt
promotheum nescio quem ingenio fuisse acer
rimo: eum conficisse statuam q̃ndam terream.
in hanc qua nunc sumus formam: quã cũ ui
disset minerua admirata ingenij magnitudi
nem artificem collaudasset obtulisse si quid
uellet e celo ad cuius statue ornamentũ se colla
turam. nec recusasse quidem promotheũ: respõ
disse autem: ñ celum omne circũspicẽt quid
eligere posset non habere. Sublatum itaq; ĩ ce
lum a minerua cum oculis cuncta lustrasset:
nichil uidisse luce pulcrius. atq; ita ferula q̃m
manu deferebat clam celesti flãme admota i
gnem cẽ suffuratum. Delapsum post deinde
in terras ignem ipm tiene inspirasse statue eã
q; extemplo cẽ aiatam: et quo antea nõ moue
batur celesti contactam face mouere statum se
tireq; cepisse: et uasisse in unũ hoiem. Supos
aũt hoc furto subiratos hoi maciem: ac febrẽ
intulisse uetuisseq; diu uiuẽ: ut eo dissoluto
ignis furto subreptus rediret ad celum: statua
uo caderet in terram. Mira uanitas fabularum.
Sz que si introspiciatur uideri possit non uana.
Qz si petere a poetis liceret: ut paululũ discẽ
derent a nugis: remq; nobis nudam aperirẽt
quid dicturos aliud existimamus: nisi promo
theum opificem cẽ rerum omnium deum.

Minerua uo non palladem iouis natam cere
bro ut nugari solent. sz dei sapientiam eius mẽ
te insitam atq; infixam: cuius ductu omnia fi
unt reguntur gubernantur. tum statuam cor-
ẽ terrenum. ignem elam celo subreptũ. aiũm ẽ
nostrum e dei sede profectum in corpus. Quod
si negabis michi afferam te ipm pĩ sanctissie
qui id eleganter expressisti uersibus. nõ est an
mus mortis origo. Spũs ex alta cuilibet arce dat
Illinc appetides ignem ducente minerua Traxe
rat ex illa unumus usq; face. Inde sunt qui duc
tos arbitrentur duos heraclitos ponticũ atq; phi
sicum: quorum alter animum nostrum sentilli.
alter lucem apellant. Mulctatus est itaq; hõ
mo:te ut corpus ex statua .i. pulus cadat i tiz
suam. 7 spũs redeat ad deum qui dedit illum.
Quid hoc manifestius. quid apertius in causa
q; quod ipi non infitiarentur adũsariy? Quid
uere fidei conuenientius: q; deum figulo ẽ
comparatum? Pater noster es tu inquit ysaias
nos uo luctum. Tu fictor noster. nos opa manu
um tuarum. Sic ieremias. filij inquit syon icli
ti 7 amicti auro: quõ reputati sunt in uasa te
stea opus manuũ figuli. Quid quis um? qd
expectas amplius? At ei dicet a's fide 7 opĩo
ne adducti sunt ut ita futẽtur. Inspiciamus
ẽt phos: 7 quid diligentissimi rerũ inquisito
res senserint uideamus. Nam 7 sunt iuestiga

torel nẽ acerrimi ⁊ nl'dare solẽt nisi uicti võe.
Horum unus parmenides utra uetustissis ordi
amur rerum oĩum q̃ gignũt' sẽ lune orbe pẽz
solẽ dixit. matrem terram. Cui assensi pstei gẽti
les sedebãt humi saturnalibus tiaz tãgebãt lau
dibꝫ extollebant mr̃em apellabant; suos cõu
nijs intermiscebant. qꝫ omis ex ea nati eadem
alamur sustentemur sepeliamur. in eadẽ uita
functi redeamus. Graue iugum inquit eccl̃a
stes ortum ẽ sĩ filijs adam a die exitus de utõ
mr̃is eorum usq; in diem sepulture i mr̃em oĩz.
Q uod idem deucalioni ex oraculo delatũ est.
magnam parentem terram ẽe; Hon multum
aduersatur parmenidi democritus: sꝫ leucippũ
secutus constare hominem censet leuibus illis
rotundisq; corpusculis que solis radijs aspiciũt'
cuntia ac redeuntia ⁊ promiscue inter se se sĩ
fine occursantia. ut diuidi in partes nequeant
athomi apellantur. esse quidem athomos a sole.
conglobari aũt ⁊ condemptam ẽt ex terra. ⁊ quẽ
in locum concurrant corpus efficere. nec unq;
cessare ⁊ ẽe sempiternos. Porro quicquid ide
congestum est in terram ipãm dissolui oportere.
ut plane ⁊ ipe uideatur affirmare democritꝰ
hoiem e terra concretum in tiam dissolui. At
ũo etate aĩcedens anaxagoras non quidẽ ex a
thomis gigni hoies censet: sꝫ tñ ex tenuissimis
minutissimisq; corpusculis cõcalefie tie. ⁊ ex cõ

cursu ⁊ tanq̃ octu partiũ minutissimarũ / in eis discussa corpora reuertantur. Mentẽ uo exteriã ee ⁊ infundi diuinitus. Sic zenoni elati principium grignendi e terra ee placet. Sic milesio archelao. qui primus est physicus apellatus. Sed nimis antiqua reuoluimus. Quid qui recentiore memoria. maiore consensu claruerẽt / ⁊ peripathetici nominantur. Hi triplici interse conflixẽ acie. Nam fuere qui auicenna duce contenderẽt tria solidam atq; integrem / tanq̃ nũc manu accepta ⁊ ea forma qua uidetur accedẽ ad hois massam ponendam qualitatibus dumtaxat paululũ repugnantis atq; iminutis. Fuere item qui hec nõ ex toto fatercntur. Sz auerroys secuti dicẽt corpe q̃dẽ tertiam ad eum globum. Sz et ipam ⁊ que eius essent qualitates retundi ac reprimi. Fiq; languidiores. ut neq; tam tria eet / que tria in hoiem uim terret. neq; tam arrida siccitas. Sz utrumq; opinionem refellunt nri tpis phi qui legunt ⁊ st i manibus. Quibus aũt refellant modis: q minus ad rem pertinet tri scamus. Dicũt non constare tam solidis rebus hois cõpaginem: sed elementa ip impetus assiduos / oppugnatõesq; / contrarias tabescere ⁊ corrumpi ipa quidẽ nasci aũt inde tertiam q̃ndam substantiam predictam illis ipis qualitatibꝫ confectis ⁊ debilitatis. indeq; hoiem grigni / nec ingredi elemẽta ipsa quidem eam congeriem hois conglobandi

ſed uim inſere/ ⁊ ſilitudinem includere. ex qua
ſilitudine ſentiri in nobis calorem. frigus. humo
rem. ſiccitatem. ⁊ ea tam diu corpib⁹ noſtris de
pugnare ⁊ concertare donec extinguamur: re
deamuſq; i mẽtem oĩnium: quam greci q̃ expſſ
ſius: q̃ in ſpẽs non dum exeat ilim axicleon
nũ conſuſius mãm p̃mam apellauerunt. Sed ne
ſemper imorem teſtibus tantum platonicos
audiamus. Hi et pitagoram ſecuti ⁊ egiptio
rum amplexi phiam maxime oĩnium claru
erunt. Et ſunt qui exiſtiment platonem ſi p
tempora licuiſſet aduentum ſaluatoris ⁊ que
cumq; ſunt legiſ noſtre fuiſſe creditum. ado
dicuntur ab eo permulta xp̃iana ⁊ ſancta.
Sed repetunt alte platonici architectũ rerũ
oĩnium ⁊ diuinarum ⁊ huãr deũ: cum ce
lum hoc cõuexum atq; amplum: quo undiq;
tanq̃ tecto quodam circũtegimur: tã clare
tam apertum tanta preditũ luce: tot tantis
q; illuſtratũ ſideribus cũ feciſſet: nitorem
aſtris: ſplendorem ſtellis: orbibus pulcritudi
nem impreſſiſſet. deinde hanc terram tã ua
ſte lateq; iacentem orienti atq; occidẽti ade
quaſſet ſolũ. tot montibus pratis. campis. col
libus uariatam atq; diſtinctam: circũfuſaq
mari magno: quod athlanticũ quod occea
num apellamus: irrigatã ſtagnis fontibus
fluminibus expoſitam ad oĩs fructus ferẽ-

pariendos. ad aĩalia queq; gignenda alenda
sustentanda refertam auro geñis tot tamq; t
pulcus ⁊ mirificis rebus; sub se latitantibus. hãc
cum ita extendisset parens rerũ oũm deus; t
quendam huius infime plage uicariũ impera
torem excogitasse: qui secum tamq; imperium
partiretur. cẽlumq; ipm hĩtasse sibi. terram hĩ
dedisse incolendam. eum impatorem apellasse t
ut mathematicus placet microcosmon .i. mino
rem quendam mundum: cum maiorẽ cuius
hĩo instar fẽs ẽ deus ipe incoleret. Effinxisse illũ
partim similem sibi partim dissimilem. Corp̃
e terrena ⁊ mortali dedisse natura. aũm e
cẽlo imortalem. Corpus nl' ad se pertinẽ ⁊ esse
comune cum brutis. aũm sui simillimũ esse t
uoluisse. Corpus uehiculum ee seu carcerem
potius ac spolia. animum aurigã ⁊ intiorem
quendam opificem mouẽtem hunc tre glo
bum: quo sumus circumsepti tanq; uelte qua
dam. Corpus tardum atq; hebes neq; mouei
neq; attolli nisi motu uiolento. animũ leuem
atq; expeditum erigi semper atq; eleuari ⁊ uno
momento tpis cẽlum terras maria incredibi
li celeritate percurrẽ. Ceterum corpus ut uilis
simum ee: sic quicquid ei insit preter mentẽ
diuinam finitum ee ⁊ desinẽ oportere. Animũ
ut in tris natũ ee non. sz per septem orbes delap
sum e cẽlo: ita quicquid in tris gignitur non ⁊

modo umere dignitate atq; antecellere. sed
regē imperare moderari. Hunc aūt hoīs nexū
ex tam diuisis rebus iunctum ⁊ colligatū hanc ob
rem fecisse eumdem deum ut ēet medii qd
dam animal inter mortalem diuinamq; nām.
medium quidem non tanq; circūscriptum limi
te segregatumq; abillis. ⁊ confectū utraq; nā.
quod excolere ⁊ tueri hec tiena posset. ⁊ suspi
cere contemplari adorareq; celestia. tum ut a
nimus ipe lucidus atq; eternus corpori domina
retur mortali ⁊ fedo. ut facē solent qui nobili
ores sunt his qui minus sunt nobiles imperare.
ēt ut hec terrena ordine quodam ⁊ serie pro
cedēnt. animi ductu uelut statera dei certo cur
su sidera ⁊ dies noctesq; procedunt. Cor
pus aūt ideo uile abiectumq; fecisse ut seruiz
functum officio pareret animi iussis nec se se ex
tollēt atq; insolescēt. Erexisseq; eius uultus
in celum ut cogitaret illo sibi ēe redeundum.
aiantibus aūt ceteris cadendum in terram ad
quam natura ipa incuruantur. utq; siderum
conspicatus nitorem non fluxis non mortalib;
⁊ caducis inhiaret rebus. qui tam lucidas tam
claras tam eternas intueretur. Oportē eū cogi
tare si nūc tantus oboritur splendor tam lōgo
interiecto spatio suspicientibus. qnto maior eius
propius erit uentum obortē. Eaq; in alto atq;
aperto ēe uoluisse ut et proposita ēent semper

ante oculos tanq̃ premia quedam his qui recte
uiuẽt ⁊ tangi aut actu nisi animo ⁊ mente ñ
possent. Adiecisse sordes ⁊ labores ⁊ fecisse oña
molesta in terris quo fruent postea que sunt i ce
lo futura gratiora. Nam uoluptatulas istas ter
renis infusas rebus pregustatiunculas quasdã
dedisse felicitatis eterne. quam in celo amplissi
mam sumemus eaq; toti perfundemur atq; ri
rigabimur. ño animum nostrum nullis opib
nullis diutijs nulla rerum terrenarum aut ĩ
pij accessione contentum ẽ ⁊ quo plura asse
quatur hoc plura appetẽ donec ad pños rede
at lares ⁊ obiectũ equabile deum. quem ubi
erit assecutus tum demũ adeptum oña nich
amplius appetiturum: qui q̃dm est in terris si
corpori pretet uim suam pareat eiq; se dedat
atq; denunciat turpissimis obsecutus illecebris
alienari a deo quem numq̃ cogitat denigrari
totum atq; sordescẽ ⁊ cum descendũt ẽ amẽ
bris magno cum cruciatu auelli ⁊ tanq̃ abrũ
pi a societate corporea cui ĩmerserat se se totũ.
Sic deinde permorari in terris obrepe humi ⁊
cẽ ea loca q̃ in uita coluit tractari ac uolutari sor
didum neglectumq; ⁊ tamq̃ perfusis ac made
factis alis erigere se se uedi req; ad pristinum
domicilium ⁊ ad orbem illum stellarũ candi
dissimũ alte euolare nõ posse. Sin ño domine
tur ⁊ imperet fretus libertate sua eterna ⁊ se

dum ē in terris q̄ntum p̄t abstractā corpore
diuinam magnitudinem cōtēplando uene
randoq; effici deo gratissimum. quadā cum
illo conciliari beniuolentia familiari atq; do
mestica. Et cum abeundum est ex eo globo ter
reno tam sepe antea seiugatum ab illo. ad ce
lum penetrēdo uiamq; sibi ad ea templa facien
do leui motu sua sponte elabi. Tum ūo ipm cor
poris custodia liberatum ⁊ tanq; perfunctum
magistratu sublimi uia migrare ad celū p̄e
mia recte gesti imperij acceptuum. Spolia āt
cuius squalescere situ ⁊ in terra unde fuerant
accepta remanē: ne quid impedimenti affe
rant aut ponderis in tam altum locū euasuro.
Adducunt ēt platonici ⁊ animū uideri tā
gi adhuc non posse. sic deum neminem ee qui
uel tangere possit uel intuieri. Immensū deuz.
animum non possē mensurari. deum ē liber.
aūm a nemine cogi possē atq; cōpelli. deum
solo nutu orbem totum concutē. animuz nu
tu solo corpus totū agitare. deum mundum
huc totū mente gerere. animū oia cogitatōe
complecti. Hec est illa vmago nobis impssa
diuinitus. nunquid oculi carnei deo sunt. ⁊
ut uidet homo ⁊ ipe uidet. Profecto non.
Hec ē illa lux quo nl' in celo ē pulcrius ēe ⁊
uidit p̄metheus. Hic ille interior ē hō. q̄m
de die in diem renouari dicit apls. Corpus

⁊ lutum et cenum ⁊ uas testeum quod e terra
factum reuertetur in terram in quam preceps ru
it. nec sua se ope potest excitare non magis q̄ si
lignū aut saxum. hoc tm uilius quod illa cōstare
diutius. hoc statim emarcescit. Illa formam tu
entur suam. hoc abit in puluēm. Illa quid fue
rint dignoscuntur. hoc ubi fuit dissipatū digno
sci non p̄t. cuius ego fecditatem uellem cōmemo
rare ut gignitur flagitio crescit illecebris extī
guitur cruciatu. Si uoracitatem atq; elluuiōē
ut omnia ingluuiat deuoret exhauriat. Si ingra
titudinem singularem: ut et uestes ⁊ quicq̄d
ei exhibeas aut non reddat aut fedatū spurca
tumq; reddat. Hec inquam si persequi uellem
oīone imensa quedam michi dicendi tela glo
musq; succresceret: que tm uno exemplo satis liqet
intelligē. Cogitate q̄ntum ei hesterna cena cō
tulisti. illa lautissima cena contulisti. ⁊ quid
hodie redditurū sit. Nichil dico amplius: ut
recte tm fecisse uideant pronos ⁊ leucadij. et
hircani ⁊ medi: quorum illi cū morituri pa
rentes conicicbant in stagna corpora. hi canib⁹
⁊ uulturibus obiectabant. Sz quid opus exēplis
aut testibus? cum nemo fuit unq̄: paulo dili
gentius in rebus nature ob usatus a quo non
hec fuit probata sententia. Corpus e terra fe
rediturum in terram. Consule egyptios? cal
deos? ethiopes? fatebuntur. Audi prophas p̄g

manos

manos essenios. ita dicent. Interroga poetas. ⁊
phisicos. non audebunt negare. Percuntare
platonem. assentietur. Q. uere peripateticos
oms non adūsabuntur. Temerarium ē quod u
li uniuersi tanto consensu affirmauerūt nos ī
probare. Q. uod oms qui ante nos fuere perpessi
sunt nos non timere. Ne assentiamur phis ⁊
vereamus prophas poetas. num prophas scīssiōs
qui deum facie ad faciem alloquebantur? Nū
egiptios uetustissimos contēnemus? ⁊ quod
illi puluēm dixerunt nos puluēm cē negabim?
Sed quid opus est contentiē? q̄ nōn sit affere
coniectores aut aruspices? Rem ipam intueāṛ.
Adi sepulcra maiorum. quid inuenies? puluēṛ.
Adi sarcophaga priuatorū. tumulos principum.
busta regum. monumenta impatorū. cimiteria
pontificum. ⁊ hic quid inuenies? profecto pul
uerem. Adi quod proximū est hunc campū
sanctum. ubi tot iacent hominū congesta mīlia
hic quoq; puluēm inuenies. quem in locū soleo
ego non nunq̄; diuertē. Idem audio fecisse de
mortuum. ut sepe defunctorū sepulcris solus
meditaret. Herco illo in campo medio suspēdo
gradum. figo oculos in aliquod ex illa tanta
ossium congerie. Compono labrum. complico
manus tristis ⁊ collipendulus. Deinde mecum.
En ille tibie q̄ntam pagrauerūt teriam. Ille ma
nus q̄ntum corripuerūt. Ossa illa capitalia q̄n

tpſ edificauerunt cogitationum montes. Heu
miſen quo recideũt? Diſcedens inde ex eo lo
co totus extra me, ut quemq; habeo obuiũ, ut
quemq; uideo tũ ſeuntem intendo i eus uultũ
oculos: quod nunc quoq; facio, dum t meũ hc
mouco caput t ueſtras ceruices co inſpicio. cogi
to eſſ poſt hac ſimus oms in ulla nuda oſſa reuer
ſuri. Miſera ſors mortalium, ſi quod illi iam ſit
te futurum non putes, ſtultum eſt. Si putes mi
ſerabile. Si contemnas periculoſum. Nam niſi
hoiem te ee meminerus. niſi caſurũ exiſtimes,
in puluerem. quid aliud ee poſſis nõ inuenies. t
id ipm quod es ee te deſiſces. Hic ortus hec
origo noſtra e. quam deus, quam hoies, quam
eccleſia atq; humana teſtimonia reſponſa ora
cula comprobarunt. partim celo dilapſi ſus?
partim e terra concreti. Animi parentem dm
habemus, corporis matrem terram;
Nunc ad ure curſum tũſeamus. Sz quoſtũ
cõminatio hec hodierna tam acerba memiſſe
oportere natos e terra homines in eam redire:
niſi ut intelligamus nl' ſpei ponendũ i corpore
nl' in diuitys. nl' in oibus que ſunt e terra.
qm in eam ipſam unde profecta ſunt quẽ
tur. nec in nũi dui ee potuit poteſtate. Cur
non potuit, dicet aliꝰ? Quoniam parati ſit
qui hec ſuo iure auferet a nobis? Qui nam
ſunt iſti? Diuitiaſ t que apellamus bona, t

aut fortune cõmutatio in uita ecipiet. aut oĩo
discessus ut morte. Diues enim cum dormie
rit nil secum feret. aperiet oculos suos & nich
inueniet. Quid igitur? Diuitie iste nil ad nos
pertinebunt? Pertinebunt eĩ uo si recte utam̃.
Quo mõo? Quia diuitie quecũq; uiatico qddam
añ cedere nos ad celũ possũt. si in beneficã lãgi
tionem. si in honestam liberalitatẽ. si in pias
ac sanctas elemosinas conferant. subsequi aut
uix. aut nullo modo possunt. Quid corpus?
Corpus nã ecipiet & etas longa. interdũ & fe
rum & uenenum & casus mille. Quid tum?
Nichil. nisi ut despicias quod habes in te non
duraturum. foueas quod perpetuo ẽ tuum.
Corpus illud quod impleri semper uult. ex
pleri nunq; põt. & sordidum est. ut non debe
at ornari & fragile ut expolii non possit. et
quo plus indulgeas hoc tecum petulantius
cituscq; desiturat. Itaq; ut in conducta domo
non edificandum. quam paulo post alieni u
ris fcãm non potes habitare. & quicqd impẽdis
ope depereat. ita nil in corpe fundandũ est. qđ
a te paulo post excidet. & perditũ ẽ. quicquid
ei studij contuleris. Nisi qs domum in multos
anos potes conducere. ut auferri nequeat. cor
pus nemo ẽ qui tibi possit locare. Nulla uis
militum. nulla dignitas imperij. que homini
possit uel unam dieculam polliceri. In lubrico

ambulamus ⁊ pedem figere potest nemo. Soliq; ex
oñibus aiantibus cum manus habeamus teras
manibus non attingimus ut intelligamus tñse
undam ee nobis terram non possidendam sed tñ
rendam non complectendam. ⁊ ut tam hanc no
stram cursum ee ⁊ peregrinatõem quandam q̃
decurrẽ ⁊ tñsire liceat. cõsistẽ ⁊ permanere non
liceat. Interrogatus iacob a pharaone quot ẽnt
dies añorum eius. Dies inquit pegrinatõis mee
centum uiginti anni. Peregrinatõis inquit ut
plane nos quidem non hñtatores atq; incole u
mundi huius. ſz peregrini. ſz aduene. sed hospi
tes ee uideamur. Externi enim sumus ⁊ dies no
stri tanq; umbra tñsierũt. ut recte uideatur
pindarus ille thebanus hoiem umbre sõpno cõ
parasse. Nam quid sõpno uanius aut instabili
us umbra. aut utroq; fugatius? Domus nostra
⁊ cubiculum mors est. illo currimus. illic per
noctandum ẽ oñibus. qui sub hac diei tecto de
bulauerint. Etiam deus ipe cũ hoiem induiſz
mori uoluit. non q̃ nõ posset uiuẽ. qui potuit
reuiuiscere. ſz ut exemplo eet nobis nullã spẽ
ponendam hõi in uita. cum uidet et deũ ipz
qua parte hoiem geret. statuisse e uita discedẽ.
Quid putamus maiores nostros soli sibi usurpa
se mortalium nomen. quod ceteris erat cõe
animantibus. Profecto non q̃ ulla quoq; non
moriantur. moriunt enim oĩa ſz q̃m nl' esse

uidebant. quod tam uaria. tam crebra. tã mul
tiplici morte raperetur. Ceteris animantibus riã
uniuacior est. pauciores morbi. Pulli ⁊ catuli
cum nascuntur fere oms euadunt in etatẽ grã
diorem. modo non desint alimenta nec fẽo aut
ui intercipiantur. Quid in nobis? uenium pu
eriles morbi ⁊ sepe interimunt. uenuũt seniles
⁊ interimunt. ueniũt iuueniles ⁊ ipi intimũt.
Nam singulari quadam nescio an dicam mali
gnitate nature solo in hoie ⁊ sexu ⁊ etate distin
guntur morbi: qui si paulo sis cũtatior. nec ita
statim pateas. uenunt mortis caduceatores ad
conflictum illum crudelissimũ indicendum.
Qui nam ish? Canities. calumtium. casus den
tium. caligo oculorum. surdities auium. tre
mor ineruatioq; membrorum. Qui oms. et
nunty sunt mortis ⁊ solus accidũt hominibus.
Tum ad uite callem unus est ascensus. aretus ⁊
atq; angustus ⁊ mensium ac dierum circũsep
tus nũo. Ad mortis precipitium procliuia sunt
⁊ infinita itinera. omni tempore omni loco lu
brica aperta patentissima ut nullum sit mẽbr
in nobis ⁊ ne articulus quidem per quẽ ingre
di ueluti per ianuam mors non possit: cũ libeat.
Taceo tantam morborũ multitudinẽ: qntam ⁊
mille medicorũ uolumina nunq; satis possũt
explicare. Taceo bella. uenena. cruciatus. rui
nas. alia discrimina. que mari. que terra. que

al' muliebres.

a latronibus q̃ ac ceruis inferunt. Mitto qui
mœrore animi occubuerũt: ut periander corin
thius. ut mempsus cinicus. Ille filio aduenienꝫ
interfecto. hic pecunia insidijs amissa. Taceo q̃s
ingens letitia risusq; confecit: ut sophoclem ⁊
dionisium victorem consecutos. ut chilonem
lacedemonium filium in olimpia victorem ⁊
complexũ atq; osculo i mortuũ. ut philemonẽ
quem traduꝫ asello ficus cõmedente risu ẽ
mortuũ. Adeo neq; in dolore tuti sumus mi
seri mortales neq; in letitia securi. Preterco
qui opinione adducti sibi ipsis manum intulerũt.
ut Crisippus. ut cleantes. ut cato. ut zeno. ut
empedocles. ut hortheas. alijq; permulti. Pre
tereo qui medijs perfusi atq; illaqueati sunt ⁊
uoluptatibus. ut hemon archadicus. ut nico
demus attellanus. ut corneluꝫ gallus: qui oĩ
in ipa uenere in ipo ardore ⁊ confectu libidis
extincti sunt. Transeo quos subiti ⁊ inspati ca
sus euertẽrũt. ut macelonem eiusq; uxorem q̃
prima nuptiarum nocte ambo fulmine icti pe
rierunt. quod idem accidit. M. herẽnio decu
rioni septeno die. Transeo ẽt quos leuissime ca
use sustulerũt. ut glaucũ dum mel cõmedẽt.
ut luciũ tiriciũ dũ mulsũ bibẽt. ut appiũ ⁊
sarpeium dum ouũ sorbẽt. Quod si exequere
oĩa lucẽt antiquitatis rugas ⁊ uaria giã mor
tis intuenꝫque hoĩbꝫ de improuiso atq; ĩspato

acciderunt. tota die/ tota nocte uigilaremus: tre
meremusq; attoniti ⁊ percussi metu tristi/ atq; bo
rendo: cum ne unus quidem passus aut momẽ
tum sit in quo non sit nobis de mortis aduentu
metuendum. Vndiq; hami latent mortis. undiq;
laquei retia decipule/ pedice intenduntᵉ. Vt si
cogites quot adolescens sodales hūisti: aut ut
amicos/ aut senex collegas mireris ex tāta mul
titudine te unum aut cum paucissimis cē supe
stitem. ita fit ut cum tot simus calibus morbis
piculis expositi frequentioq; sit in nobis causa
peredi: uendicemus nobis mortalitū nomen qđ
ceteris erat commune aiantibus. quod herbis. qđ
plantis. quod rebus omnibus que mari terra
q; gignuntur. Nec magis a militando miles di
cendus est ⁊ q; mortalis a moriendo. nisi q; raro
eunt inconsulte ad militiam milites. nos morta
les plerumq; unus inconsimparati ad mortem.
et illi semel aut iterum uicti instaurare acies
possunt. nos ubi semel sumus mortui uitam a
amplius repare non possumus. q; q; illi nō sēper
militant. non semper hastam agitant aut ēsez.
nos autem morte afficimur tota die/ et exti
mati sumus sicut oues occisionis. mortalitatē
dorso. mortalitatē ceruice deferimus quam et
si cupias exuere atq; abicere nullo modo ⁊
possis. Heret semper imminetq; ceruici ⁊ siue
dormias impellit ad mortem/ siue sedeas ipellit

ad mortem; siue quicquid agas: quocumq; ī
loco sis semper manu ulla uiolenta impellit ad
mortem: ⁊ nec unū quidem permittens referre
gradum sz p̄mens semper ⁊ tanq; dorso urgēs
quicquid iam egisti ut nemo occupauit ne possis
redire. ut si uelis respicē quo ui loco pedem fi
xeris uno ictu in longum delatus p̄oculq; ide
longissimo interiecto spatio a:ceptus cē uideare.
tanq; a uento seu procella. sic a mortalitate ipa
celeritate incredibili preteruectus. Vt uere dis
simulasse uideatur sapiens ille: qui int̄rogatus qd
nam cēt homo. Rendit cē uiatorem assidue ti
scentem: qui magno sudore crebro hanelitu ci
tato gradu nulla interposita quiete cursu q̄nto
posset maiore ad mortē die ad mortē nocte con
tenderet. Sed et pitagoras unam hanc nr̄am
celeritati dixit cē simillimam. Minuimur enī
a sideribus ⁊ in illo concitatissimo cursu solis atq;
lune corripimur tondemur decidimur. nec
ulla redit dies nec hora quidem; que nō aliqd
auferat a nobis uite. sz clandestina ē nā nostra
occulta labitur ⁊ tacita suffuratur. silentioq;
agit quicquid agit. nec aliquid abea agi uite
ri pōt; añq; actum est. Dum ipe loquor: dum
uos cogitatis uite subductū ē aliquid ⁊ tanq; a
tinea sine sono sine strepitu elam latenterq;
consumimur: qui si occultū uite subterfugien
tis discessum possemus intuer oculis; assidue labi

fluere mori cernere mur. Occulte crescimus nec
antea crescē nos sentimus. qui cū crescimus. Sic et
morimur quidem semper. sz illud quoq; nō antea
percipiemus. qui cum iacebimus mortui. ꝙ quod
multo uidetur insidiosius. ut ē a bione dictum
clausis oculis imus ad mortem ut eam miseri nō
uideamus. Nam utre lux qi dui ē semper ē in
oculis mortis aduentus. nec tūc quidem percipit
cum prope est ꝙ uita deficit semper ꝙ labitur. mōs
quotidie uires sumit maiores ꝙ propius accedit.
Qz si nl'est aliud mori qi ut phisici diffinūt. ep
stimo statu ita discedē ut iam non sit ipm ampli9.
Suntq; subter lume regionem oia fluxa caduca in
stabilia ꝙ nunqi explorata sic fore. nec pars sit
ulla in nobis que non singulis quibusq; inter
uallis imutetur ꝙ desinat ee quod fuerat. non
solū mors dicenda est ea cōmutatio. sz assidua
mors ꝙ intentus quotidianus. fuimus infites
nec iam sumus. mortua ē infantia nostra fu
mus pueri atq; adolescentes nec sumus āpli9.
ꝙ puentia ꝙ adolescentia nostra peuere. fuimus
iuuenes robusti ꝙ formosi ꝙ ee desinimus et
iuuentus ꝙ robur ꝙ forma interiecūt. Quo fit
ut oīs qui assumus magna ex parte nostri ip-
sis cum etate mortui ē uideamur: quod reliq9
est ꝙ ipm est in itinē. Qui si aliquam videas
in urbem unde paulo plus defuerit. aut non
muemus quos pueros reliquisti aut canitie

ꝛ cugis interpolatos non ꝓtis agnoscē. Tanq̄
epymenides ille cretensis quem tradūt cū in
spelunca in quam diuerterat septem ꝛ q̄dra-
ginta dormisset annos reuersum domū diu a
nemine cē agnitum. Hoies uias domos arbores
oīa uidisse imutata: quod ꝓp rerum inequalita
tem nōce est euenire. elementis ipis unde auct
educatiq; sumus acri inter se bello concertātib
ad mutuam sibi cladem infēndam. Et phici
negant dare ponderis equalitatē rebus grignēdis
nec unq̄ pari ui aut mensura. elementa ipsa
confluere ad corpora terrena edificanda. Itaq;
perpetuum ē ex diuisitate bellum ut dirimi q̄
ad unum mus nature lege non possumus. ꝓsit.
durissimaq; est dimicatio ut explicari neque-
at. ꝛ occulta ut uitari non ꝓsit. Aduersant
frigida calidis. siccis humida repugnant. quo
rum unū cū ē superatum aut extinctū actum
ē de nobis. moriendum extemplo ē cōpagine
uite dissoluta. Quae res oculis aspici cū neq̄at.
facile decipimur, uanis nōibꝫ uiuos nos apel
lantes. quorū maxima pars extincta ē. reliqua
est in cursu ut extinguatur. Et eīm spatium
illud uite quod uiximus nam nō est ꝛ pterijt.
ꝛ quod sumus uictum non dum ē ꝛ est incertū.
Quod aūt instat ꝛ est ꝑns. illud ita ē breue ꝛ
momentaneum ut neq; circumscribi ꝛminis
neq; consistē ꝓbꝫ posse arbitrentur. ita ut re

pente fugiat ⁊ desinat presens ee. Hiniu ig
uidetur ee quod uiuimus. Videntur autem
mors ⁊ uita etatem inter se nostram omnez
diuisisse. Iniqua me hercle diuisio si quod
actum e uite mors het ⁊ quod reliquu est pa
ulo post habebit. tanqz quod a tergo est mortu
sumus. quod aut est a fronte mox statim mor
amur. ut sit hois uita ste teram tanqz scintul
la quedam decurres in tenebris. que cu ipsa
tantum luceat ⁊ quicquid ante se aspiciat aut
post se relinquat obscuu sit ⁊ nocte occupatuz.
⁊ ubi ad metam uenerit ipa quoq; extinguit.
Sic uita nostra misera ⁊ calamitosa. quod suu
e uno momento tpis retinere no pot. mors ⁊ suu
⁊ alienu potest. Tum spatiu uite ut ad ultimu
centum annu. ultra eum aggerem mortis sut
regna mortis stationes. ex quo uiuenti fas est
nemim. quod aut extra est capi ⁊ uita di
illud quoq; mortis paret arbitrio ⁊ quoties
uelit suo quemq; iure possit depellere. Sic ubi
in uitam sumus egressi statim in mortis icipi
mus ee ditione. cum aut sumus mortui nul
lam in nobis obtinet uita amplius potestatez.
Sic res sese het. Adi homo montes trisi fluia
conscende pelagus urbes lustra peragra ⁊ qua
orbem totum. alligatus es ad palum tanqz ⁊
uictima. instat cathena in ea ceruici effugere
nullo modo potes. Et socrates ne lege ee dixit.

ut quicquid prodeat in lucem uite / in mortis tene
bras regrediatur. Statue domine inquit dauid
legis latorem ut sciant gentes qm homines sunt. Qd
est aliud homines ee aut quam legem putamus
aliam nisi mortis legem? Vt enim estate autum
nus senectutem mors certissima subsequitur. n
q estas 7 autumnus 7 senectus non nisi statuto tē
pore solent uenire. Mors singula quaq; die exp
tanda est. que si sera ueniat 7 sit q; ee possit ho
minis uita longissima tn brevissimum est spa
tium 7 omi uolatu concitatius. C ui non sunt i
audite pertis lacrime apud helespontum cum
uideret ex tanta multitudine militum nemi
uel uni etati superuicturu. Sed insule sunt qda
in mari athlantico que felicitate soli apellantur
fortunate ubi diutius uiuit mole nec n logo
uite tedio moriuntur. Sz moriuntur tn. Sunt
et apud ultimos ethiopes qui ex diuturnitate
uite macrobij noiantur. hi duplo nos uiuen
di spatio antecedunt. P uo rem admirandam
duplo nos antecedunt uiuendi spatio, Quid
tum? Conuerso ad parietem ezeche 7 oranti
additi sunt ad uitam anni quindecim. Qd tn?
Quid si nestorem si pandoram si matusalem
equaremus? ueniendum e quo ultrius progre
di non possis. nec cuiq; prodest diu uixisse: n
recte uixerit. Qui aut prauc hc uite spatiolu
tn segrent trene fecit sordibus illecebrisq; conta

minatus. obrutus uoluptatibus. demersus flagi
tijs: q̃nto hic melius ubi primam hauserat lu
cem: q̃nto felicius occidisset. Tum q̃ntumcumq;
sit hoīs uita futura diuturna/ semper medijs
abrumpimur cogitatõibus. medio incursu re
rum/ conatuq; desistimus/ ⁊ tanq̃ tela uix mõ
ceptа succisi/ semitam per q̃m nõ reuertemur
ambulamus. Vt in rota illa ezechielis ũsari ui
deamur in qua ibant spũs/ ⁊ non reuertebãtur
cum ambularent. Et pithagore simbolũ est/ pe
regre proficiscenti nõ ẽ redeundum. i. ei qui
semel mortuus sit non ẽ amplius in uite cãpos
remigrandum. quod ueterũ gentilium cõclama
tio/ ⁊ uerba nouissima/ ⁊ cupressus ante ianuã
testabantur. que oĩa ad nature ordinẽ reuoca
da sunt. non ad fidei ueritatem referẽda. homo
inquit iob ubi mortuus ẽ atq; consũptus/ ubi q̃
so est? donec atteratur cælum non euigilabit
neq; exurget de soīno suo, Sed implent oĩa
poete gẽdi sono uerborũ/ ⁊ quam ip̃i nec hũt/ ñ
ubi posita sit sciunt: ceteris imortalitatẽ polli
centur. Quid ais poeta. que nam ẽ ista imorta
litas: inter lauros ederasq; conficta ite
nugas ⁊ fabellas: aut q̃m queso allatura utilita
tem erit? Inquiunt nõis fama sempiterna: q̃
res geste per nos celebrent. Equidem nescio q̃
sempiterna. Sed proh deum imortalem/ istam
ne tu uitam putas? Istam ne apellas imortalita

tem: qi non solũ nuge ⁊ philacteria multoꝝ
poetarũ. sz ẽt nõia ipa nun interierint ⁊ ho-
minum memoria deleta. qi non tytonis cica
de. non tane licioꝝ / non mirmidonũ formi-
ce: poetarũ sint uersu celebrate. Non sardana
palus aut nero? O dementiam singularẽ. si
qui uita mortua uixerunt / his mortuis uitã
pollicẽtur poete. non solum diuturnã. sed /
quod stultius est atq; audacius ẽt sempiternã.
Neq; enim uulgi rumusculis metiri uitã opor-
tet. que magnitudine benefactoꝝ in deum /
in homines / in religionem ẽ metienda terris /
inuenienda celo. Nam illic certa eterna / stabi
lia sunt omnia. hic nl' constans. nl' explorati.
nl' ue ẽt diuturnũ. tantũq; abest: ut quisq; /
se hominũ possit putare mortalem: ut ẽt ciui
tates intereant. occidant nacões regna atq; i
pria labefactentur. Vrbes multe a puscis re
rum scriptoribus cõmemorantur. fuit ilium
⁊ ingens gl'ia dardanidum. At nũc segesẽ
ubi troia fuit. Celebrata est sup' modũ ba
bilonia / nũc uestigia extant nulla. usq; q̃q;
spine uepres paludi inuenerũt. Quid aut
armis illustrius carthagine. aut institutis in
signius aut athenis lr̃arum studijs gloriosius.
aut officinis expressius corintho. aut memphi
piramidibus collossis. obeliscis magnificẽtius?
At nũc ne reliquie quidem murorũ aspiciũt.

Sic argi sic thebe peruenũt. Sed remota hec. Lustra queso hoc terrenum litus. Vbi herculaneũ. ubi pompeij. ubi cumana sibilla illa: cui nõ tõlum uani: sed et prodigi pcte annos faceuit. & hanene mily nũm mensuratos? Vbi hec delitie ueterum romanoũ. ubi eodẽ tractu linteernum & eadem regione minturne atq; formie? ũ circes spurca domicilia: que cum ipa uel paucos annos uiuere non potuerut: ulixi dẽ imortalitatem obtulisse. Vbi luna prima intre eteruie urbes alieq; uetustissime. & th hanc solam percurrimus maritimã oram. Quid si hernicos si messappios si salentinos: quoꝝ et nõia uidemus cẽ mutata? Quid si reliquam italiam tecum tamq; manu circumem: quas tibi urbũ parietinas digito ostenderem: quantas oppidorum ruinas & strages cõmemorarẽ? Ingredere hanc tanti nõis urbem: qua ullam nũq; sol aspexit imperio maiorem. Repete priscorum monumenta ultima. profer in campum antiquitatem omnem, eimare statuas colũpnas arcus. edificia passim undiq; dissecta atq; iacentia. Quid inuenies ex his ipis que iacent & sunt uetustissima: quid inquam inuenies? Quid putare possis ad cesaris usq; etatem peruenisse: quicquid oculis lustras paucoꝝ minoꝝ opus sunt: cetera dies absupsit. tps deleuit. uetustas obliteruit. cuntaq; ex oculis nostris antiqtate

subducta recesserunt. Quid imperia q̄ ipa quo
q; non possunt ee diuturna. Assirij nam hi fuere
uetustissimi cum .M. cccc.L. regnassent annos e
uanuerunt. Medi subacti bello assirijs parte asie
occupata post ducentos annos quibus tenuē impe
rium euanuerūt. Perse debellatis medis tota po
titi asia cum partem europe subegissent, post toti
dem ī ipi annos euanuerūt. Athenienses libera
ciuitate agressi maritimam oram intra portum
eusinū ī pamphilū pelagus cum uix duo de sep
tuaginta stetissent annis a lacedemonijs repul
si euanuerūt. Lacedemonij peloponesso tota re
liquaq; grecia occupata imperio ad macedonas
usq; propagato, post treginta annos a thebanis
reiecti euanuerūt. Thebani post exutam tiran
dem aliq̄nto diuturnius potiti rerum a macedo
nibus uicti deleti extincti euanuerūt. Macedo
nes maiore parte orbis redacta in potestatē t̄gīta
et ip̄i annos in se se conuersi euanuerūt. Alexā
der uano cognomento magnus cum domuisset
illiricos triballos traciam daciasq; spā
nos thessalos achaiam peloponessum omē. cū
ioniam lidiam cariam liciam ciliciam paflago
niam capadociam. cum phenicem pamphiliam
syriam maiorem minoremq; armeniam. cum
persidem mediam parthienē bactrianos saga
dianos taurosq; egiptios hircanos margos saga
rndos tot nationes impia regna subegisset. loca

aspera.

aspera inuia inaccessa penetrasset. ⁊ alios si qui usq; essent mundos affectasset. silunt terra i ospeu eius. occidit in lectum ⁊ uidit q; moreret: ⁊ que uno mundo contente non erant cogitatões exiguo in loco una oms hora peremunt. Mitto tirios mitto carthaginenses mitto sitionios. Floruit lidia est extincta. Floruit chreta ẽ extincta. Floruit reliqua grecia: nunc quo in statu ẽ sit nemo ẽ qui ignoret. Quid hoc nostrum imperium cuius fines utriusq; ⁊ orientis ⁊ occidentis solis limitẽ contingebant. ut taceam gothos aliosq; barbaros. qui sepe hoc latium inuaserũt. Duc quesomentem per gradus etatum quot pontifices in his que hic uidemus atrijs consederunt. Ante põtifices fuere impatores. ante impatores consules. ante consules reges romani albanicq; et latini. Regibus uetustiores fuere aborigines. aborigenibus priores archades. archadibus siciliores oenotrij. oenotrijs remotiores indigete. indigetis quoq; ultima extat memoria antiquiores fuere morgete. Quos cetus que solatia ẽntiaq; hoũ fuisse cẽses in his quos hoc in cursu etatum memoraui. profecto quot si uiuerent nec orbis caperet nec terra sustinẽt. Quu si ẽndam hic depictã tabulam intueremur in qua totius orbis descriptus ambitus per omem seriem etatũ urbes uillas domos explicaret. si mille cẽnt mundi cõpletos oms ac refertos horũ aggeribus uideremus. qs

uniuersos tanq; datan ⁊ abiron aut amphiraũ
tia deuorauit absorsit ⁊ deglutiuit. Vbi igitur
qui hos campos hec predia hos agros per tot eta
tes arauerũt ? ad terram. Vbi qui per orbẽ totum
per omẽm cursum tẽporũ aditus qui uias qui in
cessus qui itinera uicerũt redierũt decurrerunt ?
ad terram. Vbi qui artes excoluerũt domos hita
uerunt. maria nauigarũt. fora templa delubra
gignasia freq̃ntarũt ? ad terram. Vbi cũ suis do
mibus urbes cum suis etatibus uineta oliueta
cerealia ? ad terram. Oĩa ad terram. Terra tia
terra inquit ysaias. Voluũtur tp̃a motu as
siduo. fluunt etates. labunt anni. natio p̃terit
natio aduenit. nõ hora nõ momẽtũ põt cõsistẽ.
⁊ tanq; unda impellit undam ab alteraq; ip̃el
litur. sic dies extrudit diem nox noctẽ gẽs ⁊
gentem inculcat. Ita uidere m̃ uideor ex cel
so quodam excelsoq; loco abire cum populis re
ges paupes diuitibus mulieres uiros pueros se
nibus intermixtos labi longo agmine pallido
uultu clausis oculis ire catenatim nocte obscu
ra properare ⁊ currẽ ad uiam uniuerse carnis.
Videre michi uideor intra mortem ⁊ nãm pu
gnam atrocissimam. bellumq; inexpiabile esse
susceptum. Naturam gignere hoium turmas
mortem acuta falce illa truculenta ⁊ horrida
per maria per terras insectari premere urgẽ.
Natam fouere ⁊ complecti gremio. mortẽ eripe

atq; extorquere. Naturam quotq; gignit in
uolucre delitijs leuare paulatim e terra ⁊ tāq;
educē in aciem. mortem magno impetu adoriri:
inuolare. hatu nigro sternere elidē obtūcare
⁊ in terram ipam redire compellere. Vermibus
duces in escam uermibus principes uermibus
reges uermibus oīe genus hominū obiectare.
agere aīn se predam gentium etatū nationū
fugereq; oīs ante oculos ⁊ tanq; e ponte q̄dā
denso agmine celeri fuga trūseuntes precipita
re se se in locū atrum atq; obscurū. unde unq;
amplius posse aspici uideantur. Quos si q̄s
ubi sint. habet gremium magne parentis. ⁊
hēt tegum ⁊ mors. hēt obliuio ⁊ silentiū natē
ordine perpetuum. sempiternum. Et nos quoq;
Pie maxime cum statuent superi uenietmus
ad illos. ad quos nūc quoq; citato gradu pro
peramus. Currimus ad mortem tacitisq; sene
scimus annis. habes ipe sub pedibus ⁊ qcq̄d
premis hoies fuere. Nec premis quidē impune.
pati sunt q hāc eamdē nobis facient iniuriaz.
⁊ corpora nostra tanto habita ⁊ nutrita studio
prement. conterent. conculcabūt. O consilia
nostra inania. o cogitatōes hominū cecas ⁊
uentosas. Interieunt urbes. nos nō formida
mus mortem. Occidūt nationes ⁊ imperia.
nos dō de occasu ⁊ interitu nō cogitamus.
Secula ⁊ etates uidemus cē caducas: nos hō

munculi tanq; semper uicturi debaccamur. Miſe
ret nos uicinoꝝ cum moriunt̃ noſ ipſi qui quo
tidie ad mortem accedimus non miſamur. Tam
breui manſuri ſumus in terris ſpatio ⁊ tñ omẽ
opam tremiſ in rebus omẽm diligentiam atq; ſtu
dium collocamus. Miſerum genus hominum
q̃ntis in tenebris errorum q̃nta in caligine ⁊ cecꝫ
tate uerſamur. Edificamus domos quas alius
hītabit: quem non cognoſcimuſ fortaſſe quem
odimuſ. Spem ponimuſ in liberis ⁊ nepotibuſ: q̃
aut quo magis doleamuſ ante noſ occident. ut
mortuus ē thare añ p̃em ſuū aut quo ſecuri
non ſimuſ. una poſt noſ etate morient̃ fortaſſe
ferro laqueo ueneno. Agroſ ⁊ predia compaꝫ
que in alium atq; alium poſſeſſorē trāſferentur.
Vanitateſ oculis uanitateſ manibuſ uanitateſ
gremio geſtamuſ. Q ui ſi paulo plus hiem autis
nec cẽm unus e plebe infima clamarem alta uo
ce atq; ita dicẽm. fode fode tiram agricola in
quam paulo poſt conuertẽ. Amplectẽ diues o
pes tam inſano ⁊ inſatiabili ſtudio queſitas.
congere aurum exaggera augentū accumula
pecunias. rape inuola ex orbe diuitias exhaurī
pauper fortunas. Q uid egiſti tandem? Q d
hēs quod poſſis tanq; manibuſ ⁊ dentib; pre
henſum ⁊ ſtrictum tenere atq; defendẽ ne tibi
eripiatur ⁊ ſit ſecurum? N uduſ e tta ueiſti.
nuduſ reuertẽ in tram. atq; ut nudus ut nō

mille flagitiorum ac scelerum maculis inuolut⁹
atq; contectus. Quid inquam hēs: quod tecū
possis ferre? Num crateres ⁊ tapetes tuos. qi nō
oīa sint relinquenda morienti? Aut dic mi
chi quem unq; uidisti hoiem quicq; secū potuit
se deferre? Quem nē ampla tecta nō capiunt: ū
queso spatiabere? Nun in auratis ubi mirabilia
tis ubis penetralibus in que tuas oīs delitias cō
tecisti: qi non sit tibi exigua latitandū foꝛma? ⁊
Aut da michi quem morientem breuis totum
urna non texerit. qui nunq; incedit solus nū
q; audet ianua efferre pedem nisi stipatus hoīū
catervis: qui obsecro te comitabuntur? Non
ei loquor de uermibus. Nun aut densa militū
agmina aut longi ordines togatorū: qi nō sis
solus in sepulcri angustijs deserendus? Aut oltē
de michi quem morientem socialis nō reliquīt.
amici non dimiserint. clientuli nepotes liberi
nō destituerint. Animal cenosum ⁊ reptile inuo
lutum tot pellibus tantis alienis rebus ut histō
nō hō cē uidearis ubi spem ubi animū colloca
sti? flūina stupea ⁊ uapor ad medicū appaꝛēs
ubi collocasti animum ubi posuisti spem? Cen
ses ustas opes tuas quas ex oī gente ex oī lucro ⁊
fraude scelē rapinis nunq; sine aliena calami
tate detrimento iniuria compasti quas fraudu
lentus sotijs amicis insidiosus hostibus uiolēt⁹.
piratа mari predo campis latro stratibus sica

rius urbibus congessisti posse te ullo mō fato/
morte/ inteutu liberare? Censes tirena ista bo
na ad corporis quesita delitias/ ad religionis
despectū habita. ad uirtutis neglectum/ qtēp
tum exilium compata posse te ullo modo salu
te deo celo īmortalitate donare? Censes ean
dem spem i mundo quā in deo/ eandē in tem
q̄m in celestibus/ eandē in hac mortali ⁊ cadu
ca p̄ria q̄m in illa celesti ⁊ sempiterna cē repo
nendam? An non uides reges cecidisse/ īpato
res cecidisse/ pontifices cecidisse. domos urbes
diuitias/ regna imperia cecidisse? Sūt ne hec
falere oratorum/ aut tactantia dicendi? Non
res ipa loquitur. Quod si natura iubet. si p
bat ratio si exitus ondit. si ppli muri lapidē
defecerunt. tu te unū ex̄ communē sortem ponē
dum. tu te unū pereduraturū. te unū īmorta
lem futurum existimabis? Cogita homo ⁊ ite
rum atq; iteū cogita. si dentes excidenit/ aut
paulo post excident. si caligant oculi/ aut mox
caligabunt. si manus uiribus/ si forma obsole
tus. si cano ⁊ caluo capite spectare curuus icipis
in tiam tuam cogita inquam quid hec sibi ue
lint. Meditare nouissima tua homo. Equidē
si uni cui uis horum soli cēt moriendū/ cētis
sūt uita fruendū īmortali. nō tn uidere q̄d
ita negligēm qd' michi soli posset accidē/ hor
rerem/ timerem/ dubitarē/ instruerē me me

ut si unum ex omnibus fata postularent non
cẽm ipatus. Cum aũt hec eadem sit oĩbus
statuita lex nec quicq; oio possit effugẽ quid
faciemus? quid arrepti a morte per capillos
tanq; i media pace iacemus? dormimus obsi
tamur & uitam querimus ubi nõ ẽ uita. exple
ri uolumus ubi expleri non possumus. ubi q
possumus non querimus expleri. Q uid uidi
mus in terris unq; quod stabile sumus exptꝰ?
Q uid stabile quod iocundũ? Q uid iocundũ
quod nõ suspectũ? Q uid concupuimus unq;
quod adepti statim nõ fastidierimus? Cur ita
fi censes: nisi qꝝ tꝝena hec incendẽ nos & ifla
mare uoluptatibus possũt cupiditatibꝫ explẽ
q; saturare non possunt. Erigenda mẽs alte ẽ.
tollendi ad celũ oculi. si uitam. si saturitatem
affectamus. Viderũt hoc tot sẽissimi ꝫani q
celi assequendi gĩa durissimis se laboribus cru
ciatibus supplicijs obiecerunt. Vidit hec ana
xagoras qui iterrogatus cur sibi pẽie cura non
eet. Michi inquit pẽie cura ẽ suma celũ digi
to ostendens. Vidit hec socrates cum citto
ni suo dixit. nt se sui in terris uelutꝫ sꝫ to
tum euolaturũ ad celum. Q uod si gẽtes
illi exputes fidei ignari religionis hec cog
uerũt. quid censeamus nobis in tanta ꝛ
diuinarum luce & splendore ẽ faciendum?
Si illi pro nuda uirtute pro inani spe tꝝena

hec pro illis celestibus contẽpserunt. nos in tanta
pmiorum. in tanta glie expectatõe positi nõ ptẽpnes?
Sequere nãm tuam ducẽ hõ. sequere naturam
tuam. Erexit te deus sublimem ad celum: que
ẽ võ ut pronus incurueris ad ram? Ille tibi stel
las sidera lunam solem tantũ nitorẽ astrorũ
tot simulacra rerum infixa celo supne ostendit.
ut tu cum illa tam pulcra uideres se qui ea con
didisset multo pulcriorem existimares. tu a ter
renis oculos tollere. tu te erigere sursũ ad fac
torem tuum paulisper spectare non potes. Ille
tibi tantam uarietatẽ rerum nocturnis ac di
urnis illustratã flãmis posuit ãn oculos ut ea
tu captus pulcritudine alte ad se conuerterẽ.
tu herens tellure fixus humi prona ⁊ curua
in terram imitatus pecora ortos campos lapil
los gẽmas intueris. Magnam homo largitori
deo facimus iniuriam: si quod ab illo nobis da
tum est munus. id nos aliam in partem acci
pimus q̃ est datum. Dedit nobis võm ingeni
prestantissimam: qua nos certa incertis pul
cra sordibus eterna mortalibus anteponeres?
cur igitur nos stulti. ceci. insani usq; adeo
abutimur ratõe? Nam que alia ẽ insania si
hec nõ ẽ? Momentanea perpetuis compertis
ambigua feda nitidis anteponimus. Ille tibi
corporis fruitum. animi imperium dedit. tu
dñm suo parere suũ dño impare compellis.

fouet corpus quod acceptat a terra accepisti
receptaculum sordium sentinam flagitiorum
seminarium uoluptatu. Animum celestem sa
crarium uirtutu domicilium consiliorum dei
ymaginem dei sedem non fouet. Obiecit ds
corpus suu fustibus ludibrio flagellis: ut te
sempiterno illo & crudelissimo supplicio liberaret.
tu tieni corpus breui cura te ipsum perpetuo
perire non curas? Tanti tua erat calamitas ut
deum e celo ad terras atq; ad crucem mis mor
dia deuocauit, ut tibi opem ferret. nuc tua tã
ta est negligentia: ut tibi ipi dum es in terris
non auxiliere. Quid potuit facere dns uinee
sue & non fecit? Venit in terras ut tibi adi
tum patefaceret ad celum. Subiuit mortẽ i cruce
ut quos inimicus dei ligni euerterat delicty
eos dei filius ligni supplicio releuaret. Desce
dit ad inferos: ut non esset tibi ampliꝰ ad in
feros descendendum. Potatus ẽ felle & aceto.
ut cũ a te propellẽt amaritudinẽ atq; acẽbi
tatem. fecit inquam ille quod potuit. Non pot
dexteram ad te porrigẽ nisi ipe te erigas. nec
pot reuocare ad celum nisi ita te comparet hu
militate ut dignus futurus sis qui ad celum
possis ascendere. Non uult deus iactanter & su
perbe hoiem efferri in terris: qui angelos e celo
superbia precipitauit. nec fastu & elatõe eligit ami
cos: qui & se agnum fecerit humilitate & mũ

ancillari humilitate delegerit. fecit te etia
ut non lucet superbire. fecit mortalem / ut nõ
posses / fecit sui similem ut nõ queniret. qui
ueit ad saluandos mansuetos. Noli igitur
nz ꝓnceps in principatu tuo / nz eloquens in
eloquntia tua gliam. sz in solo dño gliare. qz ce
teus in rebus gliam ut querẽ non delet / ita
inuenire nõ potes. Refer hec tpr aũz dño dõ
tuo / quẽ ille precipuũ sibi in hc treno ipo
restauauit / ne amittẽt hc tempore ad mor
tem / eucẽq; descendit. Si pgrinus es uide
circumspice quo pacto redire possis ad pa
triam. Si hospes mundi / cogita domũ / cõfer
domum. congere supellectilem ad domũ. Stl'
tum ẽ edificare in hc dũsono / unde paulo
post depellendus sis. Sz in illa celesti domo
unde depelli non possis edificã. Multo stul
tius inuigilare ĩ his que alys sis relicturus
que do tecum portaturus sis / in his nõ ela
borare. Qui si nullum uidemus locũ ĩ ter
tam in accessum. nullam arcẽ tã munitam.
nulla arma atq; consilia que tueri nos a
morte possint atq; defendẽ. Si omem hanc
que sub luna ẽ regionẽ eẽ mortalem atq; ca
ducam / nl'q; i ea oio posse constare. alio in
loco faciendũ ẽ nobis fundamẽtũ solidum
et firmũ: quod nulla queat uis labefactare.
ubi nos ipos / ubi cẽs / consilia / deniq; uita

omnem possimus stabilire. fundamẽtum
aliud nemo pōt ponẽ ꝑ quod positū est. q̃
est dñs nr̃ ihesus xps : cuius nomen sit be
nedictum in secula seculorum. Amen,

FINIS

qui oculis non uidetur mente uix cernitur
cuius religio multis modis impugnari sol;
ab his qui neq; natam sapientiam tenere po
tuerunt neq; magni et celestis arcani eō
prehendere rationem,

De gradibus per quos ad ueritatem ascend
et qui de ipsis gradibus deiciantur. Cap

NAm cum sint gradus multi per quos
ad domicilū ueritatis ascenditur nō
est facile cuilibet cuchi ad sūmum
caligantibus eius ueritatis fulgore luminibus
qui stabilem gressum tenere non possunt re
uoluuntur in planum. Primus enim gra
dus est intelligere falsas religiones. & abiecis
impios cultus humana manu fabricatos.
§ Secundus uo perspicere animo ēt unus sit de
sūmus cuius potestas ac prouidentia esse
cit a principio mundum & gubernet imper
petuum. Tertius est cognoscere ministerium
eius ac nunctium quem legauit in terra
quo docente liberati ab errore quo ipi gan
tenebamur formatiq; ad dei cultum iusti
tiam discere mus. Ex quibus omnibus gra
dibus ut dixi pronus est lapsus & facilis
ad ruinam nisi pedes in concussa stabilita
te figantur. ¶ De primo gradu eos excuti
uidemus qui cum falsa intelligant tamē
uerum non inueniunt contemptisq; tes

renis fragilibusq; simulacris non ad colendū deum se conferunt quem ignorant: ꝫ mundi elementa mirantes celum terram mare. solem lunam. cetereaq; astra uenerantur. ꝫ hoc imperitiam iam in secundo diuinarum institutionum libro coarguimus. ¶ De secundo uero gradu dicimus eos cadere qui cū sentiant unum cē deum hidem tamen aphis uetitis ꝙ falsis argumentationibus capti alit de illa unica maiestate sentiunt q̄ ueritas habet: qui aut figuram negant hīc ullam deum aut ullo affectu cōmoueri putant. q̄ sic omīs affectus imbecillitasq; mundo nulla est. ¶ De tertio uero hi precipitantur ꝙ cum sciant legatum dei eundemq; diuini et immortalis templi conditorem tamen aut nō accipiunt eum. aut aliter accipiunt q̄ fides poscit. quos ex parte iam refutauimus in quo superiori opere libro. ꝙ refutabimus postea diligentius cum ad oīs sectas respondere cepimus. que ueritatem dū disputant perdiderunt. Nunc uero ostendamus eos esse errare qui de secundo gradu lapsi prauam de summo deo sentiunt. Aiunt enim quidam nec gratificari eum cuiq; nec irasci ꝫ secum ꝙ quietum immortalitatis sue bonis perfrui. Alij uero iram uolunt grām relinquunt deo. Naturam enī sum

ma uirtute ptestantem non maleficam esse
detere. ¶ta omnes phi de ira consentiunt. de
gratia disrepant. Sz ut ad propositam mate-
riam per ordinem descendat oratio huiusmo
di nobis exequenda partitio est cum duersa
¬ repugnantia sint. ira et gratia / aut ira tri
buenda est deo ¬ gr̃a detrahenda aut neu
trum detrahendum. Aliud amplius preter
hec nichil potest capere natura. ut necesse sit i
uno istorum aliquo uerum quod quaritur in
uenire. Consideremus singula ut nos ad la
tebras ueritatis et ratio et ordo deducat.

Oz nullus asserit deū irasci ¬ gr̃ā mouer. C iij

PRimum aũt illud de deo nemo dixit
umq; irasci eum tantū modo ¬ gratia
non mouer. Est enim discõuenies
deo ut eusmodi potestate sit preditus qua no
ceat et obsit prodesse uo ac benefacẽ nequa
at. Quę igitur ratio que spes salutis hoib
proposita est. si malorum tantum modo auto
est deus. Quod si sit iam maiestas illa uene
rabilis non ad uidicis potestatem cui licet li
berare ac seruare. sz ad tortoris ¬ carnificis of
ficium deduceretur. Cum aũt uideamus nõ
modo esse mala in rebus humanis. sz et bona
utiq; si deus non est autorem eẽ alterũ nõe
est qui contraria deo faciat ¬ det nobis bo
na. Si est. quo nomine apellandus. Cur no

bus qui malefacit notior ē q̄; ille qui bene. Si
autē nichil pōt ēe preter deum absurdū ⁊ ua
cuum ē putare ꝺiuinam potestatē qua nich
est maius uel melius nosse posse. ⁊ ideo nemo
extitit qui auderet id dicere quia nec rati
onem habet nec ullo modo potest credi. Ad
quia conuenit tūsecamus ⁊ ueritatē alubre
quiramus. Quod sequuntur epicurei sicut
iram in deo non esse ita nec grām q̄dē.

Contra epicurum qui negat ꝺeum gratiā et
gratificari ⁊ omnia prouidere. C. iij

DAm cum putaret epicurus alienum
ēe adeo malafacē. quod ex affectu
iracundie plerumq; nascitur ade
mit ei ēt beneficentiam. quoniam uidebāt
consequens ēe ut si habeat iram deus ha
beat et gratiam. ⁊ taq; ne illi uitium conce
deret ēt uirtutis facit expertem. Ex hac in
quit beatus ⁊ incorruptus est quia nichil
curat neq; ipe habet negotium neq; alti
exhibet. Deus igitur non est si nec mouē
tur quod est proprium uigentis nec facit
aliquid impossibile homini quod ē propriū
dei. si oīo nullam hēt uoluntatē nullum
actum nullam denicq; administrationē
que deo digna sit. et que maior que dig
or administratio q̄; cura uigentium ma
ximeq; gēris humani cui omnia terrena

subiecta sunt: Q ue igitur in deo potest esse
beatitudo si semper quietus ⁊ immobilis tor
pet: Si precantibus surdus si colentibus cec⁹
Q ⁊ quid tam dignum tam proprium deo q̄ pro
uidentia: Sed si nichil prouidit amisit oēz
diuinitatem: qui ergo totam uim totā deo
substantiam tollit quid aliud dicit nisi deum
omnino non esse: Sz ea que de dys locutus
est depellende inuidie causa dixisse. Itaq; i
uerbis illum deos relinquere re autem ipsa
tollere: quibus nullum motum nullum tri
buit offitium: quod si ita est quid eo facilius
quod a sapiente ⁊ graui uiro debet esse alienū.
h Ie uero si aliud sensit ⁊ aliud locutus est: qd
aliud apellandus q̄ q⁹ deceptor bilinguis
malus ⁊ propterea stultus. Sed non erat tā
uersutus epicurus ut fallendi grā ista loq̄ret.
cum hec in scriptis ad eternam memoriam
consignaret. Sz ignorantia ueritatis erauit.
inductus uero principio uerisimilitudine ⁊
uniuss sententie necessario in ea que seq̄bāt
incurrit. Prima enim sententia fuit iram
in deum non conuenire. quod cū illi uerum
et inexpugnabile uideretur non poterat cō
sequentia recusare. quia uno affectu āputa
to etiam ceteros affectus adimere deo neces
sitas ipa cogebat. Ita qui non irascitur. nec ⁊
grā utiq; mouetur quod est ire contrarium

iam ſiura in eo nec gña eſt utiq; nec motuſ nec ira nec letitia nec meror nec miſericordia. Vna ē enim ratio cunctiſ affectibuſ que in deum cadere non poteſt: quod ſi nullus affectus in deo eſt: quia quicquid afficitur imbecille illum eſt: ergo nec cura ullius rei nec prouidentia in eo eſt. Hucuſq; peruenit ſapientiſ hom̄is diſputatio/ cetera que ſequuntur obticent. ſ. quia nec cura ſit in eo/ nec prouidentia. Ego nec cogitatiōem aliquam nec in eo ſenſum ē ullum: quo efficitur ut nō ſit omnino: ita cum gradatim deſcendiſſet/ in extremo gradu reſtitit: quia iam ꝓputari ſe uidebat. Sz quid prodeſt reticuiſſe ac peruicaciā diſſimulaſſe. neceſſitaſ illum uel inuitum cadē cogit. Dixit ei quod uolui: quia argumētum ſic ordinauit: ut et ad illud quod emittebat neceſſario deueniret. Videſ igitur quo perueniat ira ſublata ⁊ deo adempta? Deniq; aut nullus id credit ut admodū paruli quidem ſceleratiac mali: qui ſperanti maluſ ſuiſ impunitatē. Quod ſi hec falſum inuenitur nec iram in deo eſſe/ nec gratiaz. ueniamuſ ad illud quod tertio loco propoſitum eſt.

Contra ſtoicos dicentes in deo ſolā rē gñām ⁊ non iram. Cap. v.

Exiſtimantur ſtoici ⁊ alij nō nulli ⁊ aliquanto melius de diuinitate ⁊

sensisse/ qui aiunt grām in deo esse/ iram nō
esse. fauorabilis ac popularis oratio. nō cadē
in deum hanc animi pusillanimitatē/ ut ab
ullo se lesum putet/ qui ledi non potest/ ut
quieta illa ac sancta maiestas concitet/ per
turbetur insaniat/ quod est terrene fragili
tatis. Eam enim cōmotionem mentis eē aiūt
ac perturbationem/ que sit a deo aliena. Q̄d
si hominem quoq; qui modo sit sapiens et
grauis ita non deceat. Si quidem cum iāim
cuiuslibet incidit uelut seua tempestas tantos
excitet fluctus ut statum immutet/ ardescāt
oculi/ os tremet/ lingua titubet/ dentes con
crepent/ alterius uultum maculet. nunc suf
fusus horror/ nunc pallor albescens/ q̄nto ma
gis deum non deceat tam feda mutatio.
Et si homo qui habeat imperium ac potestatē
late nocēat/ per iram sanguinem fundat/
urbes subuertat/ populos deleat/ prouincias
ad solitudinem redigat/ quanto magis deū
qui habeat totius generis humani/ & ipsius
mundi potestatē/ perditurū fuisse unius
credibile sit si irasceretur? Abesse igitur
ab eo tam magnum/ tam pernitiosū malū
oportere. & si absit ab eo ira & concitatio. qa
et deformis & noxia ē/ nec cuiq; male faci
at/ nichil aliud superest/ nisi q̄ sit lenis/ p
pitius/ tranquillus/ beneficus/ conseruator.

¶ ta enim deum et communis omnium pr̃ ⁊
optimus ⁊ maximus dici potest: quod expe
tit diuina celestisq; natura. Nam si inter ho
mines laudabile uidetur prodesse potiusq;
nocere, uiuificare q̃; occidere. saluare q̃; pe
dere. Vnde nec imerito innocentia inter
uirtutes numeratur. ⁊ qui hec fecit dili
gitur. prefertur. honorat̃r. benedictis om
nibus uotisq; celebratur. deindeq; ob me
rita ⁊ beneficia deo simillimus uideatur:
q̃nto magis ip̃m deum par est diuinis per
fectisq; uirtutibus precellere. atq; omni
labe terrena sume cum diuinis ⁊ celestib⁹
beneficijs omne genus humanũ promere.
¶ Speciose ista populariterq; dicũt
⁊ multos allitiunt ad credendum. Sz qui
hec sentiunt ad ueritatem quidem pro
pius accedunt, sz in parte labuntur, natu
ram rerum parum considerantes. Nam si
deus non irascitur impijs ⁊ iniustis, nec
pios nec iustos utiq; diligit. Ergo constã
tior est error illorum, qui et ipsam simꝫ
et gr̃am tollunt. ¶ In rebus enim diuersis
aut in utramq; partem moueri necesse ẽ
aut in neutram. ¶ Ita qui bonos diligit
⁊ malos non odit, ne bonos diligit. quia
et diligere bonos ex odio malorum uenit
et malos odisse, ex bonorum caritate de

scendit. Nemo est qui amet uitam sine o-
dio mortis: nec appetat lucem: nisi qui tene-
bras fugit. adeo ista natura connexa sunt
ut alterum sine altero fieri nequeat. Si q̄s
dominus habens in familia seruos bonum
& malum. non utiq; autambos odit: aut
ambos beneficijs & honore prosequitur:
quod & si faciet & iniquus & stultus ē: Sed
bonum alloquitur amice: & ornat: et do
mui & familiæ suisq; omnibus rebus pre-
ficit. malum uero maledictis uerberibus
nuditate & fame. siti. compedibus punit:
ut et hic exemplo ceteris sit ad non pecc̄a
dum: & ille ad puniendum: ut alios me-
tus coherceat. alios honor prouocet. Q ui
ergo diligit et odit: qui odit et diligit.
S unt enim̄ qui diligi debeant & qui odio
haberi: & sicut is qui diligit confert bona
in eos quos diligit: ita qui odit irrogat
mala his quos odio habet. Q uod argumē
tum quia uerum est dissolui nullo pacto po
test. Vana ergo et falsa sententia eorum qui
alterum detrahunt: non minus q̄ illorum
qui detrahunt utrumq;. Sed illi ut ostendi
mus ex parte nō errant: & id quod melius
est ex duobus retinēt. hi uero quos ratio
& ueritas argumenti huius inducit ob fal
sa omnino suscepta in maximum errorē

cadunt: Non enim sic oportebat eos argumẽ
tari: quia deus non irascitur: ergo nec gẽa o
mouetur. Sed ita. quia deus gẽa cõmouetur
ergo et irascitur. Si enim certum ⁊ indubi
tatum fuisset non irasci deum: tunc ad illo
alteum uenire necesse esset. Cum aũt ma
gis sit ambiguum de ira; pene manifestus
de gratia: absurdum est ex incerto certum
uelle subuertere: cum sit propius de certis
incerta firmare.

Q2 deus irascitur. Capitulum xij.

HEe sunt de deo philosophorum sen
tentie: aliud preterea nichil quisq;
dixerit: q; si hec que dicta sunt falsa
ẽ deprehendimus: unum illud extremũ
superest: in quo solo possit ueritas inueniri
quod a phis neq; susceptum unq; nec aliqn
defensum ẽ. consequens ẽ ut irascatur dꝫ
quoniam gẽa cõmouetur. hec tuenda no
bis est sententia. ⁊ in eo enim suma omnis
et cardo religionis; pietatisq; uersatur. Ne
q; honoꝛ ullus deleri potest deo: si nichil
prestat colenti: nec ullus metus si non ira
scitur non colenti.

Q2 philosophi erãt.
et q; homines ab aliis animantibus maxi
me differũt religione que hoĩs ẽ

VIm sepe plurimo. propria. C. vij.
rantiam ueritatis a ratione desciue

rint atq; in errores incidunt inextricabiles
id enim solet his evenire: quod uitatori uiā
nescienti ⁊ non fatenti se ignorare ut uaget
dum percunctari obuios erubescat. Illud ei
nullus philosophus asserit unq; nō nichil
inter hominem et pecudes interesse. nec om
nino quisq; modo sapiens: qui uel leuiter
rationale animal cum mutis ac ut ita dicā
cecū bit: quod faciunt quidam imperiti atq;
ipsis pecudibus similes: qui cum uentri ac
uoluptati se uelint tradere aiunt eadē ra
tione se natos qua universa que spirant.
quod dici ab homine nephas est. Quis ei
tam indoctus nesciat: quis tam imprudens
ut non sentiat inesse aliquid in homine di
uinum? Nondum uemo ad uirtutes animi
et ingenij quibus cū homine manifesta co
gnitio est. Non ne ipsius corporis status ⁊ cō
figura declarat non ee cum mutis pecudi
bus equales? Illarum natura in humum ⁊
pabulum q; prostrata est: nec hēt quicq; co
mune cum celo quod non intueatur. Homo
aūt recto statu ore sublimi ad contemplā
tionem mundi ejus aptatus confert cū deo
nullum ⁊ rationem ratio cognoscit. propter
ea nullum est animal ut aut circo prae
ter hominem quod habeat aliquam notī
tiam dei. Solus enim sapientia instruetus

est ut religionem solus intelligat. Et hec est hoīs atq; brutorum uel precipua uel sola distantia. Nam cetera que uidentur hominū esse propria ⁊ si non sunt talia in mutis tam similia uideri possunt. proprium hominis sermo est / tamen et in illis quedam similitudo sermonis. Nam et diuoscuntur / edunt sonum iurgio similem: et cum se ex interuallo uident / gratulandi officium uoce declarant. Nobis quidem uoces eorum uidētur inconcite: sicut illis fortasse nostre. Sed ipsis qui se intelligunt uerba sunt. Denicq; in omni affectu certas uoces notas exprimūt quibus habitum mentis ostendant. Risus quoq; est homini proprius ⁊ tamen uidemus in animalibus signa quedam letitie: cum ad ludum gestiunt: aures demulcet ritum contrahunt frontem serenant / oculos in lasciuiam resoluunt. Quid tam homini proprium q̄ ratio / et prouidētia futuri? Atq; sunt animalia que latibulis suis diuisos ⁊ plures exitus pandant: ut si quod periculum incidat: fuga pateat obsessis: quod non facēt nisi esset ī eis intelligentia et cognitio. Alia prouident in futurum. Ingentem formice fauces ⁊ aceruum comportant hyemis memores utroq; reponunt. Et apes que patriam so

le certosq; nouere penates / uenturecq; hye
mis memores estate laborem expediunt / et
in medium quesita reponunt. Longuz
esset si exequi uelim / que a singulis gene
ribus animaliū fieri soleant humane
solertie simillima. Quod si horum omni
um que a scribi homini solent in mutis
quoq; deprenditur similitudo / apparet /
esse solam religionem / cuius in mutis uel
brutis nec uestigium aliquod / nec ulla su
spicatio inueniri potest. Religionis est ꝑ
ea iustitia / que nullum aliud animal at
tingit. homo ei solus imperat / cetera sibi
conciliata sunt. Iustitie autē cultus dei a
scribitur / quem qui non suscepit / hic a
natura hominis alienus uitam pecudum
sub humana specie uiuet. Cum uero a
ceteris animalibus hoc pene differamus
q; soli omnium diuinam uim potestatē
q; sentimus / in illis autem nullus sit in
tellectus dei / certe illud fieri non pōt / ut in
hoc uel muta plus sapiant / uel humana
natura desipiat / cum homini ob sapien
tiam / cuncta que spirant / omnis ce
rum natura subiecta sunt. Quare si ex
ratio si uis si uis hominis hoc precellit /
superat ceteras animantes / q; solus noti
tiam dei rapit / apparet religionē nullo

modo posse dissolu.,

¶Contra epicurum religionem subuertentem et q; religio non sit habenda. Cap. viij.

Dissoluitur autem religio si credamus epicuro illi dicenti. Omnis enim per se dominum natura necesse e immortali euo cum pace fruatur Semota a nostris oculis secumq; longe iam priuata dolore omnium priuata periclis. Ipsa sui pollens opibus nil indiga nostri. Nec bene promeritis capitur nec tangitur ira. Quae cum dicat utrum aliquem cultum deo putat e tribuendum. at uerit omnem religionem. Si enim deus nichil cuiq; unq; boni tribuit. Si colentis obsequio nullam gratiam refert. quid tam iuanum tam stultum q; templa edificare. rem familiarem minuere. ut nichil assequamur.

A t enim naturam excellentem honore atq; o3.

Q uis honos deteri potest nichil curanti et ingrato. An aliqua ratione obstricti esse possimus ei qui nichil habeat comune nobiscu.

D eus inquit cicero si talis est. ut nulla gratia nulla hominis caritate tencatur. ualeat.

Q uid enim propitius potest dici in deu. ualeat inquit. i. abeat et recedat. quando prodesse nulli potest. Q si negotium deus nec habet nec exhibet. cum ergo non deliquamus. quotiens homini conscietia fal

lere hrebit ac leges publicas circumscribere ⁊
V bicumq; nobis latendi occasio aruiserit / auferamus aliena uel sine cruore uel etiam cum sanguine si preter leges nichil est amplius quod colendum sit. hec dum sentit epicurus religionem funditus delet qua sublata cōfusio ac perturbatio uite sequatur. Qz si religio ⁊ tolli non potest ut et sapientiam retineamus qua communis uita sit tutior quomodo religio ipsa sine metu teneri ⁊ custodiri potest. Quod enim non metuitur contempnitur utiq; nō colitur. Ita fit ut religio ⁊ maiestas ⁊ honor metu constet. Metus autem non est ubi nullus ultor timetur. Siue igitur gratiam deo siue iram siue utrumq; detrahens religionē tolli necesse est sine qua uita hominum stultitia scelere īmanitate completur. Nā ultiō enim refrenat hominem constantia si credamus ⁊ nos in conspectu dei uiuere. ⁊ non tantum q̄ gerimus ⁊ etiam que cogitamus ⁊ loquimur audiri a deo putemus. At enim prodest id credere ut quidam putant non ueritatis gr̄a ⁊ utilitate quōniam leges conscientiā punire non possunt nisi aliquis desuper terror īpediat ad cohibenda peccata. falsa ē igitur ⁊ omnis religio ⁊ diuinitas nulla est. ⁊ a uiris prudentibus uniuersa confecta sunt quo ⁊ rectius ⁊ nocentiusq; uiuatur. Magna hec

est et a materia quam proposuimus aliena q̃
stio. s; quia necessario incidit/debet q̃ iure
breuiter attingi.

De diuersis sentẽtijs ꝓpr de prouidẽtia. c. ix.

Omnes sententie philosophorum priorũ
temporũ de prouidentia consensissẽt
nec ulla dubitatio ẽet quin mundus
adeo ratione ẽet instructus ratione re
geretur: primus omnium pithagoras exti
tit temporibus socratis: qui sibi diceret nõ
liquere: utrum ess; aliqua diuinitas nec ne.
Que disputatio cuius adeo impia/et cont̃
ueritatem religionem iudicata ẽ/ut et
ipsum athenienses expulerint suis finib;
et libros cuius in contione quibus hec con
tinebantur exusserint. de cuius sentẽtia ñ
est opus disputare: quia nichil certi pronũ
tiauit. Post hec socrates auditor cuius pla
to. q̃ de scola platonis tanq̃ riuuli in
diuersas artes profluxerint stoici/peri
pathetici in eadem fuere sententia qua pri
ores. Postea uo epicurus deum quidem
esse dixit: quia necesse sit ẽ aliquod in
mundo prestans eximium q̃situm. p
uidentiam tamen nullam. Itaq; mũdu;
ipsum nec rõe ulla nec arte/nec fabrica i
structum. s; nã rerum quibusdam minu
tis seminibus insecabilibus conglobatũ.

Quo quid repugnantius dici possit non uideo. Et enim si est deus utiq; prouidens ē ut est deus. nec ei aliter potest diuinitas ꝺ̄ bui nisi ⁊ preterita teneat ⁊ presentia sciat et futura prouideat. prospiciat. Cum igit̄ prouidentiam sustulit etiam deū negauit esse. cum autem deum ee professus est. et prouidentiam simul ee concessit. Alterum enim sine altero nec ee potest nec intelligi potest. Verum his postea temporibus iam philosophia defloruerat extitit aliuꝰ qdā diagoraꝰ qui nullum omnino esse deum diceret. ob eam sententiam nominatus ē atheus. Item cuneus. theodorus amboq; quia nichil noui poterant inuenire omnibus iam dictis ⁊ antientis maluerūt contēuentatem id negare: in quo priores unanimi sine ambiguitate consenserant. hi sunt q tot seculis tot ingenijs assertam atq; defensam prouidentiam calumpniati sunt. Quid ergo utrum ne illos minutos ⁊ inertes philosophos ratione. an uero uetustate prestantium uirorum refellemus: an potius utq; ⁊ properandum ē ne longius amara diuagetur oratio.

Quod mundus dei prouidentia factus sit ⁊ gubernetur ab eo uolunt diuina p. codex. C. x.

Quidentia factum esse mundum

aut principijs temere interisse cocuntibus dicūt esse concretum aut repente natura extitisse.

Naturam uo ut ſtratio aut hīc in ſe uim gignendi ⁊ uiuendi ſ; eam nec ſenſum hīe ullum nec figuram: ut intelligamus omnia eſi ſua ſpōte eſſe generata nullo artifice nec autore. Vtrūq; uanum ⁊ impoſſibile. Sz hec euenit ignorātibus ueritatem: ut quid uiſ potuſ excogitēt eſi id ſentiant quod ratio deposcit. Primuz minuta illa ſemina quorum concurſu totuz coiſſe mundum loquuntur ubi aut unde ſint quero? Quiſ illa uidit unq;? quiſ ſēſit? quiſ audiuit? An ſoluſ leucippus oculoſ habuit ſoluſ mentem qui profecto ſoluſ omnium cecuſ ⁊ exſoſ fuit qui ea loqueretur. qui nec eget quiſq; delirare nec dormiens poſſet ſompniare? Quatuor elementis conſtare omnia phi ueteres diſſerebant. Ille noluit ne alienis ueſtigijs uideretur inſiſtē: ſ; ipōrum elementorum alia uoluit eſſe pmō diā: que nec uideri poſſint nec tangi nec i ulla corpuſ parte ſentiri. Tam minuta ſunt inquit ut nulla ſit acieſ ferri tam ſubtilis qua ſecari ac diuidi poſſint. unde illiſ nōz impoſuit athomorum. Sz occurrebat ei q ſi una eēt omnibuſ eademq; natura non poſſent reſ efficē diuerſas tanta uarietate quanta uidemuſ eſſe in mundo. Dixit ego

leuia esse et aspera ⁊ rotunda ⁊ hamata. Ꝛ̃ to melius fuerit tacere q̃ in usus tam miserabi les tam manes hũe linguas. Equidem uereo ne non minus delirare uideamur qui hec ⁊ putemus refellenda. Respondeamus tamen ⁊ uelut aliqua dicenti. Si leuia sunt ⁊ rotũda utiq; non possunt se inuicem appĥendere ut aliquod corpus efficiant: ut si quis multum ⁊ uelit in unam coagumentatiõem constrigẽ lentitudo ipa grumorum in massã cone nõ sinat. Aspera quidem ⁊ angulata sunt ⁊ ha mata. Hamos enim nõe est ⁊ angulus emi nere ut possint amputari. itaq; quod ampu tari ac diuelli potest ⁊ uideri potest ⁊ teneri. Hec inquit per inane in requietis motibus uo litant ⁊ huc atq; illuc feruntur: sic pulueris minutia uidemus in sole cum per feneslra radios ac lumen intersecat. Ex his arbores et herbe ⁊ fruges omis oriuntur. Ex his anima lia aqua ⁊ ignis ⁊ uniuersa gignuntur et rursus in eadem resoluuntur. Hec tenus hec pot q̃dm de rebus parum agitur. Ex his mundus concretus est. Implent numerum pro recte insanire: nichil ulterius addici posse. ꝯ inue nit ille tamen quod adderet. quoniam om ne inquit infinitum nec potest quicq̃ ua care. necesse est ergo innumerabiles esse ⁊ mundos: que tanta uis seruat athomorũ

ut moles tam inextricabiles ex tam minutis cō
globarentur. At primum requiro que sit
horum seminum uel ratio uel origo. Si ex
ex illis sunt omnia: ipa igitur unde ee dice
mus? Que natura tantam copiam ad effici
endum innumerabiles mundos subministret?
Sed concedam ne impune de mundis
delirauerit: de hac loquamur in quo sum⁹
& quem uidemus. Aut omnia ex indiuiduis
corpusculis fieri. Si hec ita esset nulla res
natura; sui generis semine indigeret. si
ne ouis alites nascerentur aut oua sine
partu. Item cetera uiuentia sine cortu. Arbo
res & que gignuntur cetera propria semi
na non haberent. que nos quotidie tracta
mus & serimus. cum ex frumento segetes na
scitur & rursus ex segete frumentum. De
inde si athomorum cohitio & conglobatio
efficeret omnia & in aere uniuersa cōcre
scerent. siquidem per inane athomi uo
litant: cur se in terra sine radicibus sine
humore sine semine non herba nō arbor
non fruges oriri aut generari pōt? Nā
apz nichil ex athomis fieri. qn quidez
una queq; res habet propriam certamq;
naturam. suum semen. suam legē ab ex
ordio datam. Deniq; lucretius quasi
oblitus athomorum quos asserebat: ut

redarguēt eos qui dicunt ex nichilo fi'
omnia his argumentis usus est: que con
tra ipm ualerent. Sic enim dicit. Nam
si de nichilo fierent: ex omnibus omne
genus nasci posset. nichil semine egeret.
Item postea. nil igitur fieri de nullo puta
dum est posse putandum est. semen q̄no
opus est rebus quoq; creatis aeris ꝛ terre
possit proferre per auras. Q uis hunc
putat habuisse cerebrum cum hec dicēt
ne uideret sibi ee contraria. Nichil enim
fieri pter athomos ex inde apparet: quod
semine cuiuscumq; certum est: nisi forte
ignis ꝛ aque naturam ex athomis esse credet
Q uicquid duriissimi rigoris materie si ictu ue
hementiore collidant' ignis excutitur.
Nun in ferro aut silice athomi latent: q̄s
incluserit: aut cur sua sponte non emittat:
aut quo semine ignis in materia frigidis
sima permanere potuerunt: Omitto silice
ac ferrum. orbem uitreum plenum aq̄
si tenueris in sole; de lumine quod ab aq̄
refulget ignis accenditur etiam in duris
simo frigore. Nun etiam in aqua ignē
ee credendum est: Atqui de sole ignis
nec estate quidem accendi potest. Si cer
te maueris. uel si uapor leuis aliquid ar
rigerit aut crustam inamouis aut lami

nam paulatim per minutissimos rores aqua concrescit. Item de alitu terre aut maris nebula exsilit: que aut dispersa benefacit: q̃c quid rapuit collecta in arduos montes in sublimi uento rapta sustinet in nubem: atq; ymbres maximos deicit. Vbi ergo dicit liquores natos ee: nun in uapore: nũ in alitu: nun in uento: Atqui nil' pot consistere in eo: quod nec tangitur nec uidet:

Quid ergo de animalibus? quorum corporibus nichil sine ratione nichil sine ordine sine utilitate sine spẽ figuratum uidemus: adeo ut diligentissima & solertissima omnium partium membrorumq; discretio casum ac fortuna repellat. Si putemus artus & ossa & neruos & sanguinem de athomis posse concrescẽ quid sensus cogitatio memoria ingenium quibus seminibus coagmentari possunt minutissimis: Sunt ergo alia maiora. Quomodo igitur insecabilia: Deinde si ex insensibilibus sint que uidentur: cur igitur nemo uidet: Si uero sint insensibilia que sunt in homine consideret siue tẽtabilia que uenũt sub aspectum rõe utiq; constare quis nõ uidet:

Quomodo ergo sine ratione possunt aliquid efficere rationale: Videmus ei nichil esse in omni mundo: quod non habeat insemam mirabilemq; rationẽ. que quia s

hominis sensum ⁊ ingenium ē cui rectius
q̄ diuine prouidentie tribuenda ē. An simula
crum hois ⁊ statuam nō ⁊ uel fingit quis ho
minem de fruticib⁹ temere concurrentibus fie
putabimus? Et quid simile uerisimilitudi infecto
cum sū mū ⁊ excellens artificium nichil aliud
nisi umbram ⁊ extrema corporis inuamenta
possit imitari. Num potuit humana solertia
dare opus suo aut motum aut sensum? Omit
to usum uidendi audiendi odorandi ceteo
rumq; membrorum uel appentium uel late
tium mirabiles utilitates. Quis artifex po
tuit aut cor hois aut uocem aut ipsam sapi
entiam fabricare? Quisq; non igitur sta
estimat q̄ homo ratione ⁊ consilio factꝰ nō
possit id concursu athomorum passim cohe
rentium perfici non potuisse; Videl i que
deliramenta incidernt dum nolunt affec
tiones curumq; rerum deo dare. Concedā
mus tamen hiis ut ex athomis fiant que tē
rena sunt. Num et celestia? Deos aiunt i
corruptos eternos beatos esse. solusq; dant
immunitatem ne concursu athomorū cōcre
ti esse uideantur. Si enim deos quoq; ex illis
constituissent: dissipabiles fore fierent: sed
hiis aliqn resolutis atq; in naturam suam
reuertentibꝫ. Ergo si ē aliquid quod atho
mi non effecerint: cur non ceteras eodem

modo intelligamus? Sed quero an hec mun
dum primordia ista genuerint. aut sibi ip
hi facultatem non edificandi habuerint. Vt nisi athomi
cõissent. celumq; fecissent. adhuc diu per
medium in aere penderent. Quo igitur cõ
silio qua uice de concursu aeruo scz athomo
congregauerunt. ut ex illis terre infimus
conglobaretur. celum desuper tenderet.
tanta ñdecorum uarietate distinctum. ut nil
unq; possit excogitari ornatius. Tanta ergo
qui uideat. utalia possit existimare nulla
effecta cõsilio. nulla prouidentia. nulla
ratione diuina. Sz ex athomis subtilib. ac exi
guis concreta esse tanta miracula? Monne
prodigio simile est. aut natum cõ homine
qui hec diceret. aut extitisse qui crederet.
ut democritum qui auditor eius fuit. uel
epicurum in quem uanitas omnis de leucip
pi fonte profluxit? At cũ sicut alij dicunt
natura mundus effectus est. que sensu
natura potest. figura caret. Hoc uo multo
est absurdius. si natura mundum fecit. cõ
silio uice fecerit nõne cõ. Si enim fecit aliq̃d
qui aut uoluntatẽ faciendi hẽt. aut sien
tiam. Si caret sensu ac figura. quo potest
ab ea: qui hẽat sensum. n figuram fecisse
forte quis arbitretur nam ars animalium fabri
catam tam subtilem. aut non femine for

mari animariq; potuisse. aut istam celi spē
tam prouidenter ad utilitatē uiuentiū tēm
peratam ineffcio quo casu sine conditōe sine
artificio subito extitisse. Siquid inquit est
cuiuspiā quod efficiat ea quē homo licet ra
tione sit preditus facere non possit. id profe
cto maius et fortius et sapientius est homine.
homo aūt non potest facē celestia. ergo illud
quod effecit superat hominem arte prudē
tia consilio potestate. Quis igitur potest
ē nisi deus? Natura uo quam uelut ma
trem rerū ē putant si mentē nō hēt nl' ef
ficiet unq; nichil molietur. Vbi enim nō
est cogitatio nec motus est nullus nec effica
cia. Si autem consilio utitur ad incipiēdū
aliquid. ratione ad disponendum. arte ad
efficiendum. uirtute ad consummandum.
potestate ad regendum et conseruandum
tinendum. cur natura potius q̄ deus no
minetur. Aut si concursus athomorū ui
carens mente natura ea que uidemus ef
fecit. queo cur facē celum potuerit. urbē
aut domū non potuerit. cur montes ma
nibus fecerit. colupnas et simulacra nō fe
cerit. At qui non debuerant athomi ad hec
efficienda concurrē. si quidem nullā poli
tionem relinquant. qua nō expumant.
Nam de nā que mentem nō habeat non ē

mirandum q̄ hæc fierē oblita sit. Q. uid ergo
est? utiq; deus cum incoharet hoc opus m̄di
quo nichil potest cē nec dispositius ad ordinem
nec aptius ad utilitatem nec ornatius ad pulc̄
hitudinem. nec mauis ad molem: que fieri ab ho
mine non poterant fecit ipe: inquibus ⁊ hoiē
ipsum cui particulam de sua sapīa dedit ⁊ mu
struxit eum rē cīntum fragilitas terrena capere
bat: ut ipe sibi efficēt: que in usus suos cēnt ne
cessaria. Si uo in huius mundi ut ita dicam
re publica nulla prouidentia ē que regat: nul
lus deus qui administret: nec ōio sensus ullus
in hac rerum natura pollet: uñ igitur mens
humana tam solers: tam intelligens orta esse
credetur. Si enim corpus hoīs ex humo factū
unde: homo nomen accepit: animus ergo qui
sapit est rector corporis cui membra obsequū
tanq̄ regi et impatori: qui nec aspici nec co
prehendi potest. non potuit ad hominē nisi
a sapiente natura peruenire. Sic sic ome cor
pus mens ⁊ animus gubernat ita ⁊ mundū
deus. Nec enim uerisimile est ut minora ⁊
humilia regimen habeant maiora ⁊ summa
non habeant. Deinq; M. cicero ī tusculanis
⁊ in consolatōe animorum inquit nulla in
terris origo inueniri potest. Nichil ē inquit
in animis mixtum atq; concretum. aut qđ
ex terra natum atq; fictum ēe uideatur. uel

ne humidum quidem aut flabile aut igneum. His enim naturis nichil inest quod uim memorie mentis cogitationis habeat: quo et preterita teneat et futura prouideat. et cõplecti possit presentia, que sola diuina sunt. Hec ei inuenitur unq; unde ad hominem ueniret, possit nisi adeo. Exceptis igitur duabus tribus ue calumniationibus uanis: eũ consilet diuina prouidentia mundum regi sicut et fẽs est. nec sit quisq; qui dagore theodoricq; sententiam uel leucippi inane cõmentũ uel democriti epicuriq; ciuitatem preferre audeat autoritati, uel illorũ septem priorum qui apellati sunt sapientes uel pytagore uel socratis uel platonis ceterorũq; phyor. qui eẽ prouidentiam uitheauerunt. falsa igitur et ẽ illa sententia: qua putant terrorus ac metus grã religionem a sapientibus institutam: quo se homines imperiti abstinẽnt. Q. si uerũ sit ergo deuisi a antiquis sapientibus sumus.

Q. uod si fallendi nostri atq; adeo totius generis humani causa cõmentati sunt religionẽ sapientes igitur non fuerunt: quia in sapiente non cadit mendaciũ. Sz fuerũt sapientes, que tanta felicitas mentiendi ut non modo indoctos sz platonem quoq; atq; socratem, fallẽt. et pytagoram zenonem. aristotilez maximarum sectarum principes tam facile

deluderent. Est igitur diuina prouidentia
ut senserunt hi homines quos nostra etas
ui ac potestate omnia que uidemus facta
sunt et reguntur. Nec enim tanta rerū mag-
nitudo tanta dispositio tanta in seruandis or-
dinibus temporibusq; constantia aut olim
potuit sine prouido artifice oriri aut cōsta-
re tot seculis sine incola patenti aut in per-
petuum gubernari sine perito ac rectore sē-
tiente: quod ratio ipsa declarat. Quicquid
enim quod hēt rationem nōe sit ortum
necesse est. Ratio autē sentientis sapiētie
q; natura: nichil aliud potest ēe q; deus.
Mundus autem quoniam rōem habet: qua
et regitur et constat ergo a deo factus est.
q; ē conditor rector q; mundi deus. recte
igitur ac uerā religiō constituta ē. Auto-
ri enim rerum parentiq; communis honos
ueneratioq; debetur.,

Vtrum unius dei aut pluriumorū deorum prouidentia mundus regatur et constet. C. xj.

Quoniam constitit de prouidentia. se
quitur ut doceamus utrum ne mi
torum ēe credenda sit an potius u
nius. Satis ut opinor docuimus uel ostēdi
mus in nostris institutionibus deos multos
esse nō posse. q; diuina uis ac potestas si di
stribuatur in plures diminuitur utiq; et

mortalis est. Si uero mortalis non est / nec
minui nec diuidi potest. Deus igitur unus
est / in quo uis & potestas confirmata nec mi
nui potest / nec augeri. Si autem multi fuer
dum hnt singuli potestatis aliquid ac numi
nis sūma ipa decrescit. Nec potuerūt singu
li hīe totum quod ē commune cū pluribus.
Vnicuiq; tantū deerit / q̄ntum ceteri possi
debunt. Non possunt igitur in hoc mūdo
multi ee rectores / nec in una domo multi do
mini / nec in naui una multi gubernatores /
nec in armento aut grege duces multi. nec
in uno regimine multi reges. sz ne in celo
quidem multi soles ee potuerunt / sicut nec
animę plures in uno corpore / adeo in unita
te natura uniuersa consentit. Q2 si mūdū
spiritus intus alit / totamq; infusa per art⁹
mens agitat molem & magno se corpore mi
scet. apparet testimonio pētre unū esse mū
di hītatorem deum. Si quidem corpus omne
nisi ab una mente incoh regiq; non pōt. Oēz
igitur diuinam potestatē nāre ē in uno esse
cuius nutu & imperio reguntur omnia. Et
ideo tantus est ut ab homine non possit / a
uerbis honorari / aut sensibus extimari:
Vnde igitur ad homines opinio multorū
deorum persuasione peruenit. Nimirū
hi oīs qui colūtur ut dij / homines fue

runt ⁊ idem primi ⁊ maxime regeſ. Sz eoſ ob uir
tutem qua profuerunt generi hominum diui
nis honoribus affectos eſſe poſt mortem. aut
beneficentia ⁊ inuenta quibuſ ⁊ humanam ui
tam excoluerunt immortalem memoriam con
ſecutoſ quis ignorat. et non tantum maresſz
et feminaſ. Q uod cum uetuſtiſſimi greciæ ſcp
toreſ quoſ illi theologos nuncupant: tum et
romani grecoſ ſecuti ⁊ imitati docent: quorũ
precipue homeruſ aut noſter ennius: q eo-
omnium nataleſ connubia progenieſ impia
reſ geſtas obituſ ſimulacra demonſtrant. Et
ſecutuſ coſ tulliuſ in tertio de natura deorum
libro diſſoluit publicaſ religiones: ſz ueram
tamen quam ignorabat nec ipſe nec aliuſ qui
ſapientia ceteros potuit inducere. Adeo et ipſe
teſtatuſ eſt falſum quidem apparẽ. ueritatẽ
in latere. V tinam tam facile uera inquirí
uenire poſſem. q; falſa conuincere. Q uod
quidem non diſſimulanter ut academicꝰ
ſz uere atq; ex animi ſententia proclamauit
quia ueritaſ humaniſ ſenſibuſ ceui nõ poteſt.
Q uod aſſequi uoluit humana prouidentia
id aſſecuta eſt / ut falſa detegeret. Q uicquid
enim fictum ⁊ cõmenticium quia nulla ra
tione ſubnixum eſt facile diſſoluitur. V nuſ
eſt igitur princepſ ⁊ ongo rerum deuſ. ſicẽ pla
to in tymeo ⁊ ſenſit ⁊ docuit cuiuſ maieſtatẽ

tantam ::

tantam esse declarat ut nec mente cõphẽdi
nec lingua exprimi possit. Item testatus her-
mes. quem cicero ait in numero deorũ apud
egiptios hẽi ⁊ nisi eum qui ob uirtutẽ mul-
tarum rerum atq; artium scientiam tris me-
gistus nominatus. Et erat non modo platone
uerum pytaghora septemq; illis sapientib⁹
longe antiquior. Apud ⁊enophontem socra
tes disputans ait. formam dei quem nõ opor
tere. Et plato in legum libris quid omnino
sit deus non eẽ querendum quia nec inueiri
possit nec enarrari. Pytaghoras quoq; unum
deum confitetur dicens incorporalem esse
mentem que per omnem rerum nãm diffu
sam ⁊ intenta uitalem sensum cunctis aiãnti-
bus tribuat. Anthistenes autem in physico
unum eẽ naturalẽ deum dixit. q̃uis gen-
tes et urbes suos habeant populares. Eadem
fere aristotiles cum suis peripatheticis. ⁊ ze-
no cum suis stoicis, Longum est enim sin
gulorum sñias exequi qui licet diuersis no
minibus sint abusi ad unam tamen potesta
tem que mundum regeret conuerterunt.
S ed tamen sũmum deum cum ⁊ phi ⁊ poete
⁊ ipsi denique qui deos colunt sepe fateantur.
de cultu autem ⁊ honoribus eius nemo ũq;
requisiuit nemo disseruit ea. s. persuasione
qua semper beneficũ incorruptumq; credẽtes

nec uasci eum cuiq; / nec ullo cultu indigere arbitrantur. adeo religio eē non potest ubi ꝛ metus nullus est.

Q. religio sit ꝛ hominis propria sit. C. xij.

Hinc quoniam respondimus impie quorundam detestabilique impietē tie uel potius amentie recedamus ꝛ ad propositum. Dicimus religione sublata nec sapientiam tenere posse nec iustitiam. ōū diuinitatis intellectus quo differimus a belluis in homine solo reperiatur. iustitiam. ēq; nisi deus cupiditates nostras deus qui falli non potest cohercuerit scelerate impietatis uiuemus. Spectari ergo actus nostros adeo ñ modo quo ad utilitatem communis utetur attinet. ſ; etiam ad ueritatem. quia religione iustitiaq; detracta / uel ad stultitiam pecudum amissa ratione deuoluimur / uel ad bestiarum immanitatem. ¶ mo ūo amplius si quidem bestie suis gñis animalibus pārcūt. quid erit homine truculentius? quid immitius? si dempto metu superiorem uim legum ꝛ fallere potuerit et contemnē. Timor dei solus est qui custodit inter se hominum societatem / per quam uita ipa ꝛ sustinetur et munitur / ꝛ gubernatur. ¶ is aūt timor auferetur si fuerit homini persuasum q; ire sit expers deus: quem moueri ꝛ indignari

non modo cum iniusta fuerit communis utilitas
si etiam ipsa ⁊ ueritas persuadet. Rursus
nobis ad superiora redeundum est: ut qui
docuimus a deo factum mundum esse. do
ceamus quare sit confectus.

Quod omnia tam bona q̄ mala hominis gra
tia facta sunt. Capitulum xiij.

Si consideret aliquis uniuersam mū
di administrationem intelliget pro
fecto q̄ nec̄ia sit sententia stoicorū
qui aiunt nostra causa mundum esse con
structum. Omnia enim quibus constat q̄
q̄ generat ex se mundus ad utilitatem hois
accomodata sunt. Homo igitur utitur ig
ad usum calefaciendi ⁊ luminis ⁊ coquen
dorum ciborum ferriq; fabricandi. Vtitur
fontibus ad potum ⁊ ad lauacra. fluminib⁹
ad agros irrigandos, terminandasq; regio
nes. Vtitur terra ad percipiendam frugū
uarietatem. collibus ad serenda uineta ⁊
montibus ad usum arborum atq; lignorū.
Vtitur mari non solum ad commercia ⁊ copias
ex longinquis regionibus ferendas, uerū
etiam ad ubertatem omnis generis piscium.
Quod si his elementis utitur quibus ē proxim⁹
non est dubium quin ⁊ celo: quoniam ce
lestium uirtutum offitia ad fertilitatem terre
ex qua uiuimus temperata sunt. Sol irreq

etis curſibus ⁊ ſpatijs inequalibus orbes annuos conficit. ut oriens diem promit ad laborē et occidens noctem ſuperducit ad requiem. ⁊ cum abſceſſus longius ad meridiem/ tunc acceſſus propius ad ſeptemtrionem/ hyemis ⁊ eſtatis uiciſſitudines facit. ⁊ ut hibernis humoribus ac pruinis in ubertate terra pinguescat ⁊ eſtiuis caloribus herbide fruges maturitate durentur. uel que ſunt in humidis incocta ⁊ feruefacta mitescant. Luna quoq; nocturni temporis gubernatrix amiſſi ac recepti luminis uicibus mēſtrua ſpatia moderatur/ ⁊ cecas horrentibus tenebris noctes fulgore ſue claritatis illuſtrat. ⁊ ut eſtiua itinera/ ⁊ expeditōes/ ⁊ opera ſine labore ac moleſtia confici poſſint. Siquidē nocte leues meluſ ſtipule/ nocte arida prata tondentur. Aſtra etiam cetera uel ortu uel occaſu ſuo certis ſtationibus oportunitates temporum ſubminiſtrent. Sz et nauigis quo minus errabundo curſu per uniuerſum uagentur. regimen prebent: cum ea rite gubernator obſeruans ad portum deſtinati litoris peruehatur. Vt enim cetera animantes eadem terra nutrit. Ventorū ſpū attrahuntur nubes/ ut ſata ymbribus irrigentur/ ut uites fetibus/ arbuſta pomis exuberent. Et hec per orbem uicibus exhibē

tur ne desit aliquando quo uita homini ꝛ
sustineatur. Vt enim cetera animantes ea
dem terra nutrit ꝛ eiusdem fetu et muta
pascuntur nun et mutorum cā deus labora
uit? minime. que sunt rationis expertia. Sꝫ
intelligimus ꝛ ipa eodem modo in usū hois
adeo facta. partim ad uestitum partim ad
corporis auxilia. ut clarum sit diuinā proui
dentiam rerum ꝛ copiarum abundantia ꝛ
hominum uitam instruere ꝛ ornare uolui
sse. ob eamq; cām ꝛ aerem uolucribus ꝛ ma
re piscibus ꝛ terram quadrupedibus imple
uit. ¶ Sꝫ ed achademici contra stoicos dispu
tantes solent querere. Cur si deus omnia ꝛ
hominum causa fecit etiam multa cōtra
ria ꝛ pestifera ac inimica nobis reperiantur
tam in terra qm in mari? Quod stoici ueri
tatem non respicientes ineptissime repule
runt. Aunt enim multa in gignentibus
ꝛ in nūo animalium quorum latet utilitas
Sꝫ ea processu temporum inueniri. sicut ꝛa
plura prioribus seculis incognita necessitas et
usus inuenerat. Quae tandem utilitas pot
in muribus in blatteis in serpentibꝫ reperi
que homini molesta ꝛ pernitiosa sunt? An
medicina in his aliqua latet que Sꝫ ea inue
nietur aliquando. Nempe aduersus mala cū
id ipi illi querantur eē omnino malū. Vipe

ram ferunt exustam in cinerem q; dilapsam ꝛ
mederi eiusdem bestie morsui. Quanto me
lius fuerat eam prorsus nō esse ꝙ ꝙ remediū
contra se ab ea ipa desiderari. Breuius igit
ac uerius respondere potuerunt in hunc mo
dum. Deus cum formasset hominem uelut
simulacrum suum: quod erat opificy sūmū
inspirauit ei sapientiam soli: ut omnia ipsius
ac ditioni sue subiugaret omnibusq; mun
di comodis uteretur. Proposuit tamen ei ꝛ
bona ꝛ mala: quia sapientiam dedit: cuius
oīs ratio in discernendis bonis ac malis sita
est. Non pōt enim quisq; eligere melioꝛa et
scire quid bonum sit nisi sciat simul reicē
ꝛ uitare que mala sunt. Mutuum sibi alte
rutra connexa sunt: ut sublato alterutro u
trumq; sit tolli necesse. Propositis igitur bo
nis malisq; tum demum opus suū peragit
sapientia ꝛ quidem bonum appetit ad uti
litatem malum reicit ad salutem. Ergo si
cut bona mirabilia data sunt quibus frui
posset: sic ꝛ mala que caueret. Nam ꝛ si ma
lum nullum sit periculum: nichil denicq;
quod ledere hominem possit tollitur oīs
materia sapientie: nec erit homini neces
saria. Positis enim tantū modo bonis in
conspectu quid erit opus sapientia cogita
cōe intellectu scientia ratione? Quocūꝫ

porrexerit manum ad naturę aptum ac como
dum sit, ut si quis uelit apparatissimam cenā
infantibus qui non sapiant apponere: utiq;
id appetent singuli quo unumquemq; aut
impetus aut fames aut ēt casus attraxerit ⁊
quicquid supserit id erit illis utile ac salubre.
Q. uid igitur nocebit eos sicuti sunt permanere
et semper infantes cē ac nescios rerum? Si āt
admisceas uel amara uel inutilia uel uene-
nata decipiuntur utiq; per ignorantiā boni
ac mali: nisi accedat his sapientia per quam
habeat malorum electiōem delectumq; bono-
rum. Vides ergo magis ꝓp mala boni⁹ opus
esse sapientia: que nisi fuissent proposita ra-
tionale animal non essemus. Q. si ratio ita
est quam stoici posuerunt: dissoluitur ēt illud
argumentum epicuri. Deus inquit aut uult
tollere mala ⁊ non pōt. aut potest ⁊ non uult
aut neq; uult neq; pōt. aut uult ēt potest.
S i uult ⁊ non potest imbecillus ē. quod in deū
non cadit. Si pōt ⁊ non uult inuidus: qđ ⁊
eque alienum ē a deo. Si neq; uult neq; pōt.
⁊ inuidus ⁊ imbecillus est. ideoq; nec deus. Si
et uult ⁊ potest quod solū deo conuenit: ⁊
unde ergo sunt mala? aut cur illa non tol-
lit? Scio plerosq; philosophorū: qui pro-
uidentiam defendunt hoc argumēto per-
turbari solere ⁊ inuitos pene adigi ut deū

nichil curare fateantur. quod maxime querit epicurus. Sed nos ratione perspecta hec argumẽ tum facile dissoluimus. Deus enim potest q̃c quid uult ⁊ imbecillitas uel inuidia in deo ꝛ nulla potest. potest igitur mala tollere. ſ; non uult. nec ideo tamen inuidus. ⁊ deinde tamen non tollit quia sapientiam sicut et docu ſil' tribuit. ⁊ plus boni ac iocunditatis in sapiẽtia est q̃ in malis molestie. Sapientia enim facit ut et deum cognoscamus ⁊ per eam cognitionem ĩmortalitatem assequamur quod ẽ sũmum bonum. ⁊ itaq; nisi prius malũ cognouimus nec poterimus bonum agnoscẽ. Sz hec nõ uidit epicurus; nec aliud quisq̃. Si tollantur mala tolli pariter sapientiam. nec ulla ĩ homine uirtutis remanere uestigia. cuius ratio in substinenda ⁊ superanda malorum acerbitate consistit. ⁊ ita p̃ exiguum compendium sublatorum malorum maximo ⁊ uero ⁊ proprio nobis bono caremus. Constat igitur omnia p̃ hominem proposita ſ tam bona q̃ mala ẽt.

Cur deus fecerit hominem. Cap. xiij.

Sequitur ut ostendam cur fecerit hominem ipse deus. sic mundũ p̃ hominem machinatus ẽ. ita ipm p̃ se tanq̃ diuum templi antistitem spectatorem operum rerũq; celestium. Solus ẽ enim qui sentiens capaxq; rõis intelligẽ pot deum q

opera eius admirari uirtutẽ potestatẽq; per
spicẽ. Idcirco ei consilio mente ⁊ prouidentia
instructus est. Idcirco solus preter ceteras animã
tes rectus corpore ac statu factus ẽ. ut ad cõte
plationem parentis sui excitatus cẽ uideatur.
deo sermonem solus accepit ac linguam cogi
tationis interpretem ut enarrare maiestatẽ
domini sui possit. Postremo idcirco ei cuncta
subiecta sunt: ut factori atq; artifici deo cẽt
ipse subiectus. Si ergo deus hominem suum
uoluit cẽ cultorem ideoq; illi tantũ honoris at
tribuit ut rerum omnium dominetur utiq;
iustissimum est. deum oz qui tanta prestite
rit amare ⁊ honorare. cm̃ sit nobiscũ diui
ni iuris societate coniunctus. Nec enim fas ẽ
cultorem dei a dei cultore uiolari. Vnde in
telligitur religionis ac iustitie causa hominẽ
esse figuratum. Cuius rei testis ẽ marcus tul
lius in libris de legibus ita dicens. Sz omniũ
que in doctorum hominũ disputatione uer
santur nichil ẽ profecto prestabilius q̃ plane
intelligi nos ad iustitiam esse natos. Quod
si ẽ uerissimum. deus q̃ uult oĩs homines
cẽ iustos. i. deum ⁊ homines caros hĩe. deiz
.s. honorare tanq̃ pr̃ẽm hominem diligẽ
uelut fr̃ẽm. In his enim duobus tota iustitia
consistit. Qui ergo aut deũ non agnoscit
aut homini nocet iniuste ⁊ contra naturã

suam uiuit. ex hoc modo irrumpit institutū legemq; diuinam.

Vnde ad hominem pēa peuenerūt. C. xv.

Hic fortasse queret aliquis unde ad hominem peccata peuenerūt. aut que prauitas diuini instituti regulam ad peiora detorserit. ut cum sit ad iustitiā genitus operatiū efficiat iniusta. Jam superius explanatum ē simul deū proposuisse bonum ac malum ⁊ bonū quidem eligere pugnis odisse. Sed ideo malum permisisse ut et bonum emicaret: quod alterū sine altero sic̄ sepe docui intelligimus constare nō posse.

Deniq; ipsum mundum ex duobus elemētis repugnantibus ⁊ inuicem copulatis esse cōcretum igneo ⁊ humido. Nec potuisse lucē fieri nisi ⁊ tenebre fuissent. q̄ nec superū cē potest sine infero nec oriens sine occidēte. nec calidum sine frigido. nec molle sine duro. Sic et nos sine duobus eque repugnātibus compacti sumus anima ⁊ corpore. quorum alterum celo ascribitur quia tenue ē et tractabile. alterum terre quia cōprehēsibile ē. Alterum solidū ⁊ eternū ē. alterū fragile ⁊ mortale. Ergo alteri bonū adhēt alteri malum. Alteri lux uita iustitia. alteri tenebre mors ⁊ iniustitia. Hinc extitit ī hominibus nature sine deprauatione

ut esset necesse constitui legem qua possent et
uitia prohiberi ⁊ uirtutis officia impleri. Cum
igitur sint in rebus humanis ⁊ bona ⁊ mala.
quorum rem declarauimus esse in utramq;
partem mouere deum ⁊ ad gratiam cum iusta fi-
uidet ⁊ ad iram cum cernit iniusta. Sed oc
currit nobis epicurus ⁊ dicit. Si est in deo le
nitie affectus ad gratiam ⁊ odij ad iram necesse
heat ⁊ timorem ⁊ libidinem ⁊ cupiditatem
ceteroscq; affectus qui sunt imbecillitatis huma
ne. Non e necesse ut timeat qui irascitur a
mereat qui gaudet. Denicq; iracundi min⁹
timidi sunt ⁊ natura leti minus merent.
Quid opus est de humanis affectibus dicere
quibus fragilitas nra succumbit? Consideremus diuinam necessitatem. nolo enim ⁊
nam dicere quia deus nuncq; creditur irat⁹
timoris affectus hēt in homine materiam
in deo non habet. homo quia multis casib⁹
⁊ periculis subiectus e: metuit ne qua uis ma
ior existat que illum uexet spoliet lacēt
affligat interimat. Deus autem in quē nec
egestas nec iniuria nec dolor nec mors ca
dit. timere nullo pacto potest. quia nl e qd
ei uim possit inferre. Item libidinis ratio i
homine manifesta e. Nam quia fragilis ⁊
mortalis effectus e necesse fuit alterum se
xum diuersumq; constitui. cuius permix

tione soboles effici posset ad continendam gñs perpetuitatem. Hec autem libido in deum locũ non habet: quia fragilitas ⁊ interitus ab eo est alienus. nec nulla est apud deum femina: cuius possit copulatione gaudere. nec successione ¶ diget quia semper futurus ẽ. Eadem de iuidia ⁊ cupiditate dici possunt: que certis manifestis q; de causis in homine cadunt: an deum nullo modo. At uero ee gratia ⁊ rea ⁊ miseratio hñt in deo materiam: rectec; illis utitur summa illa ⁊ singularis potestas ad rerũ gstationez.

Que materia sit in deo misericordie gratie uel ire. Capitulum xvi.

Queret quispiam que sit illa materia. Primum accedentibus male afflicti homines ad deum plerumq; confugiunt: mitigant obsecrant: credẽtes eum posse ab his iniurys propulsare. habetur igitur cã miserandi. Nec enim tam immitis est hominumq; contemptor: ut auxilium laborantib; deneget. Item plurimi quibus persuasum ẽ deo placere ustitiam eumq; qui sit dominꝰ parensq; omnium ueneranꝰ ⁊ precibus assiduis atq; frequentibus ẽ uotis dona ⁊ sacrificia offerunt: nomen laudibus prosequunt: iustis ac bonis operibus demereri cũ laborantibus. Ergo est ꝑ quod deus ⁊ possit: et debeat gratificari. Iam si michil est ti cõuem

ens deo q; beneficentia. nichil tam alienū q;
ut ingratus. necesse est ut optimo ū sanctoq;
uiuentium prestet ac uicem reddat aliquid
ne subeat ingrati culpam. que est hominū et
crimnosa. Contra autem sunt aliqui faci
norosi ⁊ nephariq; qui omnia libidinibus pol
luant, cedibus uexent. fraudent. rapiant.
peimant. nec consanguineis nec parentibus
parcant, legesq; ipsum et deum negligant.
hēt ira in deo materiam. Non enim est fas
eum cum talia uideat nō moueri ⁊ insurgē
ad ultionem sceleratorum ⁊ pestiferos notum
q; delere. ut bonis omnibus consulat. adeo
et in pa ira inest gratificatio. Inania ergo ⁊
falsa reperiuntur argumenta uel eorum q
qui cum irasci deum uolunt gratificari no
lunt. quia ne homo quidem fieri sine ira po
test. uel eorum qui nullum animi motum
esse in deo putant. Et quia sunt aliqui af
fectus qui non cadunt in deum ut libido ti
mor. auaritia. inuidia. omnia prorsus
affectu eum uacare dixerunt. his enim ua
cant qui uitiorum affectu sunt. Eos aut q
sunt uirtutis ut caritas in bonos misericors in
afflictos quam diuina potestate sunt digna ꝓ
prios et iustos ⁊ ueros hēt. Q_ue profecto ⁊
nisi habeat humana uita turbabitur. atq;
ad tantam confusionem deueniet status re

tum ut contemptis superatisq; legibus sola re
gnet audacia: ut nemo denique tutus sit esse pos
sit: nisi qui uiribus preualeat. Itaq; quasi co
muni latrocinio terra omnis depopulabitur.
Nunc uero quoniam & mali penam & boni gra
tiam affecti opem sperant & uirtutibus loca & sce
lera rapiora sunt. At enim plerumq; & scele
rati felciores sunt & boni miseriores & iusti
ab iniustis impune uexantur. Considerabi
mus ut ista fiant. Interim de rei explicem
ratione aliqua in deo. utrum nichil curet do
minus: nec moueatur ad ea que ipse gerantur.
Qui deus administrat mundum & regit ho
minum actus & per omnia sequens exsistitur. C. xvij.
Deus inquit epicurus nichil curat. Nul
lam igitur habet potestatem. Curare
enim nisi eum qui hec potestate
uel si habet & non utitur: que tanta est causa: ut
ei non dicam nostrum genus sed et mundus
ipse sit utilis. Ideo inquit incorruptus & bea
tus: quia semper quietus. Cui ergo administ
ratio tantarum rerum esse: si hec adeo ne
gligantur: que uidemus cure summa guber
ri? Aut quietus quo esse potest: qui nihil
sentit. Nam quies aut somno est: aut
mortis. Sed nec somnus habet quietem. Ha cui
soporati sumus corpus quidem quiescit
animus autem inquietus agitatur. & magi

nes quas cernit effingit sibi. ut naturalem
suum motū exerceat. ac uacuitatē uisorum
auocatq; se a falsis dum membra saturēt.
ac uigorem capiant de quiete. Quies igit
sempiterna solius mortis est. Si aūt mors de
um non attingit. igitur numq; quietus est.
Deī uō actio que pōt esse nisi mundi admini
stratio. Si uōn mundi curam gerit. cuncta
igitur hois uitam deus & singulorū actus ui
maduertit. eosq; sapientes & bonos cē desidē
rat. Hec est uoluntas dei. hec diuina lex.
quam qui sequuntur & qui obtēperant deo eam
est. Necesse est igitur ut uti moueatur aduer
sus eum qui hanc eternam diuinamq; legē
aut uiolauerit aut spreuerit. Si noceat alteri
deus ira non bonus est. Non exiguo fallūt
errore qui censuram siue humanā siue di
uinam acerbitatis nomine infamant. pul
chrum est nocentem dici oportēre qui nocentes af
ficit pena. Quod si est. nocentes igitur lege
habemus. que peccantibus supplicia sanxerit.
nocentes iudices. qui scelere conuictos pena
capitis afficiunt. Quid si lex iusta cē que &
nocenti retribuit quod meretur & iudex i
tegre ac bonus dr cum malefacta uindicat.
bonorum salutem custodit. quoniam malos
punit. Ergo & deus cum malis obest. nocēs
non est. Spē aūt nocens. qui aut nocēti noc

aut nocenti parcit ut pluribus noceat. Libet
quere ab his qui deum faciunt imobilem. Si
quis habeat rem pfamiliaf fuiq; eius eū con
tempnentes patientia eius omnia eius anua
ferunt. ipsi bonis eius fruantur. ipos familia
eius honoret dominus aut contempnatur
ab oīi. ab omnibus derideatur. relinquat
utrum ne sapiens ee possit qui contumeli
as non uindicet suisq; rebus eos perfrui pa
tiatur in quos hēat potestatem. Quota
in quoq; potest ee patientia ac reperiri si
tamen patientia nominanda ē. 7 non stu
por quidam insensibilis. Et facile ē ferre
contemptum. Quid si fiunt illa que di
cuntur a cicerone. Et enim quero si quis
pfamiliaf liberos suos a seruo interfectos
uxore occisa incensa domo. supplicium de
seruo nunq; acerrimū sumpserit. Utrum
is clemens ac misericors. an inhumanus
ac crudelissimus ee uideatur. Quo huius
modi facinoribus ignoscere crudelitatis est
potius q; pietatis. Non est ergo uirtus ideo
ad ea que iniuste fiunt non cōmouere. Hā
mundus tanq; dei domus est. et homīes
tanq; serui. quibus si ludibrio sit nomen
eius qualis erit. aut quanta est patientia
ut honoribus suis cedat. prana 7 iniqua
ficri uideat. 7 non indignetur. quod pro

prium ⁊ naturale ẽ ei cui peccata non placẽt.
Iuste ergo rationis est. auferuntur lucrentie
quod utiq; iuste sapienterq; fit. Sed stoici
non uiderunt esse discrimen recti ⁊ prauiq;
iram iustam ẽ ⁊ iniustam. Et q; medelam rei
non inueniebant uoluerũt eam penitus ex
cidere. Peripatheticiq; uero non ad extiden
dam sed temperandam esse dixerũt. quibus
in sexto libro institutionum satis respondi.
Nec esse autem phos que ratio ire esset appet
ex diffinitionibus eorum quas seneca enume
rauit in libris quos de ira composuit. Ira ẽ
inquit cupiditas ulciscendi iniurie. Alij
ut aut possidonius cupiditas puniendi eũ
a quo se putes lesum inique. Quidam ita
diffiniunt. Ira est incitatio animi ad nocẽ
dum ei qui aut nocuit aut nocẽ uoluit. A
ristotelis diffinitio non multũ a uera abest.
Aut enim iram ẽ cupiditatẽ doloris respõ
dendi. Hec ẽ ira de qua superius diximus
que ⁊ mutis inest. in homine uo cohibẽda
est ne in aliquod maximũ exiliat per furo
rem. qui in deo ẽ non potest. quia ille sta
bilis est. In homine autem quia fragilis
est mouetur. Iniurie enim lesio dolorẽ
⁊ dolor facit ultionis cupiditatem. Vbi ẽ
ergo illa ira aduersus delinquentes. que
utiq; nõ ẽ cupiditas ultionis. quia non p̃

cedit iniuria: Non dico de his qui aduersus leges peccant: quibus ⁊ uidet sine termino uasci potest. fingamus tamen sedato animo tum esse delere cum subiecit pene nocentem: quia legum sit minister non animi aut potestatis sue. Si enim uolunt qui uam cōtur euellere. ⁊ de his potissimum dicunt que sunt nostre potestatis ut serui ut liberi ut cōiuges ut discipuli: quos cum delinq̄re uidemus incitamur ad cohercendum. Hec esse est enim iusto ac bono displicere que praua sunt ⁊ cui malum displicet mouetur cum id fieri uidet. Ergo surgimus ad uindictam non quia lesi sumus ⁊ ut disciplina seruetur mores corrigantur licentia comprimat. Hec ē ira iusta: que sicut in hominem necessaria ē ad prauitatis correctionem. sic utiq; in deo a quo in homine peruenit exemplum. Nam sicuti nos potestati nre subiectos cohercē debemus. ita etiam peccata uniuersoꝝ deus debet cohercere quod ut faciat uasceatur nāe ē. qa naturale est bono ad alterius pcm moueri. ac perturbari. Ergo diffinire debuerit. ira est motus animi ad cohercenda pcā insurgens. Nam diffinitio ciceronis. ira ē libido ulciscendi non multū distat. a superiori ira: quam possumus uel furo

rem uel iracundiam nominare. hec nec
in homine quidem debet esse. quia tota
uitiosa est. Ira uo que ad cohertionem
uitiorum pertinet hec homini adimi nō
debet nec deo potest. quia ꝛ utilis est reb
humanis ꝛ necessaria.

Q: sine ira peccata non corriguntur. C. xviij

QVid opus est inquiunt ira cum sine
hac affectu peccata corrigi possint?
At qui nullus est qui peccantē possit
uidere tranquille. Posset fortasse qui legibus
preest sedet: quia facinus sub oculis eius ñ
admittitur. moueri aduersus cum qui pot
innocens inueniri: eumq; detectum facin⁹
in lucem uenerit iam non sua ꝫ legum sē
tentia utitur. potest concedi ut sine ira fac
at. habet enim quod sequatur. Nos enim
cum domi peccatur a nostris siue id ueniz⁹
siue sentimus indignari nōn ē. Ipse enim
peccati aspectus indignus est. Iam qui non
mouetur omnino aut probat delicta qđ
ē turpius ꝛ iniustius aut molestiam castigā
di fugit: qua sedatus animus ꝛ quieta mēs
aspernatur ac renuit. nisi simulauerit. q
autē cōmouetur tam ītēpestiua leuitate
uel sepius qđ nōn est uel etiam semp igno
scit ꝫ is plane ꝛ eorum uitam perdit: quoz
audaciam nutrit ad facinora maiora. et

ꝛ sibi ipe eternam molestiarum materiam subministrat. Vitiosa est ergo in peccatis ire siue cohibitio. Laudatur archita tarentinus qui cū i agro suo corrupta ee omnia comperisset uilici sui ei pam redarguens. miserum te inquit. Sz quoniam potuerunt grauissime ut stomacum in his incitent atq; impune discedant. Ego uero laudarem si cum fuisset iratus dedisset ire siue spatium ut residente per intercallum tēporis animi tumore hīet modum castigatio. Non enim pp ire magnitudinē danda erat pena: si differenda ne aut peccati maiorē uisto dolore imineret aut castigandi furorē. Hunc ueto que tandem equitas/aut que sapietia ē: ut aliquis ob exiguum dolorem puniatur: aut maximum non puniat. Oz si naturam rerum causasq; didicisset nunq; tam impotuna incontinentia profiteretur ut nunq; seruus uascitur: dum his quos odio habuit irascuntur etiam paribus aut ēt superioribus: hinc quotidie ad īmania facinora prosilitur. hinc tragedie sepe nascuntur. Est igitur laudandus archita si cura alicui ciui ꝛ pari faciēti sibi iniuriam fuisset iratus repressisset se tamen ꝛ peccatū furoris impetū mitigasset. hec sui cohibitio gloriosa ē: qua cōpescitur aliquod imminēs magnum malū suorum aut filiorum: qua peccata non cohercerēt

peccatum est. Euadent enim ad maius malū per impunitatem. Hec non cohibenda modo ꝫ ēt si iacet exeitanda est. Quod aūt de homine dicimus. id ēt de deo qui hominem similem sui fecit. Omitto de figura dei sape intelligere prouidere prestare ex omnibus autem animalibus solus homo hec habet. ergo ad dei similitudinem factus est. Sz ideo procedit in uitium quia de terrena fragilitate permixtus non pōt id quod ad eo sumpsit incorruptum purumq; seruare nisi ab eodem deo iustitie preceptis imbuatur.

Q; homo ex corpore uitia ex anima uirtute habeat. q; cum uelit dominus homines bonos eorum uitijs ꝛasciturc. xix.

Sed quomam compactus ē ut dicā ex duobus animo. corpore. in altero uirtutes in altero uitia contrahūt. impugnant in uicem. Animi enim bona que sūt in continendis libidinibus. contraria sunt corpori. corporis bona que sunt in omni genere uoluptatū inimica sunt animo: Sz si uirtus animi repugnauerit uoluptatibus. easq; compescuerit. erit uere dissimilis. Vnde apparet. animam hōisq; uirtutem capientem diuina nō ēe mortale.

Sed discrimen illud est. quod cum uirtus habeat amaritudinem. sit dulcis illa ebria.

uoluptatiſ uincuntur plimi ⁊ abſtrahuntur ad
ſuauitatem. hi uero qui ſe corpori rebuſq; tẽ
renis addixerint premuntur in terram nec
aſſequi poſſunt diuim numiniſ qrãm quia
ſe uitiorum labibuſ inquinauerunt. Quat
deum ſecuti eiq; parenteſ corporiſ deſideria
contempſerint ⁊ uirtutem uoluptatibuſ pre
ferentes innocentiam uſtitiamq; ſeruauerit
hoſ deuſ ut ſui ſimileſ recognoſcit. Cum ig
ſanctiſſimam legem poſuerit uelitq; innocẽ
teſ omis ⁊ beneficoſ eſſe põt ne non iraſci
cum uidet contempni legem ſuam abici
uirtutem appeti uoluptatem? Qz ſi ẽ mũ
di adminiſtrator ſicut ee debet non utiq;
contempnit id qd' eſt in omni mundo ul'
maximum. Si eſt prouidus ut oportet deu
conſuluit utiq; generi humano quo ſit et
uita noſtra copioſior ⁊ melior ⁊ tutior. Si
eſt d pater ac deuſ uniuerſorũ certe ⁊ uir
tutibuſ hominum delectatur ⁊ uitijs con
mouetur. ergo ⁊ iuſtoſ diligit ⁊ impios
odit. Odio inquit opuſ non eſt. Semel ſtatu
it bonis premium ⁊ malis penam. Qz ſi ahq;
iuſte innocenteq; uiuat ⁊ idem nec colat
nec curet omnino ut ariſtotileſ ceteriq;
phoz dixerunt: cedet ne huic impune: q
non legi dei obtemperauerit ipm tn ſpre
uerit ⁊ aliquid pp quod deuſ poſſit iraſci

tanq̃ fiduciam integritatis aduersus eũ rebellari. Sz huic põt irasci pp superbiam: cur non magis peccatori qui legem pauit: cum ipso latorie contempserit. ¶ Iudex peccatis ueniaz dare non potest: quia est legis siue disceptatõ ¶ iudex: quam cum poneret non utiq; adeo sibi omnem potestatem si ignoscendi haberet licentiam.

Q. malorum felicitas ire dei non contradicit ¶ q̃ dõs sit patientissimus. C. xx.

Spotest igitur irasci: cur ergo inq̃t aliquis ¶ qui peccant sepe felices sũt ¶ qui pie uiuunt sepe miseri? quia et fugitiui ¶ abdicati libere uiuunt ¶ qui sub disciplina patris aut dei sunt strictius ¶ frugalius. Virtus enim per mala ¶ probatur et constat: uitia per uoluptates. Nec tamen ipse sperare debet: qui peccat per perpetuam impunitatem: quia nulla est perpetua felicitas. Sz ultima semper expectanda dies: nõ dicig; beatus ante obitum nemo suprema q̃ funera debet: ut ait poeta non insuauis. Extitus est qui arguit felicitatem ¶ nemo iudicium potest: nec uiuus nec mortuus effugere. Habet enim potestatẽ ¶ uiuos precipitare de sumo ¶ mortuos eternis afficere cruciatibus. ¶ mo inquit si irascitur deus statim debuit uindicare ¶ pro merito quemq; punire. Aut enim sic facẽt ne-

mo super esset. Nullus enim est qui nichil peccet. multa enim sunt que ad peccandū incitēt. etas. uolentia. egestas. occasio. premium. adeo subiecta est peccatis fragilitas carnis. qua induti sumus. ut nisi huic nēitati deus parcēt nimium fortasse pauci inuenīt. Propter hanc eam patientissimus est. et iram suam continet. nam quia perfecta ē in eo uirtus. nōe ē patientiam quoq; cuius esse perfectam. que et ipsa uirtus est. qua multi ex peccatoribus iusti posterius sunt effecti. ex malis boni. ex improbis continentes. Q̄ multi in prima etate turpes. et omni iudicio dāpnati. postmodū in laudabiles extiterunt. quod utiq; non fieret. si omne pēm pena sequeretur. Leges publice manifestos reos dampnant. sed plurimi sunt quorum pēa occultant. plurimi qui delatorem conpmunt aut pcibus aut pmio. plurimi qui iudicia eludunt pgrām uel potentiam. Q̄ si eos omnes qui humanam penam effugiunt censura diuina dampnaret. esset homo aut rarus. aut nullus in terra. Denique uel una illa causa delēdi gēris humani iusta ē potuisset. q; homines contempto deo uno. terrenis fragilibusq; figmentis honorem diuinum tamq; celestibus deferunt. adorantes opera humanis digitis laborata. Cumq; illos deus arti

sex: ore sublimi statu recto figuratos ad con
templationem celi & notitiam dei erectaueit
cutuare se ad terram maluerūt peccatū mō
h umilis enim & curuus & pronus est qui se ab
aspectu celi deiq; patris aduersus terram q̄m
calcare debuerat .i. de terra facta & formata
uenerat. ⁊ In tanta igitur impietate homi
num tātusq; peccatis ad assequitur patientia
dei ut se ipsi homines dampnatis uite prio
ris exemplis corrigant. Denicq; & boni sunt
uisq; multi & abiectis terrenis cultibus ma
iestatem dei singulariter cognoscunt. Sed
cum maxima & utilissima sit dei patientia
tamen q̄uis sero noxios puniat nec patitur
longius procedere eos in emendabiles
esse preuidens.

Si deus irascitur cur ho
minem irasci prohibeat. Cap̄ xxx.

Superest una extrema quēstio. nam
dixerit fortasse quispiam adeo nō
irasci deum ut et in preceptis ho
minem irasci uetet. Possem dicere q̄a ho
minis refrenanda furent quia inutile sepe
irascitur & presentem hēt motū quia tem
poralis. ⁊ taq; ne fierent ea que faciunt p
iam et humiles & mediocres & magni re
ges temptari debuit furor eius & compmi
ne mentis impossibile aliquod & inexpūabi
le facinus admittēt. Deus aūt & non pre

sens irascitur, quia eternus est, perfecteq; uir-
tutis, nunq; nisi merito irascitur. Sz tamen
non ita se res habet. Nam si omnino prohibe-
ret irasci, ipe quodam modo reprehenso: op-
ficij sui fuisset. quia in principio iram vecors
hominis concidisset. Siquidem excitatur ca
huius cōmotionis in humore fellis continet.
Non igitur prohibet motū irasci: q; is affec
nocio datus est. sz prohibet intra permanere.
Ira enim īmortaliū debet cē mortalis. Naz
si maneat confirmantur inimicitie ad per-
nitiem sempiternam. Deinde rursus irasci
quidem sz non peccare precipit. Non utiq;
euellit iram radicitus sz temperauit ut in
omni castigatione modum z ultionem te
neremus. Q. ergo irasci nō uult ipe uti-
q; irascitur: qui placari celerius est utiq; z
ipe placabilis. Ea enim pcipit que sūt iusta
z rebus utilia comunibus. Sz quia dixi ira
dei nō ē temporalem sic hominis qui pre
sentanea cōmotione feruescit, nec facile se
regē pōt pp fragilitatē intelligē dclerm?
quia sit eternus deus, iram quoq; eius
eternum manē. Sz rursum quia sit ma-
tute maxima preditus in potestate hie su
am iram, nec ab ea regi sz ipsū illam que
admodū uelit moderari. Q. uod utiq;
non repugnat superiori. Nam si prorsus

ira eius imortalis fuisset, non esset satisfactio
aut gratie post delictum locus. cum ipe ho
mines ante solis occasum reconciliari in beat.
S ed ira dñna in eternum manet aduersus
eos qui peccant in eternum. Itaq; deus non
thure, non hostia non pretiosis muneribus
que omnia sunt corruptibilia: sz morum
emendatione placatur. et qui peccare desi
nit: tum dei mortalem facit. Idcirco non
enim ad presens noxium quemq; punit:
ut habeat homo resipiscendi sui facultatē.

Epilogus ex inductio autoritatis sibille ex
thece ad iram deprobandam. Capitulum.

Hec habui que de ira dei dicerem do
nate carissime. ut scires quem ad
modum refelleres eos: qui deum
faciant immobilem. Restat ut more vite
ronis utamur epylogo ad persuadendū. sic
ille in tusculanis de morte disserens facit.
Ita nos in hoc opere testimonia diuina qbꝫ
credi possit adhibere debemus. ut illorum
persuasione permoueantur: qui sine ira de
um cē credentes dissoluunt omnem reli
gionem sine qua ut ostendimus. aut in
manitate beluis aut stultitia pecudibus
adequantur. In sola enim religione. i.
in sumi dei notione sapientia est. Pro
phete uniuersi spūs dei repleti nichil ali

uidq; de gñe dñi ergā iustos ⁊ ira eius aduſ⁹
impios loquūtur quorum teſtimonia no
biſ quidem ſanctiſſunt. Verum hiſ quoniam
non creduntur illi qui ſapentiam capillo et
habitu iactant: ratione quoq; a nobiſ fuerit
⁊ argumentiſ refellendi. Si enim poſſere a
gitur ut humana diuinis tribuant auctorē
cum potiuſ humaniſ diuina debuerint: q̄
nūc ſine omittamuſ ne nichil apud illos
agamuſ ⁊ in infinitū miſericordia procedat.
E Agitur quecumuſ teſtimonia quibuſ illi
poſſint aut credere aut certe non oppugna
re. Sibillaſ plurimi ⁊ maximi autoreſ tra
diderunt grecorum. Aristonicuſ ⁊ Apollo
dorus eritheuſ. noſtrorum Varro ⁊ Fene
ſtella. hi oēs p̄cipuam ⁊ nobilem preter
ceteraſ eritheam fuiſſe cōmemorant. Apol
lodoruſ quidem ut de ciui ⁊ populari ſua
gloriatur. Feneſtella uero et legatoſ erithee
a ſenatu cē miſſos refert: ut huiuſ ſibille
carmina romam deportarentur. ⁊ ea Con
ſuleſ Curio ⁊ Ottauiuſ in capitolio. quod
tunc erat curante. Q. catulo reſtituta
ponenda curarent. Apud hanc de ſumo
conditore rerum deo huiuſmodi uſus
reperiuntur. Incorruptibilis ⁊ conditor e
terniſ in aere habitanſ bonis bonū proſe
rens ⁊ multo maiorē mercedē iuſtis ꝯ

tiam ⁊ fuzorem exercitans. Rursus alio loco enumerauit quibus maxime facinoribus incitetur deus hoc intulit. fuge sceleratas religiones ⁊ uno deo serui. ab adulterio te abstine ⁊ masculi permixtione praua. Propagationem crea ⁊ ne occidas. his enim deus immortalis iratescitur qui hec agunt. Indignatur ergo aduersus peccatores.,

Autoritatibus aliarū sibillaꝝ ut ꝙ pbat. Capitulum xxxiij.,

Verum quia plures ut ostendi Sibylle adoctissimis doctoribus fuisse traditur. uniuscuiusque testimoniū satis nō sit ad confirmandam sicut ostendimus ueritatem. Cum equidem uolumina quibus romanorum facta conscripta sunt. in archanis habentur. ceterarum tamen omnium libelli quo minus inuisi sint omnibus nō uetantur. Ex quibus alia denuntians uniuersis gentibus iram dei ob impietatē hominum hoc modo exorsa est. Venientem magne super mundū dei pronūciationem enarrans omnibus hominibus in urbibus prophetans. Alia quoq; per indignationem dei aduersus iniustos cathaclismum prion seculo cē fcm dixit ut malitia gnis humani extingueretur. Ex quo oriente celesti deo ipsas ciuitates cum omnibus hominibus terram maria co

operuerunt diluuio rupto. ⁊ simili modo postea
deflagrationem futurorum uaticinata ē: quā
rursus impietas hominum deleatur. Vnde
apud nasonem de ioue ita dicitur. Esse quo
q; infantis reminiscitur affore tempus: quo
mare quo tellus corruptaq; regia celi ardeat
⁊ mundi moles oppressa laboret. Quod tuz
fiat nūc est cum honor ⁊ cultus dei summi
apud homines interierit. Eadem tamen
placari cum penitentia factorum ⁊ sui emē
datione contestans hec addidit. Oms ergo
homines transferte uos neq; ad iram diui
te deum magnum. Item paulo post. Neq;
perdet cum omnes pietatem ex mente pe
cipiemus. Deinde alia sibilla. celestium
terrenorumq; genitorem diligi oportere
denuntiat ne ad perdendos homines in
dignatio eius insurgat: ne forte iratus in
corruptibilis deus omne genus humanu
perdat; uitam tribuens improbam. Opor
tet enim deum amari: qui plenus est et
sapiens. Ex his apparet uanas ee rationes
phoz: qui deum putant sine ira ⁊ inter
ceteras laudes eius id ponunt: quod est
contra ipsam maiestatem. Regnum hz
imperiumq; terrenum nisi metus custo
diat soluitur. Auferatur regi non mo
nemo parebit. Sz etiam de fastigio preci

pitabitur. ¶mo uo cuilibet humili esse hunc affectum: quis enim non spoliabit eum? qs non irridebit? quis non afficiet iniuria? ¶ta nec indumenta nec sedem nec uictum poterit habere. alijs quicquid habuerit diripientibus. ne dum putemus celestis imperij maiestatem sine ira ⁊ metu posse consistere.

Apollo milesius de ydeorum religione consultus responso hoc indicit. Regem autem ⁊ genitorem ante omnia: quem terra contremiscit celumq; et mare ⁊ latebre tartaree ⁊ demones abhorrescunt. Si tam leuis est: q; phi uolunt. quomodo ad nutum ei? non modo demones ⁊ ministri tante potestatis: si ēt et celum et terra ⁊ rerum nā omnis contremiscit. Si enim nullus alti scrut nisi coactus: omne igitur imperiuz per metum constat: metus aūt per iram.

Nam si non moueatur quis aduersus paē nolentes nec cogi poterit ad obsequium.

Consulat unusquisq; affectus suos. iam intelligat neminem sine ira ⁊ castigatione subiugari. Vbi ergo ira non fuerit: imperium quoq; non erit. Deus autem habet imperium ergo et iram qua constat imperiuz habeat necesse est.

Concludit deum amandum uerendū honorificandum ⁊ metuendum. C. xxxiij.

Quapropter nemo uaniloquentia philosophorum inductus ad contemptum dei erudiat. quod est maximum nephas. Debemus hunc omnes amare qm pater est et uereri qm dominus et honorificare qm beneficus et metuere qm seuerus. Utraq; persona in eo uenerabilis. Quis salua pietate non deligat animę siue parentę? aut impune contempnat eum qui rerum dominator habeat in oms ueram et eternam potestatę? Si patrem consideres ortum nobis ad lucem qua fruimur subministrat. per illum uiuimus per illum in hospitium huius mundi itur. Si deum cogites. ille nos innumerabilibus copys alit. ille sustentat. in huius domo habitamus huius familia sumus. et si minus obsequentes qđ decebat minusq; qđ offitiosa domini et parentis immortalia merita poscebant. tamen plimum proficit ad uenam consequendam si cultum eius notionemq; teneamus si abiectis humilibus terrenisq; tam rebus qđ bonis celestia et diuina sempiterna meditemur. Quod ut facere possim deus nobis sequendus est deus adorandus quoniam in eo est natura rerum et ratio utrutum et fons bonorum. Quid enim deo aut potentia maius est aut ratione perfectius aut claritate luculentius. qui qm nos

ad ſapientiam genuit ad iuſtitiam procreauit.
non eſt fas hominem relicto deo ſenſus ac uite datore terre eiuſq; fragilibus famulari.
aut querendis temporalibus tomis in herētē
ab innocentia ⁊ pietate diſcedē. Non facuit
beatum uitioſe ac mortifere uoluptates. non
opulentia libidinum inceitatrix. non manis
ambitio. non caduci honores. quibus illaqā
tus animus humanus ⁊ corpori mancipatus
eterna morte dapnatur. ſ; ſola innocentia. ſo
la iuſtitia. cuius legiptima ⁊ digna merces
eſt īmortalitas. quam ſtatuit a principio ds
ſanctis ⁊ incorruptis mentibus. que ſe a uitijs
⁊ omni labe terrena integras inuiolatasq; ⁊
conſeruant. Huius celeſtis premij ac sempi
terni participes eē non poſſunt. qui fraudib⁹
rapinis circumſcriptionibus conſcientiam
ſuam polluerunt. quiq; iniurijs hominum
nefarijs cōmiſſis indelebiles ſibi maculas in
miſcuerunt. Proinde uniuerſos oportet qui ſa
pientes qui homines meuto dici uolunt ⁊
fragilia contemnere terrena calcare. huī
lia deſpicere ut poſſint cum deo beatiſſima
neceſſitudine copulari. Auferatur impietas.
diſcordie. diſſenſiones q: turbulente ac pe
ſtifere ſopiantur. quibus humane ſocieta
tes ⁊ publici federis diuina coniunctio ruī
pitur. dirimitur. diſſipatur. Cum poſſit⁹

boni ac benefici esse meditemur. Si quid nobis opum si quid suppetit copiarum non uoluptati uniusꝫ multorum saluti impiatur. Nam uoluptas enim tam mortalis est quĩ corpus cui exhibet ministerium. Justitia uero & beneficentia tam ĩmortales quĩ mens quĩ anima. quĩ bonis operibus similitudinem dei exequitur. ut nobis deus non in templisꝫ in corde nostro consecratus. destructibilia sunt omnia que manu fiunt. Mundemus hoc templũ quod nõ fumo non puluere ꝫ malis cogitationibus sordidatur. quod non cereis ardẽtibus ꝫ claritate ac luce sapientie illumiãtur. In quo si semper credideremus deũ esse presentem & cuius diuinitatis potentiam ita uiueremus. ut et propitium semper habeamusꝫ & nunquĩ uereamur iratum.

Finis libri firmiani lactantij de ira dei ad donatum.

firmiani eiusdem Lactantij de opificio ho
minis ad demetrianum liber incipit.

QVAM MINIME SIM quietus sũmis necessitatibus ex hoc libello potes existimare: quem ad te rudibus pene uerbis pro ut ingenij mediocritas tulit demetriane perscripsi: ut et quotidianum studium meum nosses ⁊ non deessem tibi preceptor ẽt nẽ ⁊ honestioris rei melioris q; doctrine. Nam si te litteris nichil aliud q̃; linguam instruentibus auditorem satis strenuum p̃buisti: quanto magis in his ueris ⁊ ad uitam pertinentibus doctiorem esse debebis apud quẽ nunc profiteor: nulla me necessitate uel rei uel temporis impediri quo minus aliquid excudam: quo p̃ri secte nostre q̃m tuemur instructiores doctioresq; ĩ posterum fiant. Q̃ uis nunc malo audiant: castigẽtur q; uulgo q; aliter q; sapientibꝫ cõuenit uiuant ⁊ uitia sb̃ obtemptu nomis celent: quibus aut merdere oportuit aut ea prorsus effugere: ut beatum atq; incorruptum sapientie nomen uita ipa cum preceptis congruente prestarent. Ego tam ut nos ipos simul ⁊ ceteros instruam nullum laborem recuso. Neq; enim possum

obliuiſci mei: tum preſertim cū maxime op?
ſit meminiſſe: ſic nec tu quidem ut ſpero et
opto. Nam licet te publice rei neceſſitas a ue
ris & uiſtis operibus auertat: tamen fieri non
poteſt: quin ſubinde celum aſpiciat mens &
ſibi conſcia recti: Ego quidem ſcio omnia
que pro bonis habeantur proſpere fluere. ſi
ita ſi nichil de ſtatu mentis īmutent. Vere
or enim ne paulatim conſuetudo & iocun
ditas earum rerum ſicuti fieri ſolet animam
tuum irrepſerint. Ideoq; te moneo &
repetens iterum atq; iterum moneo ne
oblectamenta iſta tere pro magnis ac ueris
bonis hīe te credas. que ſunt non tantum
fallacia quia dubia / uerum et inſidioſa: q
dulcia. Nam & ille colluctator & adūſarius
noſter ſcis q; ſit aſtutus / & idem ipe uiolen
tus: ſicut nunc uidemus. Is hec omnia q
illicere poſſunt pro laqueis hēt: & quidem
tam ſubtilibus ut oculos mentis effugiāt
ne poſſint hominis prouiſione uitari. Sū
ma ergo prouidentia eſt pedetentim ābu
lare: quoniam utrobiq; ſaltus inſident / et
offenſacula pedibus latenter opponit. Itaq;
veſtras propias in quibus nunc agis ſua
deo ut pro tua uirtute aut contēpnas ſi po
teſ / aut non magnopere miteris. Memēto
& ueri parentis tui / & in qua ciuitate nomen

decens ⁊ cuius ordinis fuerit. Intelligis profecto quid loquor. Nec enim te superbie arguo cuius in te suspitio nulla est. Sz ea q̄ dico ad mentem referenda sunt non ad corpus cuius omnis ratio ideo compta est ut animo tanq̄ domino seruiat ⁊ regatur nutu eius. Vas est enim quodam modo fictile quo animꝰ i. homo ipe uerus continetur. equidem nouā promotheo fictum ut prete loquuntur. Sz a summo illo rerum conditore atq; artifice deo cuius diuinam prouidentiam p̄fectissimāq; uirtutem nec sensu comp̄hendere nec ūbo enarrare possibile ē. Temptabo tamen q̄m corporis ⁊ animi facta mentio ē utriusq; rationem q̄ntum possibilitas intelligentie mee p̄uidet explicare. Quod officium hac de causa maxime suscipiendum puto. q. M. Cicero uir ingenij singularis in quarto de re pu. libro cum id facere temptasset materiam late patentem angustis finibus terminauit leuiter suma queq; decerpens. Ne ulla esset excusatio cur eum locū non esset executus ipe testatus est nec uolūtatē sibi defuisse nec curam. In libro enim de legibus primo cum hec quidem sūmatim stringeret sic ait. hunc locum satis ut mihi uidetur in his libris quos de re publica legibus expressi scripsi. Postea tamen i libro

de natura deorum secundo hec idem latius exequi conatus est. Sz quoniam ne ibi quidē satis expressit agrediar hec munus ⁊ sūmaz in audacter explicandum: quod homo disertissimus pene dimisit intactum. Forsitan me reprehenderes q̄ in rebus obscuris conor aliquid disputare: cum uideas tanta temeritate homines extitisse: qui uulgo phi nominantur: ut ea que obstrusa prorsus atq; abdita deus ēe uoluit scrutarentur. ac naturā rerum celestium terrenorumq; conquirēnt que a nobis longe remoteq; neq; oculis cōtrectari neq; tangi manu neq; percipi sensibus possunt. Et tamen de illarū omni ratiōe sic disputant ut ea ratione que afferunt probata ⁊ cognita uideri uelint. Quid ē tandē cur nobis inuidiosum quisq; putet si rationem corporis nīri inspicē ⁊ contemplari uelim? que plane obscura non est: quia ex ipsis membrorum offitijs ⁊ usibus partium singularū quanta ui prouidentie quisq; factus sit. noby intelligere licet.

Quoniam deus hominū ⁊ que cetera animantibus dedit. Capitulum secundum.

Dedit enim homini artifex ille noster ac parens deus sensum atq; vōez ut ex eo apparēt nos ab eo esse generatos. quia ipe intelligentia ipe sensus

ac ipse ratio est. ceteris animantibus quoniã
rõnalem uitam istam non attribuit: quem
admodum tamen uitar eorum tutior esset
ante prouidit. Oms enim suis ex se pelib⁹
texit: quo faciliꝰ possent uim brumarum
et frigora substinere. Singulis autem gener
bus ad propulsandos impetus externos sua pro
pria munimenta constituit ut aut naturalib⁹
telis repugnent fortioribus. aut que sunt im
becillioꝛa subtrahant se periculis pernicitate ⁊
fugiendi. aut que simul uiribus ⁊ celeritate
indigent, astu se protegant aut latibulis se
piant. Itaq; alia eorum uel plumis leuibus ĩ
sublime suspensa sunt. uel suffulta unguli.
uel instructa cornibus: quibusdam in ore ar
ma sunt dentes aut in pedibus ungues, nul
liq; munimentum ad custodiam sui deest.
§ Iqua uero in predam maioribus cedunt: ne
tamen stirps eorum funditus interiret: aut
in ea sunt relegata regione ubi maiora ee
non possunt aut acceperunt uberem gene
randi facultatem atq; fecunditatem: ut ⁊
bestijs que sanguine aluntur uictus suppe
teret ex illis ⁊ illa tandem clade ad conser
uationem generis multitudo ipa suppetet.
superaret. Hominem aũt rõe concessa et ⁊
uirtute sentiendi atq; eloquendi data eo
rum que ceteris attributa sunt fecit expe

tem quia sapientia illi reddere poterat: que
nature conditio denegasset. Statuit nudum
et inermem: quia ingenio poterat armari
et ratione uestiri. Ea uero ipa que mutis data
sunt et homini denegata sunt: q̄ mirabiliter
homini faciant ad pulcritudinem expīmi
non potest. Nam si hominī ferinos dentes
aut cornua aut ungues aut ungulas aut
caudam aut uarij coloris pilos adhibuisset
quis non sentiat q̄ turpe animal cēt futurū
sicut si muta nuda et inermia fingēntur: q̄
bus si detrahas uel nālem corporis sui uestē
uel ea ex quibus se armantur nec speciosa
poterunt cē nec tuta uel mirabiliter si uti
litatem cogites instructa si speciem ornata
uideantur. adeo miro modo consentit uti
litas cum decore. Hominem uo qui eternū
animal atq; imortale fingebat non for
sicut ut cetera sic inermis armaut nec mu
nimentum eius in corpore sed in animo posu
it: quoniam supervacuū fuit cum ubi qd
erat maximum tribuisset corporalibus eū
tegere munimentis. cum presertim pulcri
tudinem hominum corporibus impedissent.

Contra epicureos qui opera nature dāpnāt et peruicaciter q̄ homo imbecillior sit ceteris animantibus. Cap. iij.

Nde ego phor qui epicurū sequū

tue amentiam solco mutari. qui naturae o
pera reprehendunt: ut ostendant nulla pro
uidentia factu ee. ac negi mundum. Ex ori
ginem rerum inseccabilibj ac solidis corpoib;
assignunt; quorū fortuitus concursibus uni
uersa nascantur. & nata sint. Praeterea quod
ad ipsum mundum ruinosi sint. in quo ridi
cule insaniunt. id fusius quidem ad rē de
qua nunc agimus pertinet. Quae tanta re
hominem animi mirabilium. & singulis nasci
q; cetera animalia nascentium. quae ut fuerint
edita ex utero protinus impetu suos exigi
& gestu discursibus. statumq; aetatis tole
rando idonea esse. cp in tuo naturabilibus fru
mentis munuta processerunt. Hominem cō
mundum. & inermem tanq; ex naufragio in
huius uitae litus proiectu & expulsu. qui neq;
mouere se loco ubi effusus est. posset. nec
alimentum lactis appetere. nec inuenire te
ros sciret. Itaq; naturam nō eo matrem
humani generis. si nouercam. quae eum mu
tis tam liberaliter gessisse. hoc malo sic effu
deret ut inops & infirmus. omni auxilio
indigeret. nichil aliud possit. q; fragilitati
sue conditionem ploratu ac fletibus nota
re. sui cui tantū in uita restat. in sue malo.
Quae cum dicunt uehementer errant. Quo
ppea q unusq; eaq; in considerate sue co

ditionis ingratus sē. Ego uo illos nunq; magis
deliperе contendo, q̄ cum hec loquuntur.
Considerans enim conditōem rerū intelligo: nil
aliud fieri debuisse ut non dicam potuisse q̄
deus pr̄ omnia. Sed necesse ē q̄ pr̄ prouidē
tissima illa maiestas id effecerit quod ceteris
rectius & melius. Habet igitur interrogare i
stos diuinorum operum reprehensores q̄d
in hoīe deesse credant, quia imbecillior na
scitur. Huius ideireo minus educentur ad
sūmum? nunq̄ ad robur etatis minus proue
hantur? Huius imbecillitas aut incrementū
impedirat ad salutem? quia que desunt nō
defendit. At inquiunt hominis educatio
maximis laboribus constat. pecudum. ſ. con
ditio melior q̄ he oīs cum fetum emiſerint
non nisi pabulū sibi curam gerunt. Ex quo
efficitur ut uberibus sua sponte distentis ali
mentum lactis fetibus ministretur. Ad q̄
gente natura sine sollicitudine appetant.
Quid auēs quarum natio diuersa ē: non ne
maximos suscipiunt in educando labores?
ut interdum humane intelligentie hōēs
aliquid uideantur. Hidos enim aut luto
edificant aut urgultis & frondibus cōstru
unt. etiam ciborum expetes incubant ouis.
Et q̄m fetus de suis corporibus alere nō datū
est, cibos conuehunt & totos dies i huiusmo

di discursatione consumunt noctibus uo
defendunt fouent protegunt. Quid amplius homines facere possunt nisi hec solum for
tasse q non expellunt adultos si perpetua
necessitudine ac uinculo caritatis adunc
tos habent. Quod q animum fetus e multo fra
gilior q hois. q non materno corpore ipsu
animal emittunt edunt si ad quod mate
ni corporis fetu ac calore tepescunt animal ef
ficiat quod tamen cum spu sucat animatu
id uo implume ac teneerum non modo uo
landi si ambulandi quoq usu caret. Non
ergo ineptissimus siquis putet male cum
uoluerubus egisse nam primum q bis na
scuntur deinde q tam infirme ut sintq
situs per labores cibis a parentibus nutriede.
S ed illi fortiora eligunt imbecilliora precre
unt. Quero igitur ab his qui conditio
pecudum sue preferunt quid eligant si
deus his deferat optionem utrum malit
humanam sapientiam cum imbecillitate
an pecudu firmitatem cum illoru natura
Scio non tam pecudes sunt ut no malint
uel fragiliorem multo q nunc est cu mo
humanam q ullam uonabile firmitate.
S ed uideliret prudentes uiri nz hois ratio
nem uolunt cum fragilitate neq muto
cum firmitatem sine ratione. q nichil

est tam repugnans tuiq; contrarium q̄ unū
quodq; animal aut eō utreat nōce ē. aut q̄
dictō nāl; naturā ibus q̄ mūmentis instru
atur si unūm extiēnet. aut q̄d ei excogitabit
aut quod faciet. aut quid moliet. aut u
q̄s lumen aliud ingenij ostendet. cum ea q̄
possint ē rationis. ultro nā conferat. Si aūt
ratione sit prochitum. quicquid pulcrū sepimē
tus corporis cum semel cōcessū eō inutus pos
sit simplicie. q̄ē quod uideat tantum ad ornā
dum tuendumq; hominem aut quicquid potu
erit magis ac minus a deo dari. Idemq; eū
corpus non magnū homo. & exiguum uiri
um. & ualitudis sit infirmē. tñ id quod est
maius accipit. q̄ instructior ceteris animalib
ubertior natior. Nam cum reliquis imbecillis
q; nascitur. tñ et a mutis omnibus tutus est.
Nā ómnia que fortiora nascunt. et si tum
cēl ut fortiter patiuntur ab homine tñ tuta cē
non possunt. Ita fit ut plus conferat hōi ratio
q̄ natura mutis. Quoniam neq; illis mag
nitudo uirium. nec firmitas corporis efficē potest
quo minus aut oppriment a nobis aut nostre
subiecta sint potestati. Potest ne aliquis cum
uideat tōnes lupos aut equos eū manibus
corporibus suis homum queri deo pisicer
rum deo q; modicas uires perparuum corp?
accepit. nec beneficia in se diuina pro mer

to extimet: quod est ingrati ymo loquamur
insam. Plato ut hos credo ingratos vellet.
nature grās egit: q homo natus esset: quanto
melius ⁊ saniusq qui sensit conditōem homis
ee meliorem q ish qui se preudes natos esse ⁊
maluerunt: quos si deus forte conuertet in ea
animalia: quorum sortem preferūt sue. iaz
profecto cupiant remigrare: magnisq; clamo
ribus conditionem pristinam flagitēt. quia
non est tanti robur ac firmitas corporis: ut ⁊
offitio lingue careas. aut animum per aerem ⁊
libera discursio: ut manibus indigeas. Plus
enim manus conferunt q; leuitas ususq; pe
narum. plus lingua q; totius corpis fortitudo.
Q ue igitur amentia est ea preferre: que si da
ta sint accipere detractes.

Contra epicuros conquerentes homines mor
bis plimis ⁊ imature morti ee sbiectos. C. iij.

Idem queruntur homines morbis ⁊ im
mature morti ee sbiectos. Indignātur
uidelz non deos se natos ee. Minime
inquiunt. sz ex hoc ondimus hominē nulla
prouidentia factum ee. Q uod alit fieri non
debuit. quod si ostendero id ipsum magna
tione prouisum ee: q morbis uexari possit:
⁊ uita sua in medio cursus sui spatio tum
pretur. Cum enim deus animal quod fe
cerat sua sponte ad mortē trīsire cognouisz

ut mortem ipsam que ē dissolutio nature ea
pere posset: dedit ei fragilitatem: que morti
aditum ad dissoluendum animal inueniret.
Nam si eius roboris fiēt ut ad eum morbus
ꝛ egritudo adire non posset: nec mors quidē
posset. quoniam mors sequela morborū est.
Immatura ūo mors qūo abesset ab eo cui esset
constituta natura. Nempe nullū hominē
mori uolunt nisi cum centesimū etatis ip̄le-
uerit annum. Quomodo illis in tanta repu
gnantia rerum poterit cō constare. Vt enīz
ān cētum anos mori quisq; non possit: ali-
quid eilli roboris quod sit imortale tribuen
dum est. quo concessō nōe est conditōz mor-
tis excludi. Id autem ipsum cuiusmodi pōt
ēe q̄ hominem contra morbos ꝛ ictus exte-
neos solidum atq; inexpugnabile faciat.
Cum enim constet ex ossibus ꝛ neruis ꝛ euise
ribus ꝛ sanguine: quid horum pōt ēe tā fir
mum ut fragilitatem repellat ac mortem.
Vt igitur homo indissolubilis sit ante id tp̄s
quod illi putant oportuisse constitui. exq̄
enim ei materia corpus attribuent: fragi
lia sunt omnia que uideri aut tangi pos-
sunt. Superest ut aliquid e celo petant: q̄
niam in terra nichil est: quod non sit infir
mum. Cum igitur sic homo formandus
ēet adeo ut mortalis ēet: alioqn̄ ves ipsa

exigebat: ut terreno ⁊ fragili corpore finge
retur. Necesse est igitur ut mortem recipi
at quandolibet: quoniam corporalis ē. Cor
pus enim quodlibet solubile atq; mortale ē.
§ Stultissim igitur qui de morte īmatura que
runtur: quoniam ne conditio locum illi fac:
Itaq; consequens erit ut morbis quoq; subiec
tus sit. Neq; enim patiatur natura ut ab
esse possit infirmitas ab eo corpore: quod ali
quando soluendum est. Sz putemus fieri
posse quemadmodum uolunt: homo non
ea conditione nascatur: q; morbo morti ue
subiectus sit: nisi peracto etatis sue spatio ⁊
ad ultimum processerit senectutis. Non
igitur uident: si ita sit constitutum quid
sequatur omni utiq; tempore ceterū mor
nullo modo posse. Sz si prohiberi ab altero
uictus potest mori potest. Res ergo exigit
ut homini qui ante certum diem mori nō
potest: ciborum alimenta q; subtrahi pos
sunt: opus non sit. Si opus cibo non erit: nō
homo ille ꝫ deus fiet. Ergo ut superius dixi
qui de fragilitate hoīs queruntur: id potissi
me queruntur: q; non īmortales sempiterniq;
sint nati. Nemo nisi senex mori debet. At
qui mortalitas non pōt cum īmortalitate
coniungi. Si enim mortalis ē in senectute:
īmortalis in adolescentia eē nō pōt. Nec est

ab eo conditio mortis aliena. qui quandoq; moriturus ē. nec ulla imortalitas est cui sit terminus constitutus. Ita fit ut imortalitas exclusa in perpetuum. & ad tempus recepta mortalitas constituat hominem in ea conditōe ut sit in qualibet etate mortalis. Quadrat igitur necessitas undiq; nec debuisse alit nec fas fuisse. Sz ilri rationem consequentium nō uident. q; semel erauerunt in ipa suma. Exclusa ēiz de rebus humanis diuina prouidentia. nāo sequebatur ut omnia sua sponte nata sint.

Hinc inuenerūt illas minutorum plagas & concursiones fortuitas. q; rerum originem nō uidebant. nec in quas se angustias conecissent. Cum cogebat eos necessitas existimare animas cum corporibus nasci & rursum cum corporib; extingui. Assumpserant ei nichil sicu mēte diuina. Quod ipm non aliter probare poterāt q; si ostenderent esse aliquam prudentie vz claudicare. Reprehenderunt igitur ea in q̄bus uel maxime diuinitatem suam prouidentia mirabiliter expressit. ut illa que retuli de morbis & īmatura morte. cum debuerunt cogitare his assumptis que nāio sequuntur. Sequuntur autem illa que dixi si morbū nō recipet neq; tectis neq; uestibus indigeret. Quid enim uentos aut ymbres aut frigora timueret. quorum uis in eo est q; morbos

affectant.

afferant. Idcirco enim accepit sapiam ut ad
uersus nocentia fragilitatē suam muniat. Se
quatur nōe est: ut quoniam retinende vōis
tā morbos capit: etiam mortem semper accipi
at: quia ꝯ ad quem mors non uenit firmus
sit nōe est. Infirmitas enim hēt in se mortis
conditionem. firmitas uo nisi fuit nec senec
tus pōt locum hēe nec mors que sequitur se
nectutem. Preterea si mors certe cēt constitu
ta etati fieret homo insolentissimus ⁊ huma
nitate omni cavēt. Nam fere omnia uitia ⁊
humanitatis quibus inter nos coheremus ex
metu et conscientia fragilitatis oriunt. Deni
q; imbecilliora ⁊ timidiora queq; animalia
congregantur: ut quoniam uiribus tueri se
nequeunt multitudine tueantur. fortiora
uero solitudines appetunt q̄m robore uiribꝫ
q; confidunt. homo quoq; si eodem modo
haberet ⁊ ad propulsanda pericula suppetēs
robur: nec ullius alterius auxilio indigeret:
que sōtietas cēt: queue humanitas: que vō
aut quid cēt deterius homine: quid effera
cius: quid ūmanius? Sz quoniam imbecil
lis est: nec per se pōt sine homine uiuē sōti
etatem appetit: ut cōis uita ⁊ ornatior sit et
tutior. Vides igitur omē hoīs vōem i eo
maxime stare: q̄ nudus fragilisq; nascitur
q̄ morbis afficitur q̄ imatura morte mulctat.

que si homini detrahantur/ rẽm quoq; & sapientiam detrahi nõe est. Sz nimis diu de rebꝫ apertis disputo: cum sit liquidum nichil sine prudentia/ nec factum ee unq; nec fieri potuisse docuimus operibus uniuersis. Sz nunc libeat per ordinem disputare/ infinita nã est. Sz ego de uno tantum corpore lois instituo dicere: ut in eo diuine prouidentie potestatem quanta fuit ostendam. his dumtaxat i rebꝫ que sunt cõprehensibiles & apte. Nam illa q̃ sunt anime/ nec subiici oculis nec cõprehendi possunt. Nunc de ipo uase hominis/ quod uidemus loquamur.,

De differentia aialiũ bruto⁊ ſm corp⁹.c.v.

IN principio cum deus fingẽt animalia uoluit ea in rotunda forma spherecq; cõglobare atq; colligere/ ut et moueri ad ambulandum/ & flectere sẽ in q̃mlibet ptes possent facile. Sz ex ipa corporis suma produxit caput. item produxit membra quedam longiusq; pedes uocant/ ut alterni motibus solo fixa perducẽt animal/ quo mens tulisset. aut quo parendi cibum nẽcitas prouocasset. Ex ipo quoq; uasculo corporis quatuor fecit excitantia bina posteriusque sunt in oibus pedes. item bina capiti & collo proxima: q̃ uarios animantibus usus prebent. In pecudibus sunt posteriorib⁹ similes pedes/ ac reli-

quis ferāt. ¶ In hominibus aūt manus: que ñ
ad ambulandum ſz ad faciendum temptā-
dumq; ſunt nate. Eſt et uerum genus in
quo priora illa neq; pedes neq; manus ſunt
ſz ale in quibus per ordinem fixe penne uo-
landi uſum prebent. ¶ Ita una fictio duitas
ſpēs ⁊ uſus habet. Atq; ut ipſam corporis cras-
ſitudinem firmiter comprehendēt maioribꝫ
⁊ firmioribus oſſibus inuicem colligatis q̄ſi
carinam compegit: quamq; noſ ſpinām di-
cimus: eamq; uoluit ex imo perpetuoq; fo-
re eſſe. ne gradiendi flectendiq; ſe facilita-
tem animal non haberet. Ex cuius parte q̄
media coſtas. i. tranſuerſa ⁊ plena oſſa porre-
xit in diuerſum: quibus clementer curua-
tis et in ſe uelut in circulum pene conduc-
tis interna uiſcera contegantur: ut ea que
mollia ⁊ minus ualida fieri opus erat illius
ſolicitatis amplexu poſſent cē munita. ¶ In
ſūma uo conſtructionis eiuſq; ſimile nauis
carine caput collocauit in quo cēt regnum
totius animantis. Datumq; illi hoc nomen ē
ut quidem Varro ad ciceronem ſcribit q⁊
hinc capiant initium ſenſus ac nerui. Ea uo
que diximus de corpore uel ambulandi ul'
faciendi uel uolandi cauſa cē producta ⁊
nimium longus pp celerem mobilitatē neq;
nimium breuibus pp firmitatē: ſz et pauciſ

ꝛ magnis ossibus constare uoluit. Aut enī
bina sunt ut in homine / aut quaterna ut
in quadrupedibus: que tn non fecit solida
ne in gradiendo pigritia ꝛ grauitas retar
daret. ſ; cauata / et ad uigorem corporis con
uandum / medullis interiacentibus plena / eaq;
rursus non postea finiunt: ſ; sūmas eoꝝ par
tes crassioribus nodis conglobauit: ut et sub
stringi neruis faciliꝰ / ꝛ uerti tutiꝰ posset.
unde sunt uertibula nominata. Eos nodos
firmiter solidatos leuiq; operculo texit: qđ
dicitur cartilago: ſ. ut sine attritu / ꝛ sine
sensu aliquo dolorꝰ flecterentur. Eosdem
tamen non in unum modū informauit:
alios enim fecit simplices / ꝛ in orbem totū
dos. in his dumtaxat articulis inquibus /
moueri membra in omnes partes oportebat.
ut in scapulis. qm manus ad utrūlibet agi
tari ꝛ contorqueri nequiuit. Alios aūt latos
ꝛ equales / ꝛ in unam partem rotundos / ꝛ
in his utiq; locis ubi tantūmodo curuari /
membra in omnes partes oꝝ / ut in genibus ꝛ
cubitis / ꝛ in manibus ipis. Nam sicut ma
nus ex eo loco unde oriuntur / ubiq; uersus
moueri spetiosum simul ꝛ utile fuit. sic pro
fecto si hoc idem etiam cubitis accidēt / et si
uacuus eēt huiusmodi motus ꝛ turpis. Ja
enim manus amissa dignitate / quam nūc

hñt mobilitate nimia promptiꝰ similiꝰ ꝙ uideretur: essetq; homo plane anguimanuꝰ. quod genuꝰ in illa imanissima belua mirabiliter effectum est. Deus enim qui prouidẽ tiam ꝙ potestatem suam multauĩ rerũ mirabili uarietate uoluit ostendere: quoniam caput eius animaliꝰ non tam longe contexerat ut terram possit ore contingẽ: quod erat futurum horribile atq; tetrum. Et quia os ipm profusiꝰ dentibuꝰ sic armauerat ut ẽt si contingẽt pascendi tamen facultatem dentes adimerent: produxit inter eos aſuma frõte molle ꝙ flexibile membrũ quo deprehẽdẽ/ quo tenere/quodlibet posset. ne rationem uictus capiendi dentium premens magnitudo uel ceruicis breuitas impediret.

Contra epicurum qui ex athomis fortuito ꝯ currentibuꝰ compactum fabricatũmq; hominem disputauit. Cap. vi.

Non possum hic loco tenere quomin? epicuri stultitiam coarguam. Illiuꝰ enim sunt omnia q̃ delirat lucretiꝰ qui ut ostenderet animalia non artificio aliquo diuine mentiꝰ: ſz ut solet fortuito ẽe nata dixit. In principio mundi aliaꝰ q̃ſdã inuãbileꝰ aĩantes miranda spẽ ac magnitudine ẽe nataꝰ fuisse/ ſz eaꝰ permanẽ nõ potuisse/ q̃ illaꝰ aut sumendi cibi facultas ꝙ

aut ꝯeundi generandiq; ꝯ defecisse. Vt
ut athomus suus locū faceret: diuinam pro
uidentiam uoluit excludere. Sz cū uidēt
in oñibus que spirant mirabilē prouiden
tie inesse rationem: quod malum uanita
tis erat dicere: fuisse aīalia prodigiosa: in
quibus ratio ꝯsalsset? Quoniam igitur
oñia que uidemus cum rē nata sunt: uel
enim ipm nasci efficere nisi ꝯ non potest.
manifestum est nichil oīo ꝯis expers potu
isse gñare. At cim prouisum ē in singulis
quibusq; quatenus ex ministrio mēbrorum
ad nēcia uite utrectur: 7 quatenus aduga
tis corporibus data soboles uniūsāl genera
tim conseruaret aīantes. Nam si peritus ar
chitectus cum magnū aliquod edificiū
facē constituit: primo omniū cogitat: q̄
suma perfecti edificij futura sit: 7 ante cō
tatur quem locū leue pondus expectet:
ubi magni operis futura sit molesta: que
colupnarum intervalla: qui aut ubi aq̄
rum cadentium decursus 7 exitus 7 re
ceptacula. Hec inquam prius prouidet ut
quecumq; perfecto operi iam nēcia cum
ipsis fundamentis pariter ordinentur.
cur deum quisq̄ putet in machinandis
animalibus non ante prouidisse: que ad
uiuendum nēcia ēent: q̄ ipam uitam

claret. que utiq; constare non possent / nisi
prius effecta essent quibus constant. Vide-
bat igitur epicurus in corporibus aialium
diuine rōis solertiam: sz ut efficēt quod
quod ante imprudenter assūpserat: adiecit
aliud deliramentum sēiori cōgruens. Di-
xit enim oculos nz ad uidendum ee natos.
neq; aures ad audiendū / neq; pedes ad ā-
bulandum: qm membra hec prius nata
sunt / q; cēt usus uidendi / audiendi / et
ambulandi. Sz horum omniū offitia ex na
tis extitisse, Vereor ne huiusmodi portēta
ridicula refutare / nō minus ineptum ee
uideatur: sz libet ineptire quoniam cum
ineptio agimus: ne se ille nimis argutum
putet. Quid ais epicure? Non sūt ad
uidendum oculi nati: cur igitur uident?
Postea inquit usus eoz apparuit. Videne
ergo cā nati sunt. Siquidem nichaliud pos
sunt q; uidere. Item membra cetera cui?
rei cā nata sint / ipe usus ondit: qui utiq;
nullo modo posset existere / nisi cēnt mbra
oīa tam ordinata / tam prudenter effecta
ut usum possent hīe. Quid si enim dicas
aues ad uolandum nō ee natas / neq; feras
ad seuiendum. neq; pisces ad natandum
nz hoies ad sapiendum / cum appareat ei
nature offitioq; suisse animantes ad qd

ē queq; generata. Sed uidelicet qui sententiam ipām ueritatis amisit semper erraret nēce est. Si enim non prouidentia sz fortuitis athomorum concursionibus nascuntur omnia: cur nunq; fortuito accidit sic conuenire illa principia ut efficerent aial huiusmodi quod naribus potius audiret aut odoraretur oculis aut auribus uideret? Si enim p̄mordia nullum genus p̄ni expertum relinquit oportuit cuiusmodi quotidie monstra generari: in quibus z membrorum ordo prepostereus z usus longe diuersus existēt. Cū uo uniuersa qdā z uniuersa quoq; membra legesq; suas z ordines z usus sibi attributos teneantur. manifestum est nichil fortuito cē fm. qm diuine rationis dispositio seruatur.

V Cum alias refellemus epicurum: nūc de prouidentia ut cepimus disseramus.

De dei prouidentia circa uniuersalem humanis fabricam. Cap. vij.

DEus enim solida membra corporis que ossa dicuntur nodata z adnexa inuicem neruis alligauit atq; constituxit. quibus mens si exercere aut resistē uelit tanq; uernaculis uteretur. z quidem nullo labore nulloq; conatu: sed uel minimo nutu totius corporis molē tēptaret ac flecteret. Hec aūt uisceribus ope

ruit: ut quemcūq; locum decebat utrq; so
lida ossa concluſa tegerentur. ¶Item uiſce
ribus ipſis uenas admiſcuit: quaſi riuos per
corpus omne diuiſos: per quas diſcurrens hu
mor & ſanguis uniuerſa membra fuceiſ ui
tabilibus irrigaret. & ea uiſcera formata in eū
locum qui unicuiq; generi ac loco aptus &
fuit ſuperiecta pelle contexit. quam uel ſo
la pulcritudine decorauit: uel ſetis adope
ruit: uel ſquamis muniuit: uel plumis in
ſignibus adornauit. ¶Illud uo cōmentū dei
mirabile q; una diſpoſitio & unus habitus &
innumerabiles animantum preferat uarie
tates. Nam in oībus fere que ſpirant ea
dem ſeries & ordo membrorum eſt. primū
enim caput & huic annexa ceruix. ¶Tē col
lo pectus adiunctum & ex eo preminentes
armi adherens pectori uentet. ¶Item uētri
ſibi nexa genitalia. Vltimo loco femora tibie
pedesq;. Hec ſolum membra ſuū tenorem
ac ſitum in omnibus ſeruant. ſz ēt ptes
membrorum. Nam in uno capite ipſo cer
tam ſedem poſſident aures & certam oculi
nares. ¶Item os quoq; & in eo dentes & līgua
que omnia cum ſint eadē in oībus aiā
tibus tam infinita & multiplex diuiſitas &
figuratio ē eſt. q; ea que dixi aut produc
tiora aut conſtrictiora liniamentis uarie

differentibus comprehensa sunt. Quid illo
non ne diuinum quod in tanta uiuentium
multitudine unum quodq; animal in suo
genere & specie pulcherrimum est. ut si quid
uitiosum de altero in alterum trãsferatur: nichil
impeditus ad ualitudinem: nichil deformi
us ad aspectum uideri nõe sit. Vt si elephã
to cerui cem prolixam tribuas aut camelo
longam breuem. Vel si serpentibus pedes a
pilos addas. in quibus porrecti equalit corpo
ris longitudo nichil aliud exhibeat nisi ma
culis terga distincti & squamarũ lenitate suf
fulti in lubricos tractus sũ mollis flexibus lab
entur. In quadrupedibus autẽ idem opifex
contextum spine a sumo capite deducti lon
gius extra corpus deduxit & acuminauit i
caudam. ut obscene corporis partes pp fedita
tem tegerentur uel pp tenuitudinẽ tuerẽt
munirentur. ut aãlia quedam munita & i
nocentia motu eius arcerentur a corpore. qõ
membrum si detrahas imperfectum sit aãl
ac debile. Vbi aũt ratio & manus ẽ tam nõ
est ut nõnullum ei indumentũ pilorum: adeo
in suo queq; genere aptissime congruit: ut
neq; nudo a quadrupede neq; homini tec
to excogitari quicq; turpius possit. Cũ tam
pa nuditas hois mire ad pulcritudinẽ ua
leat. non tamen et capiti congruebat. Tegit

ergo illud pilo. ꝙ quia in sūmo futurū erat qđ
sūmum cōficit culmen ornaute. Q. ut ornat?
nō ē in ordem coactus aut in figūm pfecte re
tus factus: ne quibusdam partib⁹ usq; ad
est informis: alibi unusus alibi vetustate?
pro cuiuslibet loci decentia. frons ergo talia
ta pr circuitum: et a temporibus effusi: aute
aures capilli: earum sūme partes mediocre
modum aucte: ocpitium omne contecti
speciem mitt decoris ostentant. Jam barbe
ratio incredibile ē qntum conferat ad di
nostendum corporum maturitatem. uel ad
differentiam sexus uel ad decorem utilu
tatis ac roboris: ut uideatur omnino non
constructura fuisse totius operis si quicq; a
liter esset effectum.

De forma hominis ꝙ omnium membroꝝ
habitudine precipue de oculis.

Nunc rationem totius Capꝰ xiij.
hois ostendam singulorū qꝫ mem
brorum: que in corpore aperta: aut
operta sunt: utilitates habitus explicabo.
Cum igitur statuisset deus ex omnib⁹ aliā
bus solum hominem facē celestem cetera
uniuersa terrena: hunc ad celi contēplatō;
rigidum erexit: bipedemq; constituit. s.
ut eadem spectaret: unde illi origo ē. illa
uero depressit ad terram: ut qꝫ nulla his

mortalitatis expectatio ē toto corpore in humū
prouecta uentri pabuloq; seruiunt. Hominis
itaq; solius recta ratio ⁊ sublimis status. ⁊ uul
tus deo patri communis ac proximus originem
suam fictorem; testatur. Eius prope diuina
mens. q; non tantum aiantium que sunt in
terra. sed et sui corporis est sortita dominatum.
in summo capite collocata tanq; in arce sublimi
speculatur omnia ⁊ contuet. Hanc eius aulam
nouo ob ductam. perrectamq; formauit ut in
ceteris animalibus. sic orbi ⁊ globo simulem. q;
orbis rotunditas perfecte rationis est ac figu
re. Eo igitur mens ⁊ ignis ille diuinus tanq;
celo tegitur. cuius cum summum fastigiū nāli
uestre texisset. priorem partem que deficies
necessarijs membrorum ministeriis ⁊ instru
xit pariter ⁊ ornauit. At primū q; oculorū
orbes concauis foraminibus concluserit. a quo
foratu fontem nominatam uarro existima
uit. ⁊ cos neq; minus q; duos. neq; amplius
ee uoluit. q; ad spem nullus est perfectior nu
merus q; duorum. Sicut et aures duas esse
uoluit. quarum duplicitas incredibile est
quantam pulcritudinem preferat. q; tū ps
utraq; similitudine ornata ē. tum ut aduc
nientes altrinsecus uoces faciliꝰ colligant.
Nam ⁊ forma ipa mirandum ad modū facta
q; earum foramina noluit ee dura nuda ⁊

mo sepa: quod ꝛ minus utile fuisset: qm̃ i
simplicium cauernarum angustias preterue
lare uox posset. nisi per septam per cauos si
nus ꝛ repercussiu retentam foramina cõue
herent. illis similia uasculis quibus impos
tis solent angustiora uasa compleri. Eas q̃
aures quibus est indictum nomen a uocibus
hauriendis. Vnde uirgilius Vocemq; his
auribus hausi. aut quia uocem ipsam gẽ
uocant et ab auctu per immutatõ;
litteꝛe aures uelut audes sunt nominate.

Nolunt deus artifex mollibus pelliculis iſõma
re que pulcritudinem demerent pendule
atq; flectentes: neq; duris ac solidis ossibus
ne ad usum inhabiles essent imobiles ꝛ rigẽ
tes sed quod esset horum medium excogi
tauit. ut eas cartilago mollior alligaret.

Et habent apertam sibi ꝛ flexibilem firmitatẽ.
In his audiendi tantum officium constitutũ
est sicut in oculis uidendi. Q uorũ preci
pue inexplicabilis est ꝛ mira subtilitas: q2
eorum ostes in similitudinem gẽmarum
preferentes ab ea parte qua uidendum fuit
membranis perlucentibus texit: ut ymagi
nes rerum contrapositarum tanq; in speculo
relucentes ad sensum intimũ penetraret.

Per eas igitur membranas sensus ille qui dr
mens ea que sunt foris tñspicit ne forte exi

stimes ymaginum incursione nos cernẽ ut phi
dixerunt. qm uidendi offitium in eo debet
ẽe quod uidet / non in eo quod uidetur. aut
intensione aeris cum acie. aut effusione ra
diorum. quoniam si ita eẽt. radius quẽ ocu
lus aduertimus uideremus donec intentus
aer cum acie aut effusi radij ad id quod ui
dendum esset peruenirent. Cum aũt uideaꝫ
eodem momento temporis plerumq; non
aliud agentes nichilominus tamen unũ
sa que contra sunt posita intueamur: ueru
ꝫ manifestius ẽ mentem ee que per oculos
ea que sunt opposita tñspiciat. quasi per fe
nestras lucente uitro / aut speculari lapide
obductas. ꝫ ideirco mens ac uoluntas ex
oculis sepe dinoscitur. Quod quidẽ ut
refellẽt lucretius ineptissimo usus ẽ argu
mento. Si enim mens inquit per oculos
uidet / eruti ꝫ effossis oculis magis uidẽt.
quoniam euulse e posthibus fores plus in
ferunt luminis. qꝫ si fuerint obducte. Ni
mirum ipi uel potius epicuro qui eũ do
cuit oculi effossi erant: ne uiderent effos
sos ortes / ac ruptas oculorum fibras / ꝫ fluẽ
tem per uenas sanguinem / ꝫ crescentem
ex uulneribus carnẽ / ꝫ obductas ad ulti
mum cicatrices nichil posse lucis admittẽ:
nisi forte oculos naribus similes nasci uo

uoluebat. ut non tam oculis q; foraminibus
cernere mur. quo nichil ad speciem fedius uel
ad usum inutilius fieri pōt. O quantulū enī
uidere possemus si mens ab intimis penetrali
bus capitis per exiguas cauernas rimulas at
tenderet. Vt si quis uelit diligentē perscrutari
non plus profecto cernat. q; cicute ipsius ca
pacitas cōprehendat. Itaq; ad uidendū mē
bris potius in orbem conglobatis opus fuit. ut
uisus in latum spargeretur. & que i ꝓuiori
spatio & facie adherēnt. ut libere possent oīa
contueri. Ergo ineffabilis diuine prouiden
tie uirtus fecit duos simillimos orbes. eosq;
ita deumpsit. ut non in totum conuerti. sed
moueri tamen & flecti cōmodo possent. Or
bes aūt ipos humoris puri ac liquidi plenos
ee uoluit. in quorum media parte scintil
le luminum concluse tenerentur. quas pu
pillas nuncupamus. in quibus purus ac sub
tilibus cernendi sensus ac ratio continet.
Per eos igitur orbes se ipa mens intendit ut
uideat. miraq; ratione i unū misceatur &
conungitur amborū luminū usus.

Contra eos q sensus falsos ee contēdūt. Cap. xc.

Libet hic loco illorum reprehendere ua
nitatem. qui dum uolunt ostendē
sensus falsos ee. multa colligunt
in quibus oculi fallantur. Inter que illud

etiam quod furiosis ⁊ ebrijs omnia duplicia uideantur: qꝝ uo eusq; obscura sit cā. deo enim fit quia duo sunt oculi. Sed quo modo id fiat accipe. Visus oculorū intentō animi constat. ⁊ taq; quoniam mens ut sup̄ dictum ē oculis tanq; fenestris utitur: non tantum hic ebrijs ⁊ insanis accidit: sz ēt sanis ⁊ sobrijs. Nam si aliquid nimis propius admoueas duplex uidebitur. Certum est enī interuallum ac spatium in quo acies oculorum coit. ⁊ tem si retrorsum auocet animū quasi ad cogitandum ⁊ intentionem mentis relaxes cum acies oculi utriusq; deducitur tunc singuli incipiunt uidere sepatim. Si animum rursus intenderis aciesq; directus coit in unum quicquid duplex uidebatur. Quid ergo mirum si mens uenena ac potentia uini dissoluta: dirigē se nō pōt ad uidendum: sic ne pedes quidē ad ambulandum neruis stupescentibus debiles. Aut situs suorus in cerebrum seuens cōtortam disiungit oculorum. Quod adeo uerum ē ut luscis hoībus si aut insani aut ebrij fiant nullo modo pōt accidere: ut aliquid duplex uideant. Quare si rō appetitur oculi fallant. manifestū ē non falsos esse sensus. ep aut non fallūtur si sunt puri ⁊ integri: aut si fallunt mens tamen nō

fallitur ....

fallitur: eque illorum nouit errorem.

Ad oculorum fabricam redit: & omniū membrorum: que usq; ad uentrē pertinent appēt.

SEd nos ad dei opera reuertamur. Vt igitur oculi munitiores sint ab iniuria: eos cilioꝝ tegminibus occuluit: unde oculos dictos esse uarroni placet. Nam & ipse palpebre quibus mobilitas mest palpitatio uocabulum tribuit: pilis in ordine stantibus uallate septum oculis decentissimum prebent. quarum motus assiduus incomprehensibili celeritate concurrens: & uidendi tenorem non impedit & reficit obtutum. Acies enim: & membrana illa perlucens: quam siccari & obarescere non oportet nisi humore assiduo tersa pure nitrat obsolescit.

Quid ipsa superciliorum fastigia pilis breuibus adornata non ne quasi aggeribus & munimentum oculis ne quod superne incidat: & spem simul prestant? Ex quorum confinio nasus exoriens & ueluti equali porrectus ugo utrumq; aciem simul & discernit & munit. Inferius quoq; genarum non indecens tumor: in similitudinem collium leuiter exurgens ab omni parte oculos efficit tutiores. prouisumq; est ab artifice summo: ut si quis forte uehementior ictus eminentibus repellatur. Nam si uero pars superior usq;

ad medium solida formata est. inferior autē
cartillagine adhereat mollita. ut ad usum di
gitorum possit esse tractabilis. In hac autem
q̄uis simplici membro tria sunt officia con
stituta. Unum ducendi sp̄us. alterū capien
di odoris. tertium ut per eius cauernas purga
menta cerebri defluant. Q uas ip̄e deus ta
mirabili q̄ diuina ratione molitus est: ut ta
men hyatus ip̄e nasi oris speciem non defor
maret: quod erat plane futurum si simplex
foramen pateret. ac id ueluti pariete per me
dium ducto intersepsit atq; diuisit fecitq;
ip̄a pulcerrimum: Ex quo intelligimus q̄n
tum dualis nūs una ⁊ simplici compage so
lidatus ad rerum ualeat perfectionem. Nam
cum sit corpus unum tantum totum ex sim
plicibus membris constare non poterat nisi
ut essent parietes uel dextere uel sinistre.
taq; ut pedes duo ⁊ totidem manus: ut nō
tantum ad utilitatem aliquam usumq; ul'
gradiendi uel faciendi ualent. sz habitum
decoremq; ferunt admirabilem. Sic i capi
te quod totius diuini corporis quasi culmen
est, ⁊ auditus in duas aures, ⁊ uisus in du
as acies ⁊ odoratus in duas nares a sumo
artifice diuisa ē: qz cerebrum in quo sen
tiendi ratio ē q̄uis sit unum: tamen i du
as partes membrana interueniente distinc

tum est. Sed et cor quod et sapientie domicilium uidetur licet sit unum duos tñ intrinsecus sinus hēt: quibus fontes uiui sanguinis continentur. septo intercidente diuisi: ut sicut in ipō mundo summa rerum uel de simplici duplex: uel duplici simplex: ⁊ gubernat ⁊ continet totum: ita in corpe de duobus uniuersa compacta indissolubilem pretendēnt unitatem. Os quoq; spēs ⁊ victus extrinsecus patefactus q̄ utilis q̄ decens sit enarrari non potest. cuius usus in duobus constat officijs. sūmendi uictus ⁊ loquendi: lingua it̄ inclusa: que uocem motibus suis in uerba discernit. ⁊ est interpres animi: nec tñ sola pt per se loquendi munus implere: nisi acumen suum palato ulliscat: si nisi uita uel offensione dentium uel comphensione labiorum. dentes tamen plus conferūt ad loquendum. Nam ⁊ infantes non ante incipiunt fari: q̄ dentes habeunt. ⁊ senes diuulsis dentibus ita balbutiunt: ut ad infantiam resoluti denuo ēe uideantur. Sz hec ad hominē solum pertinent ut ad aues: in quibus acuminata ⁊ uibrata certis motibus lingua innūabiles cantuum flexiones ⁊ sonorum uarios modos exprimunt. hēt preterea solū modo ⁊ aliud officium: q̄ in oīb̄us: sz tamen solo in mutis utitur: q̄ conteritos ⁊ cōmolitos

cibos colligit ⁊ conglobatos ut sua depimat
⁊ trismittit aduentrem. Itaq; uario a liga
do cibo putat lingue nomen impositum.
B estuas enim ad potum aduiuat protentam
enim cauatamq; hauriunt aquam eamq;
comphensam lingue sinu ne tarditate ac
mora effluat ad palatum celeri mobilitate
complodunt. Hec itaq; palato concauo tanq;
testudine tegitur. eamq; dentium septis
deus qi muro circũ uallauit. Dentes antes
ipos ne nudi aut restricti magis horrori qi
ornamento eent gingiuis mollibus que
a gignendis dentibus nominantur ac deti
labiorum tegminibus honestauit. Quoũ
durities sicut in molari lapide maior est et
asperior qi in ceteris ossibus ad conteredos
cibos pabulumq; sufficẽt labra ipa que
qi arma cohercebant qi decenter interecidit
quo supius sub ipa medietate nariũ lacu
na quadam leui qi ualle signauit. Infernus
honestatis gia fouis molliter explicauit. Illã
quod attinet ad saporem capiendum fallit
quisqs hunc sensum palato inesse arbitrat.
L ingua est enim qua sapores sentiunt nec
enim tota. nam ptes eius que sũt ab utroq;
latere teneriores saporem subtilissimis sen
sibus trahunt. ⁊ cum neq; ex cibo quicq;
neq; ex potione minuatur tamen ienar

rabili modo penetrat ad sensum: sapore cadē
ratione qua michi de quacumq; materia
odoris decerpit. Cetera eq; doctrina sint uiri
primi pōt. Deductum clementer a genis mē
tum ⁊ ita in ceruis conclusum ut acumen eis
extremum signare uideatur leuiter impressa
diuisio. Rigidum ac teres collum. Scapule
uelut mollibus ligis a ceruice demisse. Val
da ⁊ sūbtracta neruis ad fortitudinem brachia
insignibus chordis extantium lacertorum in
gens robur. utilis ac decens flexura cubitor.
Quid dicam de manibus rationis ac sapiētie
ministris: quas solertissimus artifex plano
ac modice sinu fictas: ut siquid tenendum
sit apte possit insidere: in digitos terminauit.
in quibus difficile est expedire: utrū ne spēs
an utilitas maior sit. Nam ⁊ nūs perfectus
ac plenus ⁊ ordo ac gradus decentissimus.
⁊ articulorum partium curuatura. flexibilis
et forma unguium rotūnda concauis tegmi
nibus digitorum fastigia comprehendens ⁊
atq; firmans: ne mollitudo carnis in tenēdo
caderet magnum prebet ornatum. Illud uo
ad usum minus modis habile q; unus a ceteris
seperatus cum ipa manu oritur ⁊ indiuisum
maturius funditur: qui se uelut obuium
ceteris prebens omnem tenendi faciēdiq;
rationem uel solus uel precipue possidet: tā

qđ rector omniū atq; moderator. Vnde ⁊ pollicis nomen accepit: quod uir ⁊ potestate inter ceteros polleat. Duos quidem articulos extantes hēt non ut alij ternos ⁊ unus ad manuum enim nectitur pulcritudis gīa. § Si enim fuisset tribus articulis ⁊ ipe discretus fœda ⁊ indecora spēs ademisset manibus honestatem. Nam pectoris latitudo sublimis ⁊ exposita oculis mirabilem pre se fert habitus sui dignitatem. C unus hec causa ē. q; uidetur hominem solum deus ueluti supinum formasse. Nam fere nullum animal iacere in tergum potest. Mutas ei aīantes qđ alterno latere iacentes finxisse atq; ad terram compressisse. Idcirco illis angustum pectus ⁊ ab aspectu remotum ⁊ ad terram uersus abiectum. hois autem patens ⁊ rectum: quia plenum rōis a celo date humile aut indecens ee non debuit. Papille q; leuiter eminentes ⁊ fusciorubus ⁊ paruis orbibus coronate non nichil addunt uenustatis. feminis ad alendum fetus date: maribus ad solum decus ne informe pect ⁊ qđ mutilum uideretur. huic subdita est planities uentris: quam mediam fere umbilicus non indecenti nota signat: ad hec factus ut per eum fetus dum ē in utero nutriatur. De uisceribus ⁊ uentribus

usq; ad membra genitalia. Cap. xj.

Sequitur nūc ut de interiꝰ quoq; uiscerib⁹ dicē incipiam. quibus ñ pulcritudo quia sunt abdita s; utilitas est mirabilis attributa ē. quoniam op⁹ fuerat ut terrenum hoc corpus succo aliquo de cibis ac potibus alueretur. sic terra ipa ymbribus ac pluuijs prudentissimus artifex in medio eis receptaculum cibis fecit quibus concoctis ⁊ liquefactis uitales sucos membris omnibus distribuit. Sed cum homo constet ex corpore atq; anima illud quod supdixi receptaculum solo corpori prestet alimētuz. anime uo aliam sedem dedit. fecit enim quoddam genus uiscerum molle atq; rare quod pulmonem uocamus eumq; non ī uteri modum finxit ne effunderet semel i spūs aut inflaret semel. ideoq; plenum ꝑdē uiscus effecit ⁊ inflabile atq; aeris capax. ut paulatim spūs spiritum recipet. dum ī uitalis uentus per illam spgitur raritatem et eidem rursus paulatim redderet dum se ex illo explicat. Ipsa enim uicissitudo ⁊ spirandi respirandiq; tractus uitam sustētat in corpore. Quoniam ergo duo sunt ī in hoīe receptacula unum aeris quod alit animam altezum cibor quod alit corpus. duas ee per collum fistulas necesse est ceba

lem ac ſpiritalem. qua cum ſupior ab ore ad
uentrem ferat. inferiora narib⁹ ad pulmo
nem. q̄ uarum natura ⁊ ratio diuerſa eſt.
Ille enim qui eſt ab ore trāſitus mollis eſſe
eſt ⁊ qui ſemper clauſas cohereat fibi ſic
ꝯ ipſum. ſm cibum⁊ potus dimotus pate
facta gula. quā a corporales ſunt ſpatium ꝑ
trāſmeandi faciunt. ſpiritui contra qui eſt
incorporalis q̄ ſpatium ſibi facē non poterat
accepit uiam patentem. que uocatur gur
gulio. Is conſtat ex oſſibus neruoſis ⁊ mol
libus. eſt ex anulis in cicute modum com
pactis inuicem ⁊ cohærentibus. patetq; ꝑ
ſemper hic trāſitus. nullam ei requiem me
andi hīe ſpūs pōt. quia ille qui ſemp cōmeat
demiſſa utiliter de cerebro membro poſtē
cui ulula nomen ē. uelut ut occurſu quo
dam refrenatur. ne aut teneritudinē domi
cilij cum impetu ueniens attracta peſtilēti
aura corrumpat. aut totam nocendi uolē
tiam internis receptaculis perferat. Idcoq;
etiam nares breuiter ſunt apte. que idcir
co nares noīantur. quia per eas odor uel ſpi
ritus nare non deſinit. Tamen hec fiſtula
ſpiritalis non tantum ad nares uerū ēt ad
os quoq; iter patet in extremis palati regio
nibus. ubi ſe colles faucium ſpectantes ima
ſe tollere incipiunt in tumorem. Cuius rei

causa ⁊ ratio non obscura. Inquirendū
enim facultatem non habuimus. Si sicut
gule uena ad os tantum ita guttur ad
nares tantum pateret. Aperuit enim unam
uocis diuina solertia per illa fistula spiritui
ut posset lingua ministrio suo fungi recte
uocis ipsius in offensum tendere ut pulsibus
suis in uerba concedere. Qui meatus si ali
quo modo interceptus sit mutum facit
ne esse. Erat ei profecto quisquis iuliam
eam putat. cum homines muti sint. Non
enim ut uulgo creditur tunc tum gemunt
linguam. Sed hi uocalem illum spiritum p
nares ei mugientes perfundunt. quod no
ei tibi tuis ad os aut nullus omnino est aut
non sic patens ut plenam uocem possit e
mittere. Quod plerumq; natura fit: ali
qñ et casu accidit. ut morbo aliquo hiatus
ductus obseptus uocem non tibi emittat ad
linguam. faciatq; de loquentibus mutos.
quod cum accidat auditui quoq; obstrui
ne esse: ut qui uocem emittere nō pōt.
ne admittere quidem possit. Inquirendi
ergo causa patefactus est hic meatus. Illud
quoq; prestat. ut in lauacris celebrandis
quia nares calorem ferre non possunt aer
feruens ore ducatur. Item si forte spira
menta narium pituita frigoris precluse

rit per os. aliam trahere possimus. ne ob
structa meandi facultate spiritus strangule
tur. Cibi uo in aluū recepti ⁊ cum potu
humore permixti: cum iam calore perfecti
fuerint eorum succus incredibili modo
per membra diffusus irrigat uniuersū corp⁹
⁊ uegetat. ¶ Intestinorum quoq; multiplex
spirē et rotunditates ⁊ circuli ac longitu
do in se conuoluta ⁊ uno tantum subtili
ta uinculo cū mirificum dei opus est.
Nam tibi maceratos ex se cibos aluus emisit
paulatim per illos intestinorum anfractus
exteruuntur. Vt quicquid ipsis inest suci
quo corpus alitur membris omnibus de
mandatur. Et ne cui forte obhereant
⁊ resistant: quod fieu poterat ꝑ ꝑpetuum uo
luminum flexiones in se sepe redeuntes ⁊
fieu sine permitie non poterat: oppleuit ⁊
ea intrinsecus crassiore succo ut purga
menta illa uentris ad exitus suos facili⁹
per lubricum interirent. ¶ Illa quoq; rō ⁊
subtilissima est: q̄ uesica cuius usum ⁊
uoluciel non hūt cum sit ab intestinis
separata nec ullam habeat fistulam qua
ex illis urinam trahat completur tam̄
⁊ humore distenditur. ¶ Q. quomodo fi
at non est difficile perūdere. ¶ Intestino
rum enim partes. que ab aluo cibum po

tumq; suscipiunt. paretiores sunt q̄ cetere
spine. ⁊ multo tenuiores. hec meticam circū
plectuntur. ⁊ continenti. ad quas partes
cum cibus ⁊ potus mixta peruenerint. fim
quidem trasmittit. ⁊ trāsmeat. humor at
omnis per illam tenerutudinem percolatur.
cumq; uesica cutis equę tenuis subtusq;
membrana est. absorbet et colligit. ut so
ras qua natura exitum patefecit emittat.

De membris conceptū. ⁊ pfectis conceptos ⁊
phisica ratione. Capitulum xij.

Ede utero quoq; ⁊ conceptione quo
niam de interim loquimur dici
nēc est. ne quid preterisse uideat
que q̄q̄ operto latent sensu tamē intelli
gentiam latere non possunt. Vena i mari
bus que semina continet duplex est. paulo
interior. q̄ illud humoris obscenum receptā
culum. Sicut enim testes duo sunt. ita q;
testes ⁊ uene seminales duę tamen in una
compage cohērentes. quod uidemus ī cor
poribus animalium cum interfecta patefi
unt. Sz illa dextera masculinum continz
fetum semen. sinistra femininū. Et ideo
in toto corpore pars dextera masculina. si
nistra uo femminina est. Ipsum semen q̄q̄
aiunt ex omni corpore ad uenā genitalē
confluere. ibiq; concrescere. Sz hec humā

ra mens esse fiat non potuit comprehendere.
Intum in femina uterus includit si ouum dat pa-
que nichil est sum diffuse utrq; fluere circũpli
cantur sicut aqua cõtinet. q; uero pars i dex
teram uero: qietur in masculum fit: que i sini
strum femina. Conceptum igitur narra
ri aristotiles sic fieri arbitrantur. Aiunt nõ
tm tantum maribus ee inesse semen uerũ etiã
feminis. unde plerunq; matribus similes
procreari: si; eatem semen sanguinem esse
purgatum: quod si rectum cum uirili mix
tum sit utroq; concreta simul coagulata
informari. primũ quidem cor hominis
confingi q; in eo sit uita hominis sapi
entia. deniq; totum opus quadragesimo
die consumari. Ex abortionibus hec for
tasse collecta sunt. In aliis tamen fetib
primum oculos fingi dubium non ẽ. qd
in ouis sepe deprendi mus. Vnde fieri non
posse arbitror: qui a facto a capite sumat ex
ordium. Similitudines aut filiorum i co
porib; filiorum sic fieri putant. Cum se
mina inter se permixta coalescunt si uirile
obtinuerit pri similem pio uirile siue ma
rem seu feminam. Si muliebre prevaluerit
proprietatem ei⁹ uisq; sexus ad ymaginem
respondere materiam. Id autem prevalet
ac dubius quod fuerit ubertus. Alteri⁹ eni

quodam ita amplectitur ⁊ includit. Hinc
plerumq; fieri ut unius tantum lineamẽta
pretendat. Hinc eque fierent ex pari semẽ
te permixto figuras quoq; miscere ut lobo
les illa communis aut neutrum referre uide
atur: q; totum exalteta non hẽt aut utrũq;
q; partem de singulis nuntiata ẽ. Nam in
corporibus animaliũ uidemus aut cõfun
di parentum colores ac fieri tertium neut
genepantium similem aut utriusq; sic ex
primi ut discoloribus membris per omnes
corpus concors mixtura uideatur. Dispares
quoq; nature hoc mõ fieri putantur. Cum
forte in leuam uteri partem masculine se
pis semen incidenit matrem quidem gigni
opinatio est. Si quia sit in femine leua pte
conceptus aliquid in se hẽe femininũ: supẽ
q; decus uirile patiatur. uel formã insigẽ
uel nimium candorem. uel corpis leuita
tem uel artus delicatos: uel staturam bre
uem. uel uocem gracilem: uel animũ ine
ertem uel ex his plura. Item si partẽ in
dexteram semen femininũ sexũ influxerit
femininum quidem procreari: Si qñ mas
culina parte concepta sit hẽe in se aliquid
uirilitatis. ultra q; sexus cõ permittat: aut
ualida membra aut uultum indecorum
aut uocem robustam aut animũ audace

aut ex his pluet. Si uo masculinū in dextrā
femininum in sinistram peruenerit utrosq;
fetus rite peruenire. ut et feminis per omia
nature sue decus constet. ⁊ maribꝫ tam mē
te q̄ corpore robur utile seruetur. Illud ū
ipm q̄ mirabile constitutum dei q̄ ad con
seruationem generum singulorum duos se
xus maris ⁊ femine machinatus est. quibus
inter se per uoluptatis illecebras copulatis
successiua soboles pareret. ne omne genus
uiuentium conditio mortalitatis extinguēt.
Sed plus roboris maribus attributū est. quo
facilius ad patrandam ingi maritalis fēse
cogerentur. Vir itaq; nominatus est. q̄
maior in eo uis est q̄ in femina. ⁊ hinc ui
uetus nomen accepit. Item mulier ut
uarro interpretatur a mollitie mutata
l in r. atq; detracta. uelut mollier. cui susce
pto fetu cum partus appropinquare iam
cepit turgescentes mamme dulcib⁹ suc
cis distendunt. ⁊ ad nutrimenta nascen
tis fontibus lacteis fecundū pectus exuberāt.
Nec enim decebat aliud q̄ ut sapiēs aial
a corde alimoniam duceret. Id ipm sole
tissime compatū ē ut candens ac pīguis
humor teneritudinem noui corpusculi irri
garet. donec ad capiendos fortiores cibos
⁊ dentibus instruatur ⁊ uiribus roboret.

Sed ueniamus ad propositum/ ut cetera que
supersunt breuiter explicemus.

Contra illos qui per uoluptatem membris
genitalibus abutuntur. & subditorū membro-
rum firmat. Capitulum .xvi.

Doceam nunc ipsorum quoq; genitalium membrorum mirificam rōz
tibi exponē/ nisi me pudor abhuiusmodi sermone reuocaret. Itaq; a nobis indumento uerecundie que sunt pudenda uelentur. Quod ad hanc rem attinet queri satis est homines impios ac profanos fiimū nephas admittere/ quo diuinū & admirabile dei opus ad propagandam successionez & inexcogitabili ratione prouisum. & affectus uel ad turpissimos questus uel ad obscene libidinis pudenda operā conuertunt. ut iam nichil aliud ex re sanctissima petant. nisi inanem & sterilem uoluptatem. Quod reliqui corporis partes non carent ratione ac pulcritudine. Conglobata in nates caro ofi sedenti offitio apta & eadem firmior. qi ceteris membris ne premente corporis mole ossibus cederet. Item femorum deducta & latoribus thoris ualida longitudo quo facilius onus corporis sustineat quam paulatim deficientem in angustū genua determinant. quorum decentes

nodi flexuram pedibus ad gradiendum sece
dumq; aptissimam prestent. Item cauda non
equali modo ducta ne indecens habitudo de
formaret pedes texturis suis elementei ex
tantibus sensimq; tenuatis ⁊ firmata sunt
⁊ ornata. In plantis uo eadem quidem sed
tamen longe dispar q; in manibus ratio est.
que quoniam totius corporis quasi fundamēta
sunt mirificus eas artifex non rotunda spe
ne homo stare non posset aut aliis ad stan
dum pedibus indigeret sic quadrupedes ꝑ
porrectiores longioresq; formauit ut stabile
corpus efficerent planitie sua unde illis indic
tum nomen est. Digiti eque totidem qꝫ
in manibus speciem magisq; usum maiorē
preferentes. Adeoq; et uncti ⁊ breues ⁊ gra
datim compositi quorū qui ē maximus
qm̄ illum sicut in manu discerni a ceteris
opus non est erat uta in ordine redactus ē
ut tamen ab aliis magnitudine ac modico
interuallo distare uideatur. Hec eorū spetio
sa germanitas non leui adminēto nisum pe
dum firmat. Concitari enim ad concursū
non possumus nisi digitis in humū ꝑssis
soloq; nitentibus impetum saltumq; capi
tamus. Explicasse uidear omnia quoniz
nō intelligi pōt. Hunc ad ea uenio que l'
dubia uel obscura sunt, Ac de multis

que sunt in arp

Multa el
uum ac
qui fere
se putat posse: qu
habeat tenuis m
circum retitur al
gemina similitud
q; riui ab his obsc
est longe secus qu
ni cohereant ⁊ sun
splen: quid vecur
turbato sanguine
illis amarissimus h
est nisi forte illis c
tum tracunche
ueal in corde, in
mus officium uolu
gat amplexu veal
dines rerum uener
bicantur. Primu
mani sensus nonp
opetto latent. nec
stant. Nam si ita
q; animalia uel
nimus habeant
dis. Lascuiora p
ti enim nos sent

que sunt

que sunt in corpore ratio seu inequalitas. Capitulum.

Multa esse in corpore constat quorum quidem ac rationem perspicere nemo hominum qui fecerit potest. An aliquis enim tantae se putat posse quid utilitatis quid effectus habeat tenuis membrana illa perlucens quae circumretitur alvum ac tegmur? quid reticulum gemina similitudo quos aut uarices uocitatos quae oriuntur ab his obscenis humoribus oriantur. Quid est longe secus quia spinae alterni secus supini coherent et sunt ab intestinis separati. Quid splen? quid pecur? quae uisceria quasi ex eo turbato sanguine uidentur esse contracta. Quid fellis amarissimus liquor? Quid globus cordis nisi forte fluxis credendum putabimus qui affectum iracundiae in felle constitutis putat. pauorem in corde. in splene letitiae. Ipsius autem reticuli officium uoluntate ut cibos in aluo coquat amplexu et calefactu suo. Quidam libidines rerum uenerearum in eiecore continere arbitrantur. Primum perspicere acumen humani sensus non potest. quia humana officina in operto latent. neque usus suos patefacta demonstrant. Nam si ita esset fortasse placidiora quae animalia uel nichil fellis omnino uel minus haberent quae fere. timidiora plus cordis. Lasciuiora plus splenis habuissent. Sicuti enim nos sentimus auctae auribus oculis

cernere naribus odorare. ita profecto senti
remus nos felle irasci. uerere cupere. plene
gaudere. Cum aũt ista affectus unde uenia
ant minime sentiamus fieri põt ut aliũde
ueniant. aliud q̃ suspicamur
efficiant. Nec tamen conuincẽ possunt fal
sa illos qui hec disputant dicẽ. Sz omia que
ad motus animi animeq; pertineant tam
obscure altaq; rationes arbitror ut sũ ho
minem sit ea liquido prouidere. Id tam
certum est. indubitatum ẽ debet ves
tot tantaq; uiscerum gña unum idem
hñe officium ut animam contineat i cor
pore. Sz quid proprie singulis sit uirtutis
minime quis scire nisi ãrtifex potest. cui
soli opus suum notum est.

De obscura uocis ratione. Cap. xv.

Ne uoce aũt quam rationem redẽ
possunt? Grammatici quidem ac
philosophi uocem dicunt. diffinũt
aerem spiritu uerberatum. Vnde uerba sũt
muncupata: quod perspicue falsum ẽ. Nõ
enim uox extra os gignitur. Sz intra. Et
ideo uerisimilior illa sententia fuit. ispa
tum spiritum cum obstantia fauciũ illũ
sonum uocis exprimẽ. Veluti cũ in patẽ
tem cicutam labroq; subiectam dimittit
spiritum. et is cicute concauo repercussꝰ

ac reuolutus a fundo / dum descendentem occursu suo recidit ad exitum nitens sonū gignit. ⁊ in uocalem spiritū resiliens per leuentus animatur. Quod quidem an uerum sit / deus artifex nouit. uident. Videt enim non ab ore / sz ab intimo pectore oriri uox oriri. Deniq; ex ore clauso ex naribus emittitur sonus qualis pōt. preterea ⁊ maxime spū quo anelamus uox efficitur, et leui ac non coartato spū quotiens uolūz efficitur. Non est igitur comprehensum quō fiat. aut quid sit. Hec me nūc in academie sententiam delabi putes. quia non omnia sunt incomprehensibilia. Vt enim fatendum est multa nescii: que uoluit deus intelligentiam hoīs excedere. sic tamen multa esse / que possunt ⁊ sensibus percipi ⁊ rōe comprehendi. Sz cur nobis contra phos integra disputatio. Conficiaz igitur spatium quo nūc decurrimus.

Vbi sit mentis sedes ⁊ qua ratione corpori coniungatur. Capitulum xvi.

Mentis quoq; vōm comphensibilem ee quis nesciat? nisi qui oīno illam non hēt: cum ipa mens quo loco sit / aut cuiusmodi nesciatur. Varia ergo a phis de eius natura / ac loco disputata sunt. Ar ego non dissimulabo quid

ipe sentiam: non quia sic ee affirmem: quod
est insipientis in re dubia facē. sz ut exposi
tā ver difficultate intelligaf quanta sit diuī
norum operum magnitudo. Quidam sedem
mentis ui pectore esse uoluerunt. quod si ita ē
q̄to tandem miraculo dignum ē rem i obscu
ro ac tenebroso habitaculo sitam in tanta rōis
atq; intelligentie luce uersari. Tum quad eā
sensus ex oīm corporis pte cōueniunt: ut iq̄
hibet regione membrorum presens ee uideat.
A hy sedem eius in cerebro ee dixerūt. ⁊ sane ar
gumentis probabilibz usi sunt. oportuisse. s.
totius corporis regimen hīe potius in sūmo ti
q̄ in alta corporis parte hitare: ne quicq; est
sublimius q̄ id quod unumquesum rēe mode
retur. Sicut ipe mundi rector ⁊ dns i sūmo
⁊ deinde q̄ sensus oīs. i. uidendi ⁊ audiē
di ⁊ odorandi ministra membra in capite
sunt locata. quorum omnino uie non ad
pectus sz ad cerebrum ferant. Alioquin cēt
nos tam diu sentire donec sentiendi facultas
longo itinere per collum ad pectus usq; de
scenderet. hȳ uero aut non multū, aut
fortasse non erant. Videtur enim mens
que dominatum corporis tenet in sūmo ca
pite constituta / tanq; in celo deus. sz cuz
in aliqua sit cogitatione cōmeare ad pec
tus ⁊ quasi ad secretū aliquod penetrare se

cedere ut consilium tanq̃ ex thesauro rẽcõ
dito eliceat ac proferat. ¶ Ideoq; cum intenti
ad cogitandum sumus / ⁊ cum mens occu
pata in altum se abdiderit / neq; audire q̃
circum sonant. neq; uidere que obstant / i
solemus. ¶ Id ũo siue ita ẽ admirandũ profec
to est quõ id fiat / cum ad pectus ex cerebro
nullum iter pateat. siue autẽ non / nec tñ
nichilominus admirandum ẽ / q; diuina
nescio qua rõe fiat / ut ita ee uideatur. An
potest aliquis non admirari / q; sensus ille
unus atq; celestis / qui mens uel animus nũ
cupatur. tante nobilitatis ẽ / ut ne tũ qdẽ
cum sopitus est quiescat. tante celeritatis ⁊
ut uno temporis puncto celum ome collu
stret si uelit / maria peruolet / terras ⁊ urbes
peragret / omnia denique que libuerit q̃
uis late longeq; sũmota sint / in cõspectu
sibi ipe constituat / ⁊ non miretur aliquis
si diuina mens dei per uniuersas mundi
ptes intenta discurrit / ⁊ omnia regit. oĩa
moderatur. ubiq; presens / ubiq; diffusa
cum tanta uis ac potestas mentis humane
intra mortale corpus inclusa / ut ne i
septis quidem grauis huius ac pigri corpis
cui alligata sit ẽ. cohercẽ ullo modo pos
sit. ¶ Siue igitur in capite mens hãtat / siue
in pectore / põt ne aliquis cõprehendẽ q̃

uis rationis efficiat ut sensus ille comphēsibi
lis aut in medulla cerebri hereat aut in ullo
sanguine bipartito qui est inclusus i corde
ac non ex eo ipo colligat quanta sit dei pote
stas q animus seipm non uidet aut qualis
aut ubi sit. nec si uideat eum perspicere pos
sit quo pacto rei corporali res incorporalis
adiuncta sit. Siue etiam mentis locus nul
lus est ꝫ per totum corpus sparsa diffunderit
quod et ficri pōt ut ex xenocrate platonis
discipulo disputatum est. Si quidem sen
sus in qualibet parte corporis presto est ne
quid sit mens nec qualis intelligi potest.
cum sit natura tam subtilis ac tenuis ut
solis uisceribus infusa uiuo ꝙ qi ardenti se
su membris omnibus miscatur. Illud āt
caue ne unq; simile ueri putaueris quod
Aristoxenus dicit. Mentem omnino nul
lam esse ꝫ quasi armoniam in fidibus ꝙ
ex contractione corporis compagibus uisi
rum uim sentiendi existere. Musici enim
intentionem contentumq; neruoꝝ sine
ulla consonantium offensione armoniam
uocant. Voluit igitur animum sili ratōe
constare in homine qua concors modula
tio constat in fidibus .s. ut singularū cor
poris partium firma coniunctio membro
rumq; omnium consentiens in unū uigor

motum illum sensibilem faciat animúq;
contineat: sicut sunt nerui bene intenti ad
consonantem sonum. Et sicut in fidibus
cum aliquid interruptum aut relaxatū ē
oīs canendi ratio perturbatur ⁊ soluitur. ita
in corpore cum pars aliqua membrorū dure
rit uitium destrui uniuersa. corruptisq; o
nibus atq; turbatis occidere sensum eamq;
mortem uocau. Verum ille si quicq; mētis
habuisset non armoniam de fidibus ad
hominem tñstulisset. Non enim canē sua
sponte fides possunt. ut sit ulla in his com
paratio ac similitudo uirentis. Animus
autē sua sponte cogitat ⁊ mouetur. Quod
siquid in nobis armonie simile ēet admo
ueretur ictu exterio sicut nerui manibus
qui sine tactu artificis pulsuq; digitorum
muti inertesq; iacent. Sz minimum pulsan
dus ille fuit manu ut aliqn sentiret quia
mens eius ex membris male compacta tre
pebat. Q anima sit eterna ⁊ quid sit
sm phos uariasq; opiniones eorum. C. xvij.

Superest de anima dicere q̄q̄ per
cepi ratio eius ⁊ natura non possit.
Nec ratione tamen imortalem ēe
animam non intelligemus. qm quicq̄d
uiget mouetureq; per se semper nec uide
ri aut tangi pōt eternum sit nāe est. Qd

aũt sit anima non dum inter phos conue
nit: nec unq; fortasse conueniet. ⁊ alij san
guinẽ ee dixerunt. alij ignem. alij uentũ.
unde anima uel animus nomen accepit
quod grece uentus anemos dr. Nec illoꝝ
tamen quisq; dixisse aliquid uidetur. Non
enim si anima sanguine/aut per uulnus
effuso aut febrium calore consumpto ũr
extingui continuo in materia sanguinis
anime ratio ponenda est. Veluti si ueni
at in questione lumen quo utimur q̃d
sit. ⁊ respondeatur oleum ee: q̃m cõsup
to illo lumen extinguitur. Cum sint utiq;
diuersa: ꝛ alterum sit alterius defecte ali
mentũ. Videtur ergo anima silis ee lu
mini: que non ipa sit sanguis/ꝛ humore
sanguinis alatur: ut lumen oleo. Q ui
aũt ignem putauerũt. hoc usi sunt argu
mento: q; presente aĩa corpus calcat/re
cedente frigescat. ꝛ ignis ⁊ sensu indi
get/⁊ uidetur/⁊ tactum combuit. Aia
uo ⁊ sensu acta est/⁊ uideri nõ põt. ⁊ nõ
aduerit. Vnde apparet animã nescio q̃
ee deo silem. At illi qui uentũ putant
in hoc falluntur/q; ex aere spiritum du
centes uiuere uidemur. Varro ita diffi
nit. Anima ẽ aer conceptus ore. de
feruefactus in pulmone/tempatus i cor

de diffusus in corpus. Hec apertissime falsa sūt.
Neq; enim tam obscuram nobis huiusmodi di-
co cē rationem: ut ne hec quidem intelligam?
q̄ uerum cē non possit. An si michi quis di-
xerit eneum cē celum aut uitreum ut em-
pedocles ait. aerem glaciatum statim ne as-
sentiar. quia celum ex qua materia sit. igno-
rem. Sicut cū hec nescio. ita illud scio. Anima
ergo non est aer in ore conceptus. quia mul
to prius gignitur anima. q̄ concipi aer ore
possit. Non enim post partum insinuatur
in corpus. ut quibusdam phis uidetur. Sz
post conceptum protrahens cum fetū in u
tero nēcitas diuina formauit. quia adeo
uiuit inter uiscera genitricis. ut et ipsemē-
to augeatur. et crebris pulsibus gestiat emi
care. Denicq; abortum fieri nōn cē. si fuerit
animal intus extinctum. Cetere diffini-
tionis ptes eo spectant: ut illis nouē mēsib
quibus in utero fuimus. mortui cē uide-
mur. Nulla igitur ex his tribus uera sentē
tia est. Nec tamen in tantū falsos cē di-
cendum ē. qui hec senserunt: ut omnino
nichil dixerint. Nam et sanguine simul
et calore et spū uiuimus. Sz cum cōstet a-
nima in corpore his omnibus adunatis nō
expressērunt quid cēt. quia tam nō pōt
exprimi. q̄ uideri;

Vtrum animus ⁊ anima sit idem. Cap. xvij.

Sequitur alia ⁊ ipsa inextricabilis q̄stio idem ne sit anima ⁊ animus. an uō aliud sit. illud quo uiuimus aliud autem quo sentimus ⁊ sapimus. Hon desunt argumenta in utrāq; partem. Q ui eī unū ēe dicunt: hanc rōm sequūtur: quod neq; uiui sine sensu pōt nec sentiri sine uita. Jdeoq; non posse esse diuersum. id quod non pōt separi. Sz quicquid ē illud ⁊ uidē di officium ⁊ sentiendi hēe rōm. Jdcirco animum ⁊ animam indifferenter apellant duo epicurei ptē. Q ui autem dicunt esse diuersa sic argumentantur. Ex eo posse intelligi aliud esse mentem aliud animam quia incolumi aīa mens possit extingui. qđ accidere soleat insanis. Jtem q anima morte sopiatur. animus sopno. ⁊ quidem sic ut non tantum quid faciat aut ubi sit ignorat. sz ēt verum falsarum contēplatōe fallatur. quod ipm quō fiat non pōt preuideri aut fiat potest. Nam requieste nullo pacto possumus nisi mens uisionū ymaginibus occupata teneatur. Latet autem mens oppressa sompno tanqī ignis obducto cinere sopit? quem si paululū cōmoueris rursus ardescat ⁊ qī euigilat. Aīotatur ergo simulacris donec membra sopore irrigata uegetēt. Corpus

erum uigilante sensu lucet iacet. mirabile
tamen non ē quietum. quia flagrat ī eo sē
sus ruibus ut flama. ⁊ artus oīs ad se
astrictos tenet. Sz postq̄ mens ad contēplā
das ymagines ab intentione traducta est.
tunc demum corpus omne resoluitur iq̄e
tem. Traducitur autem mens cogitatiōe ecci
tum cogentibus tenebris secum tantū modo
esse cœpit. dum intenta est ineis de quibus
cogitat repente sōpnus obrepit. et in spes p
primas uel cogitatio ipsa uel sensus declinat.
Sic ea que sibi ante oculos posuerat uidere q̄
incipit. deinde procedit ulterius ⁊ sibi auo
camenta inuenit. ne salubertimam corpus
quietem interrumpat. Nam ut mens per
diem ueris uisionibus auocatur ne obdōmi
at ita falsis ne exeitet. Nam si nullas yma
gines cernat aut uigilare illam necesse est
aut perpetua morte sopiri. Dormiendi q̄
causa tributa est a deo ratio sōpniandi. et
quidem in comune aīantibus uniuersis. Sz
illud hominum precipue quod cum eam
rationem deus quietis cā daret. facultatem
sibi reliquit diuendi hoi futura p sōpnum.
Nam ⁊ ystorie sepe testantur extitisse sōpnia
quorum presens admirabilis fuerit euent⁹
et responsa uatum nrōrū ex parte sōpniū
constituerunt. Quare neq; semp uera sūt

neq; falsa. Virgilio teste qui duas partes uo
luit ee sopnoz um. Sq; que falsi sunt dom
enth ex uidentur. que uera imittunt ad
ut iminent bonū aut malū hac reuelatōe
discamus.

De origine anime. 7 an sit. C. xiv.

Illud quoq; uenire in questionē potest.
Utrum ne anima ex patre an potius
ex matre. an uo ex utroq; generetur.
7 ego id meo iure ab ancipiti uendico. ni
chil enim ex his tribus uerum ē. qz neq; ex
utroq; neq; ex alterutro seruntur animē.
C orpus enim ex corporibus nasci pōt. quoni
am conferatur aliquid ex utroq;. de animis
autem anima non pōt. quia ex re tenui
7 incomphensibili nichil potest decidē. sta
q; serendarum animarū ō uni ac soli deo
sbiacet. Deniq; celesti sumus oms semine
oriundi. omnibus idem ille pater est. ut ait
lucretius. Nam de mortalibus non potest
quicq; nisi mortale generari. nec putari
pt debet. qui tūsfudisse. aut inspirasse ani
mam de sua nullo modo sentit. nec si sen
tiat. qn tamen aut quomodo id fiat hēat
animo cōprehensum. Ex quo apparet non
aparentibus dari animas. sz ab uno eodē
q; oīnium deo patre. qui legem rationē
q; nascendi tenet. solus siquidē solus effic.

Nam terreni parentis nichil ē nisi ut humorē
corpus in quo est materia nascendi consēsu
uoluptatis emittat uel recipiat. Et cē hoc o-
pus humoris ullus homo insistit. nec ap̄li?
quidem pōt. Ideo nasci sibi filios optant q̄
non ip̄i faciunt. Cetera iam dei sunt oīa
.s. conceptus ipse 7 corporis informatio 7 ispi-
ratio animē. 7 partus incolumis 7 quecūq;
deinceps ad hominē conseruandū ualent.
Illius munus est quod spiramus: quod uiui
mus: quod uigemus. Nam preterea; q̄ ip̄i?
bñficio uiui incolumes sumus corpe 7 qđ
uictum nobis ex necessariis rebus submini
strat sapientiam quoq; homini submini
tribuit: quam terremus p̄ dare nullo mō
potest. ideoq; 7 de sapientibus stulti 7 de
stultis sapientes sepe nascuntur. Quod q
quidam fato ac sideribus assignant. Sed
nunc non est locus de fato disserendi: hoc
dicere satis est: quod etiam si astra efficiē
tiam rerum continent: nichilo minus a dō
fien; qui astra 7 fecit 7 ordinauit. Inepti
ergo qui hanc potestatē deo trahunt 7 op
eius attribuunt. Hoc igitur dei munere
celesti atq; preclaro an utamur an nō uta
mur i nra uoluit cē potestate. Hoc enim
concesso ipm hominem uirtute sacramē
tum religauit: quo uitam possit adipisci.

Dedit ei ⁊ constituit aduersarium nequissimū ⁊ fallacissimū sp̄m: cum quo in hac terrestri uita sine ulla securitate ⁊ requie dimicaret. Cur autem deus hunc uexatorē gñis humano constituerit breuiter exponam.

Cur deus dedit spiritum temptatorem. C. xx.

ANte omnia diuersitatē uoluit esse. ideoq; uulgo nō aperuit ueritatez, sz eam paucissimis reuelauit. que diuisitas archanum omne mundi continz. hec est enim que facit esse uirtutē: que .s. nō modo esse sz ne apparere quidē sine hoste potuit. quia uirtus eē non potest: nisi fuerit compar aliquis in quo superando suum suam uel exerceat uel ostendat. Nā ut victoria constare sine certamine non potest. sic nec uirtus quidē sine hoste. Itaq; quoniam uirtutē dedit homini statuit illi e contrario inimicū ne uirtus otio torpens naturam suam perderet cuius omnis ratio in eo est ⁊ ut concussata labefacta firmetur. nec aliter ad sūmum fastigiū possit uenire / nisi prudēti manu semper agitata se ad salutē suā dimicandi tenore fundauerit. Voluit eī dñs hoiem ad imortalē illam beatitudinez delicato itinere peruenire. Datus est ergo uirtutem dedit hostem prius: qui ani

miſ hominum cupiditatel ⁊ uitia īmittēt/
qui eſſēt autor errorum/ malorūq; oīm
machinator. ut quoniam hominē deuſ
adiuuare uocat ille contra eſt ut rapiat
et traducat ad mortem. hic ē qui aut īdu
cit/ aut decipit eoſ qui ueritati ſtudent:
aut ſi dolo et ſtudijs non quiuerit uirilem
gerit animam: quam ſublimū uigorē labe
factare conetur infanda dictu ⁊ execrabilia
molienſ uerat ⁊ interficit. Et tamen ut pro
ſtrauit multoſ ſic a multiſ uictuſ proſtra
tuſq; diſcedit. Magna eſt enim uis hoīs/ ⁊
magna ratio magnum ſacramentum/ aq;
ſi quiſ non defecerit/ nec fidem/ deuotioēz
q; perdiderit. hic beatuſ hic deniq; ut bre
uiter finiam filiuſ deo ſit neceſſe eſt. Er
rat eī ſi quiſ hominem carne metitur. ~
Nam hc corpuſculum quo induti ſumus:
hoīs receptaculum eſt. Nam ipe homo nez
tangi nz aſpici nz comphendi pōt: quia
latet intra hc quod uidetur. Qui ſi deh
catuſ ac tener in hac uita fuerit/ q; ratio
euiſ expoſcit. ſi uirtute contempta deſide
ryſ ſe carniſ addixerit cadet et premetur
in terram. Si aūt ut debet ſtatum ſuum
quem recte rectum ſortitus eſt/ ⁊ prompte
conſtanter q; defenderit: ſi terre quam
calcare ac uincē debet non ſpuerit/ uitam

merebitur sempiternam ..

Operis conclusio ueritatem supari ñ posse. C.xxj.

Hec ad te demetriane interim paucis ⁊ obscurius fortasse q̄; decuit pro rerū ac temporis necessitate peroraui: quib⁹ contentus eē debeas: plura ⁊ meliora laturus si nobis indulgentia celitus uenerit. tunc ego te ad uere p̄hie doctrinam ⁊ planius ⁊ uerius cohortabor. Statui enim q̄; multa posteris trādere: que ad uite beate statum spectent. ⁊ quidem contra philosophos: quoniam sunt ad turbandam ueritatem ⁊ pernitiosi ⁊ graues. Incredibilis enim uis eloquentie ⁊ argumentandi differendiq; subtilitas q̄uis facile decipiat. quos partim nostris armis partim uero ex ipsorum interse concertatiõe sumptis reuincemus. ut appareat eos indu xisse totius q̄; sustulisse. fortasse miretis qd tantum facimus audeam. Patiemur ne igit extingui aut oppimi ueritatem? Ego uero libentius sub hac onere defecerim. Nam si M. tullius eloquentie ipsius unicũ exẽplar ab indoctis ⁊ ineloquentibus: qui tamen p uero nitebantur sepe superatus est: cur despe remus uitatem ipãm contra fallacem captiosamq; facundiam sua p̄pea uite claritate ualituram. Illi quidem se patronos ueritatis profitei solent. Sz quis potest eam rem

defendere ...

defendere quam non didicit: aut illustrare apud alios quam ipse non nouit: Magnum uideor profecisse: si celesti opus e munere ut nobis facultas ac tempus ad proposita persequenda tribuatur. Quod si uita est optanda sapienti: profecto nullam aliam ob causam uitae optauerim: qui ut aliquid faciam quod uita dignum sit: et quod utilitate legentibus: et si non ad eloquentiam: quia tenuis in nobis facundie riuus est: ad uiuendum tamen afferat quod est maxime necessarium. Quo profecto satis me uixisse arbitror: et officium hominis impleuisse: si labor meus aliquos hoies ab erroribus liberatos ad ueri celestis direxit.

Firmiani lactantij de opificio dei siue de formatione hominis liber explicit.

De fenice aue eiusdem firmiani lactantij liber feliciter incipit.

Est locus in primo felix oriente remotus
Qua patet eterni maxima porta poli. Nec tam
estiuos hyemisq; propinquus
Ad ortus. In quo sol uerno
fundit ab axe diem.
Illic planicies tractus diffundit apertos
Nec tumulus ceesit nec cana uallis hyat.
Sed nostros montes q̃ iuga celsa putant
Per bis sex ulnas eminet ille locus.
Hic solus nemus ē ⁊ cõsitus arbore multa
Lucus perpetue frondis honore uirens.
Cum phetontiadis flagrassset ab ignibus axis
Ille locus flãmis inuio latus erat.
Et cum diluuiũ mersisset fluctibus orbem
Deucalionias exsuperauit aquas.
Non hic exangues morbi. nõ egra senectus,
Nec mors crudelis nec metus asper adit.
Nec scelus infandum nec opũ uesana cupido
Aut metus aut ardens cedit amore furor.
Luctus acerbus abest ⁊ egestas obsita pãnis
Et cure insopnes ⁊ uiolenta fames.
Non ibi tempestas nec uis furit horrida uẽti
Nec gelido terram rore pruina tegit.
Nulle super campos tendũt sua uellera nubes
Nec cadit ex alto turbidus humor aque.

Sed fons in medio quem uiuū nomine dicūt
Perspicuus letus dulcibus ubere aquis.
Qui semel exumpens p singula tēpa mēsum
Duodecies undis irrigat omne nemus.
Hic genus arboreū procero cū stipite surgens
Non lapsura solo mitia poma gerit.
Hoc nemus hoc lucos auis icolit unica phenix
Sed uiuit eternū morte refecta sua.
Paret tobsequitur phebo memorāda satelles
Hoc natura parens munus habere dedit.
Lutea cum primum surgens aurora rubescit
Cum primum rosea sidera luce fugat.
Ter quater illa pias in mergit corpus i ūdas
Ter quater e uiuo gurgite libat aquam.
Tollitur ac sūmo conscendit in arbous alte
Vertice que totum despicit una nemus.
Et conuersa nouos phebi nascentis adortus
Expectat radios tubar exorientis.
Atq; ubi sol pepulit fulgentis lumine porte
Et primum emicuit luminis aura leuis
Incipit illa sacri modulamina fūdē cantus
Et mira lucem uoce mouere nouam:
Quam nec idonee uocis nec tibia possit
Musica cereis assimilare modis.
Sed neq; olor mouens imitari posse putat
Nec cilenee fila canora lyre.
Postq; phebus equos in aperta refūdit olimpi
Atq; orbem totū protulit usq; nemus.

Illa ter alarum repetito uertice plaudit
Ignifer unq; caput ter uenerata silet.
Atq; eadem celeres etiam discrimina horas
Non errabilibus nocte diecq; sonis.
Antistes nemorum luet ueneranda sacerdos
Et sola archanis conscia phebe tuis.
Quę postq; uite iam mille pegerit anos
Ac se reddiderint tempora longa graue;
Vt reparet lapsum spatijs uergentibus euum
Assuetũ nemoris dulce cubile fugit.
Cumq; renascendi studio loca sancta relinqt
Tunc petit hunc orbem nox ũ regna tenet.
Dirigit in syriam celeres longeua uolatus
Phenicem nomen cui dedit ipsa uetus/
Secretosq; petit deserta per auia lucos/
Hic ubi par saltus silua remota latet.
Tum legit aerio sublimem uertice palmã
Quę gratum phenix ex ave nomen hẽt.
Et quam nulla nocens anima prũpere possit
Lubricus aut serpens/ aut auis ulla rapax
Tum uentos claudit pendẽtibus colus ãtris
Ne uiolent flabris aera purpureum/
Neu concreta notis nubes p inania celi
Submoueat radios solis/ obsit aui.
Construit inde sibi seu nidũ siue sepulcr
Nam petit ut uiuat/ se tamẽ ipa creat.
Colligit hĩc sũcos/ et odores diuite silua
Quos legit assirius/ quos opulẽtus arabs.

Quos aut pigmee gentes / aut idica carpit
Aut molli generat terra salsa sinu.
Cinamomū hic / auraq; / peu spuātis amomi
Congerit ⁊ mixto balsama cum folio.
Non casie mitis / nec olentis uimen achanti
Nec thuris lacrime / guttaq; piguis abest.
His addit teneras nardi pubentis aristas
Et socia murre yim bachanea thure.
Protinus insternatis corpus mortabile nido
Intaliq; thoro membra quieta locat.
Ouo de hinc surcos mēbris circūq; supq;
Incitat exequijs in mortua sins.
Tunc inter uarios animam cōmēdat odores
Deposita tanti nec timet illa fidem.
Interea corpus genitali morte peremptū
Sua ⁊ flāmam parturit ipe calor.
Et thereo q; procul de lumine concipit ignē
Flagrat ⁊ ambustum soluitur in cinerem.
Quos uelut in massam cineres i more coactos
Constat ⁊ effectū seminis instar habet.
Hinc animal primū sine mēbris fertur oriri
Sed fertur uermi lacteus ee color.
Creuit i immēsū subito cū tēpore certo:
Seq; ⁊ oui teretis colligit in spetiem.
Inde reformatur qualis fuit ante figura /
Et phenix ruptis pullulat exuuijs.
Accubut agrestes folio cū ad saxa tenētur
Mutari penne papilione solent.

Non illi cibus est nostro concessus in orbe
Nec cuiq; in plumē pascē tuta subest.
Ambrosios libat celesti nectare rores
Q tellifero teneri qui recidere polo.
Hos legit. his alitur mediis in odoribus ales
Donec maturam efferat effigiem.
Astrubi primeua cepit florere iuuenta
Et uolat ad patrias iam reditura domos.
Ante tamen proprio quicquid de corpe restat
Ossaq; uel cineres eruuiasq; suas
Vngume balsameo mirraq; & thure soluto
Condit. et in formam conglobat ore pio
Quam pedibus gestans contēdit solis ad ortus
Inq; arua residens promit in ede sacra.
Mirandum sese pstat. pbetq; uchentis
Tantus ibi decor est. tantus abūdat honor.
Principio color est. qualis sub sidē celi
Mitraq; croceo publica grana legunt.
Qualis mest foliis que fert agresta papauer
Cum pandit uestes flore rubente polo.
Hoc humeri. pectusq; decens uelamīe fulget.
Hoc caput. hoc ceruix. suimaq; terga nitent.
Caudaq; porrigitur fuluo distincta metallo
In cuius maculis purpura mixta rubet.
Harum inter pēnas insigneq; desup yris
Pingere ceu nubem desuper arca solet.
Albicat insignis mixto uiridāte smaragdo
Et puro cornu gēmea cuspis hiat.

Ingentes oculos credas geminosq; vacitos
Quorum de medio lucida flāma micat.
Et quataq; noto capiti radiata corona
Phebee referens uertices alta decus.
Crura tegunt squame flauo distincta metallo
Ast ungues roseo pingit honore color.
Effigies inter pauonis mixta figuras
Cernitur & mixtam phasidis inter auem
Magnitudem terris arabū q̄ gignitur ales
Vix equare potes seu fera seu sit auis.
Non tamen est parua ut uolucre q̄ cōpe mag-
Incessus pigros pergraue pondus habet.
Sed leuis & uelox regali plena decore
Talis in aspectu se prebet usq; hominū.
Hic uenit egiptus tanti ad miracula uisus
Et tracam uolucrem turba salutat ouans.
Protinus exculpunt sacrato īmāmore fōmā
Et signant titulo remq; diēq; nouo.
Contrahit in cetum sese gen⁹ oīe uolātū
Nec p̄dę memor ē nec memor ulla metus.
Altum stipata choro uolat illa per altum
Turbaq; prosequitur munē leta pio.
Sed postq; puri uenit ad etheris aurast
Mox redit illa suis conditur unde locis
At fortunate sortis felixq; uolucrum
Cui de se nasci prestitit ipse deus.
Femina sit uel masculus a si forte neutrū
Felix que ueneris federa nulla colit.

Mors illi uenus est. sola est in morte uoluptas.
Vt nasci possit. appetit ante mori.
Ipsa sibi proles. suus ē pater. z suus heres
Nutrix ipsa sui. semper alumna sibi.
Ipsa quidem. sz non eadem. q̄ ē ipa. nc ipa ē
Eternam uitam mortis adepta bono.

Explicit de phenice auc.

30

25

PA.

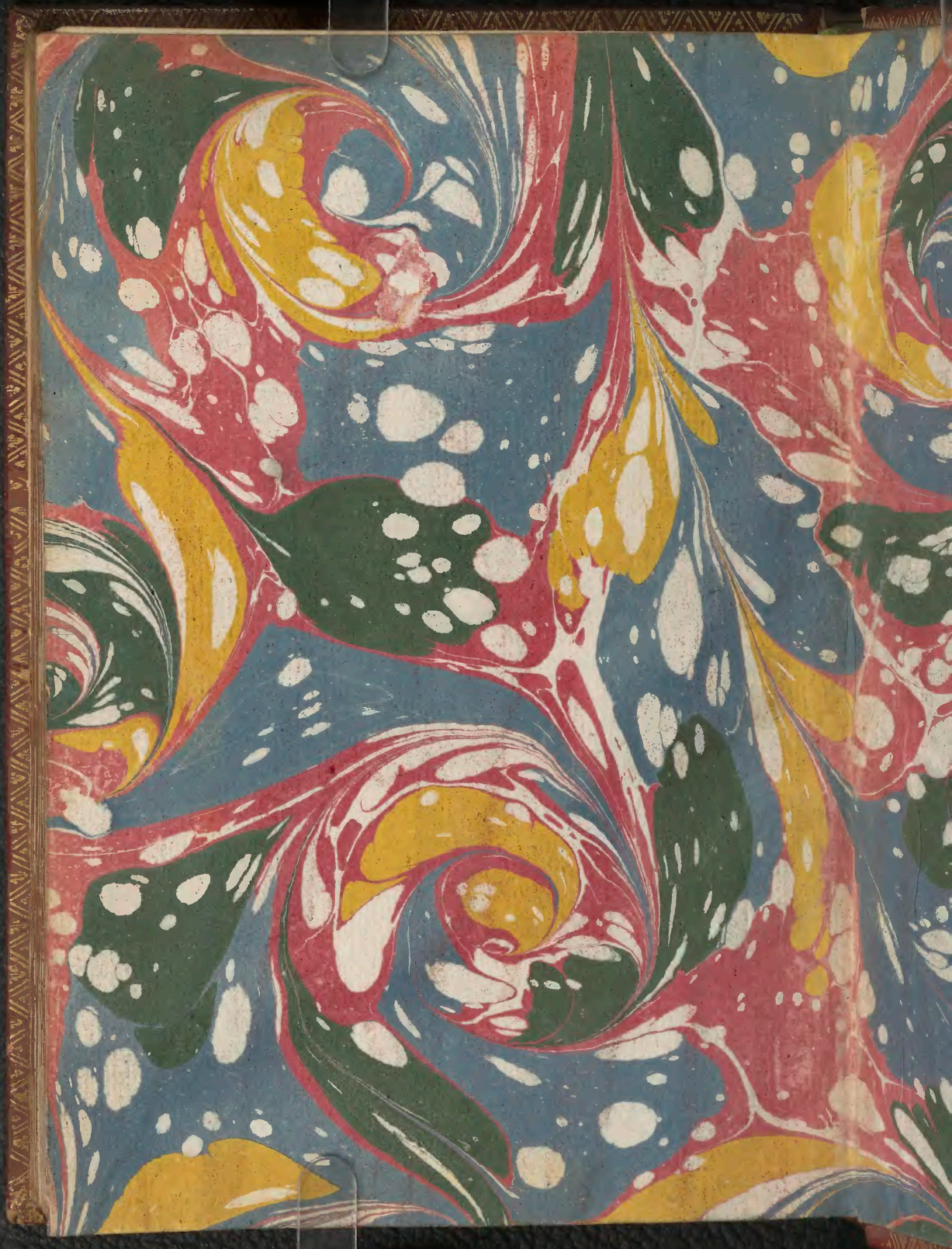

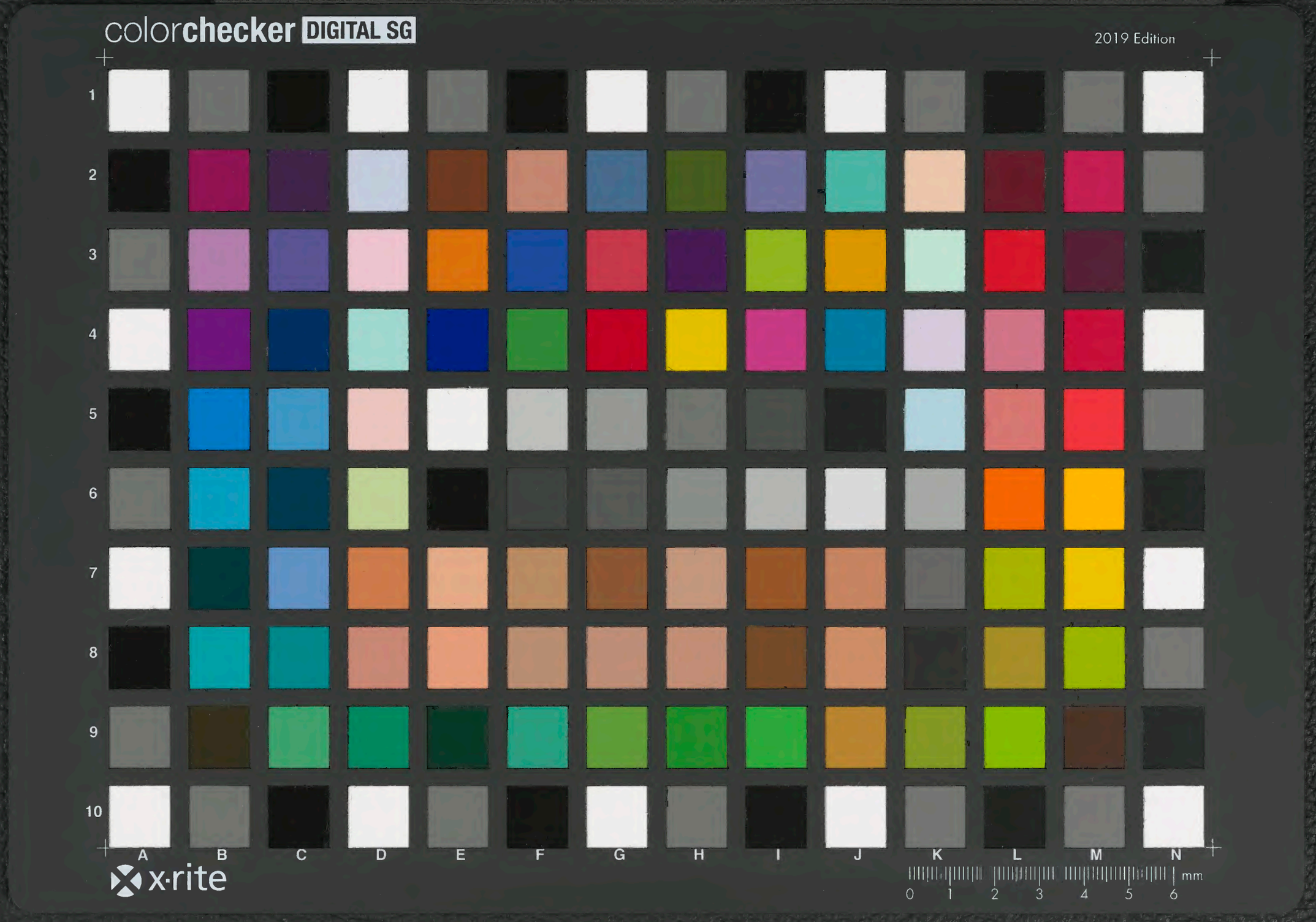
colorchecker DIGITAL SG
2019 Edition
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
x-rite
0 1 2 3 4 5 6
mm

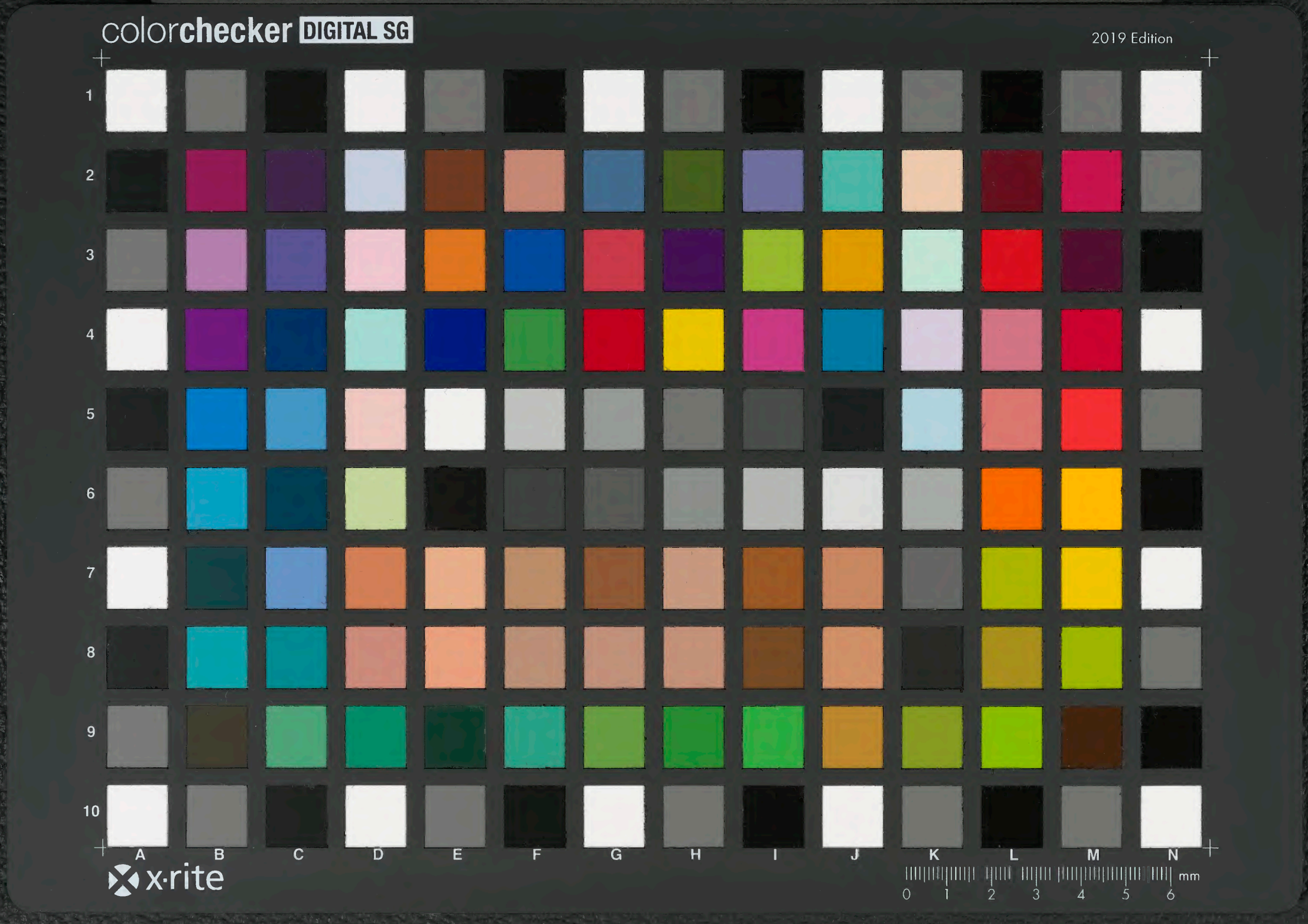
colorchecker DIGITAL SG
2019 Edition
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
x-rite
mm
0
1
2
3
4
5
6

colorchecker DIGITAL SG
2019 Edition
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
x-rite
mm
0
1
2
3
4
5
6

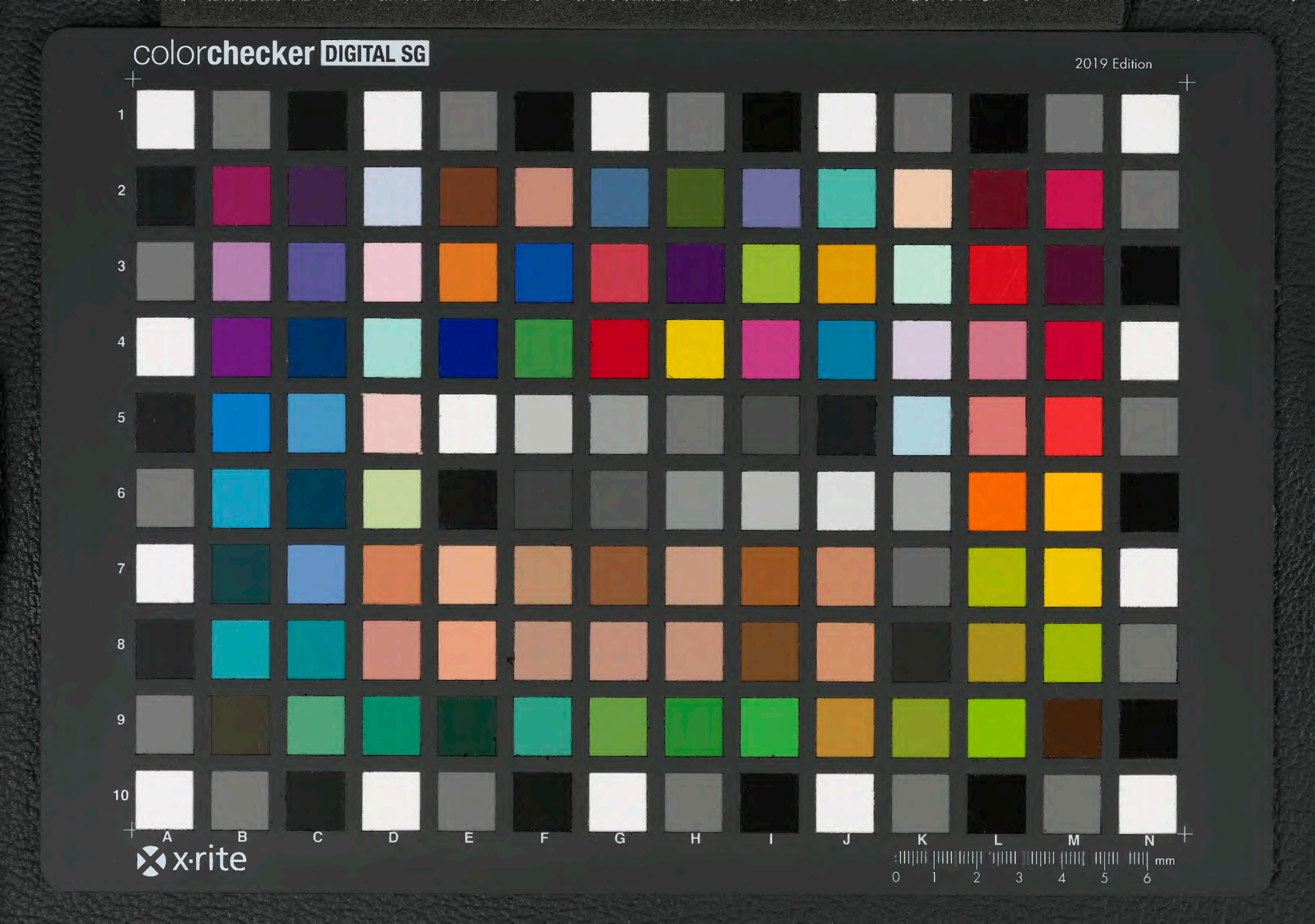
colorchecker DIGITAL SG
2019 Edition
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
A
B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
x-rite
mm
0
1
2
3
4
5
6